

TAMPEREEN YLIOPISTO

Maija Aalto

TIE AUKI

Tampereen suomalaisen tyttökoulun ensimmäiset ylioppilaat 1899

Historian pro gradu -tutkielma

Tampere 2015

Sisällysluettelo

1	Johdanto	2
1.1	Tutkimuskysymys ja rajaukset	3
1.2	Lähdeaineisto ja aikaisempi tutkimus	4
1.3	Metodologiset lähtökohdat ja rakenne	6
2	Naisten opiskelu Suomessa 1800-luvulla	9
2.1	Ensimmäiset naisylioppilaat	11
2.2	Säätykierto	12
2.3	Tampereen koulut	14
2.4	Tampereen ensimmäinen tyttöjen lukioluokka	16
3	Jatkoluokan esikoiset	17
3.1	Opiskelijoiden esittely	18
3.2	Sosiaalinen tausta	21
3.3	Opintomenestys	26
3.4	Miksi lyseoon?	28
4	Tampereen tyttölyseo	33
4.1	Opiskelu	33
4.2	Ylioppilaskirjoitukset	35
4.3	Cives Academici – akateemiset kansalaiset	37
5	Opettajia ja virkanaisia	42
5.1	Naisten ammatit	42
5.2	Jatkoluokkalaisten työurat	44
5.3	Vaihtoehtona järjestötoiminta	51
5.4	Naisylioppilaat ja miesten maailma	54
6	Perhe	58
6.1	Sivistyneistön naiset ja avioliitto	61
6.2	Suomenmieliset puoliset	64
6.3	Usko koulutukseen – jatkoluokkalaisten koulutetut lapset	66
6.4	Uran ja perheen ristivedossa	68
	Lopuksi	74
	Lähdeluettelo	77
	Liitteet	89

Tampereen ensimmäiset naisylioppilaat. Istumassa vasemmalta: kirjailija Fanny Sarto (Davidson), seminaarinlehtori, fil. maisteri Laura Koponen (o.s. Silenius-Sorma), kouluneuvoksen rouva Fanny Mikkola (o.s. Sirén), fil. maisteri rovastin rouva Hilja Oja (o.s. Paavola), insinöörin rouva Blenda Pesonen (o.s. Holmroos), metsänhoitajan rouva Lydia Tuori (o.s. Willgren-Veneskoski). Seisomassa vasemmalta: agronomi Hanna Pispala †, Lahden yhteiskoulun johtajatar, fil. maisteri Alma Keso †, professorin rouva, fil. maisteri Elin Munsterhjelm-Harva, opettaja, rouva Dagmar Keravuori. Kuvasta, joka on otettu vappuna 1900, ovat poissa rouva Agnes Sipola (o.s. Leiniö) ja talousopettaja Eine Kerkkonen.

Tampereen suomalaisen tyttökoulun ensimmäisiä ylioppilaita kuvattuna vappuna 1900. Tammerkoski 1949:5, 117.

1 Johdanto

Naisten kasvatuskysymykseen liittyvä keskustelu 1800-luvulla oli käytännössä sivistyneistön miesten pyrkimystä määritellä naissivistyksen päämäärä ja tarkoitus. Naiset eivät saaneet olla mukana päätöksenteossa, kun naissivistyksen pohjan muodostaneet lait ja asetukset kirjoitettiin.¹

Naiset ja miehet kasvatettiin eri tavalla, tytöt vähittäin naisten maailmaan kotona ja pojat miesten maailmaan isänsä mukana. Tytöt kasvatettiin uhrautuvaisuuteen ja yläluokan tytöt viehättäviksi seuraneideiksi, kun taas poikia kannustettiin aktiivisuuteen ja sivistyneistön pojat kouluttiin kunnianhimoisiksi virkamiehiksi. 1800-luvun aikana naisen rooli määriteltiin uudestaan ja naisten koulutus sai tärkeän roolin kansakunnan henkisen kasvun kehityksessä.²

J. V. Snellman uhrasi paljon aikaansa naissivistystä koskevalle keskustelulle ja useissa kirjoituksissaan hän vaatikin Suomeen enemmän tyttökouluja ja niiden levittämistä myös alempien säätyjen keskuuteen. Snellmanin mukaan naisen tärkeä tehtävä oli perhe-elämän keskellä vaikuttaa kansansa ja ihmiskunnan hyväksi, eikä koulun tulisi antaa naiselle ammattivalmistusta tai sivistystä seuralämää vaan kotia varten. Hän ei kannattanut naisemansipaatiota vaan piti emansipoitunutta naista uhkana yhteiskunnalle. Emansipoitunutta naista ei kukaan hänen mukaansa myöskään vaimoksi haluaisi, sillä se ”mikä naisessa miellyttää perustuu oleellisesti siihen, että hän tarvitsee turvaa ja hakee sitä mieheltä.”³

Myös humanistisempia argumentteja naissivistyksen ja naisten sisäisen itsenäistymisen puolesta esitettiin julkisessa keskustelussa. Muun muassa Turun piispana toiminut Jakob Tengström korosti jo 1800-luvun alussa naisten merkitystä yhteiskunnassa ja vaati, että naissivistyksen pitäisi pyrkiä antamaan naisille kykyjä arvostella kaikkea sellaista, mikä hänen oman hyötynsä lisäksi hyödyttää isänmaatansa ja koko ihmiskuntaa. Suomessa yksityiskouluja perustanut Odert H. Gripenberg vastusti pinnallisen tiedon opettamista naisille ja halusi naissivistyksen avulla tuottaa Suomeen hyviä äitejä. Useimpia argumentteja yhdisti se, että naisten kouluttamisen nähtiin hyödyttävän lähinnä muita kuin naista itseään. Sivistynyt nainen kohottaisi sekä yhteiskunnan että perheen henkistä tilaa.⁴

Läpi 1800-luvun käytiin keskustelua tyttökoulujen perustamisesta ja naissivistyksen kohottamisesta Suomessa. Keskustelussa argumentit puolesta ja vastaan käsittelivät pitkälti tyttökoulujen

---

¹ Wilkama 1938, 66.

² Ollila 1997, 120–123.

³ Gripenberg 1909, 21–24; Mantere 1899, 414–415.

⁴ Wilkama 1938, 15–20; Ketonen 1977, 13.

tarpeellisuutta ja päämääriä, välillä niinkin että samaa perustelua käytettiin puhujasta riippuen puoltavana tai vastustavana argumenttina. Naissivistystä puoltavia puheenvuoroja pitivät monet sivistyneistön edustajat ja tyttökoulusivistyksen ihanteeksi muodostui koulujen rooli naisten kasvattajina äideiksi. Naisille olisi koulutuksen avulla opetettava kotia varten tarvittavia taitoja ja sellaisia hyveitä kuin vaatimattomuus, puhtaus, ahkeruus, säästäväisyys sekä kärsivällisyys.⁵

Erilaista kantaa edustava Helsingin suomalaisen tyttökoulun perustaja B. F. Godenhjelm ei uskonut poikien ja tyttöjen koulutukselle tarvittavan tehdä minkäänlaista eroa, ja halusi kodinhoitoon liittyvän opetuksen tytöille vapaaehtoiseksi ja jäävän pääasiassa kodin vastuulle. Godenhjelm puolustikin *Valvoja*-lehteen tekemissään kirjoituksissa naisten oikeutta yleisinhimilliseen koulutukseen ja pyrki kumoamaan vielä voimassaolevia käsityksiä siitä, että naisten lahjat eivät riittäisi opiskeluun samalla tavalla kuin miesten.⁶

Aikakautta leimasivat monet aatteet, kuten liberalismi ja humanismi, jotka vaikuttivat aikalaiskeskusteluun ja mielipiteisiin. Luontaistalouden menettäessään merkitystään naisia tarvittiin entistä enemmän kodin ulkopuolella työelämässä. 1800-luvun aikana määriteltiin naisten koulutuksen päämäärät ja naiset aktivoituivat itse monella rintamalla puolustamaan oikeuksiaan työhön, koulutukseen, omaisuuteen ja ammattiin.⁷ Niinpä kirjallisuudessa, lehdistössä ja järjestöissä alkoivat kuulua ensimmäiset suomalaisen naisemansipaation äänet. Joukko 16–25-vuotiaita tamperelaisia tyttökoululaisia ja Tampereen suomalaisesta tyttökoulusta valmistuneita naisia ei tyytynyt passiivisesti vastaanottamaan heille ylhäältäpäin määritettyä roolia. Sen sijaan he ottivat koulutuksensa omiin käsiinsä. He ryhtyivät paikallisen aktiivijoukon, perheidensä sekä koulun henkilökunnan kanssa kehittämään Tampereen koulutuskenttää ja toimivat pioneereina avatessaan pirkanmaalaisille naisille tien kohti korkeampaa koulutusta.

1.1 Tutkimuskysymys ja rajaukset

Tutkielmassa tutustun Tampereen kahteentoista ensimmäiseen naisabiturienttiin selvittämällä heidän sosiaalista taustaansa. Tutkielman keskiössä on se, *kuinka opiskelijoiden lähtökohdat vaikuttivat tyttöjen valikoitumiseen jatkoluokalle ja miten ylioppilastutkinto muovasi naisylioppilaiden elämää valmistumisen jälkeen*. Jatkoivatko he opiskelua vai antautuivatko he perheenäidin kutsumukselle?

---

⁵ Wilkama 1938, 15–20.

⁶ Godenhjelm 1883, 103–107.

⁷ Wilkama 1938, 80, 253–256, 283.

Entä millaisiin ammatteihin naisabiturientit päätyivät ja kuinka heidän työuransa ja elämänvaiheensa mukailivat niitä työuria ja elämänkulkuja joita naisille pidettiin hyväksyttävänä.

Korkeasti koulutettuja naisia kohtaan oli monia ennakkoluuloja ja -käsityksiä, sillä he eivät sopineet naisille asetettuun muottiin. Tutkielmassa pyrin valottamaan 1800-luvun lopulla eläneiden naisten paikkaa *perheessä, työmaailmassa ja yhteiskunnassa* ymmärtääkseni naisylioppilaiden koulutukseen liittyviä motiiveja: miksi he eivät vain jääneet kotiin odottamaan kosijoita, vaan antautuivat opin tielle ja lähtivät rakentamaan omaa tulevaisuuttaan. Koulutus oli 1800-luvulla harvan etuoikeus, ja vielä vähemmän siitä pääsivät nauttimaan suomenkieliset tytöt.

Tarkastelen tutkielmassani myös Tampereen suomalaisen tyttökoulun vaiheita, mihin tarkoitukseen ja kenen toimesta koulu perustettiin, sekä millaisten vaiheiden seurauksena koulua laajennettiin Tampereen ensimmäisellä tyttöjen lukioluokalla. Rajaan aiheeni koskemaan 12 ensimmäistä jatkoluokalta valmistunutta naista, sillä he mahdollistivat naisten ylioppilaaksi asti opiskelemisen Tampereella. Tutkimusjoukkona 12 henkeä on riittävän iso tekemään johtopäätöksiä 1900-luvun alun oppineista naisista ja vertailemaan heitä muihin oppineisiin naisiin. Tutkimusjoukko ei kuitenkaan ole liian iso taustojen tarkkaa selvittämistä ja elämänvaiheisiin tutustumista varten. Heitä tutkimalla voidaan tarkentaa kuvaa 1900-luvun alun sivistyneistön naisista ja siitä millaisia haasteita ja mahdollisuuksia he kohtasivat elämässään. Tutkimustulokseni tulevat olemaan kokoelma erilaisia yhteen nivoutuvia päätelmiä, joissa reflektoin ylioppilaista keräämiäni tietoja aiempaan tutkimukseen sekä ajan kirjallisuudesta muodostuvaan naiskuvaan.

1.2 Lähdeaineisto ja aikaisempi tutkimus

Kahdesta ensimmäisestä suomalaisesta naisylioppilaasta Maria Tschetschulinista ja Emma Åströmistä, sekä naissivistuksen vaiheista on tehty useita tämän tutkielman kannalta hyödyllisiä teoksia. Ensimmäinen laaja-alainen ja kokoava tutkimus nimenomaan naisten koulutuksen kehityksestä ja siihen liittyvästä yhteiskunnallisesta keskustelusta julkaistiin vuonna 1938. Tämä Sisko Wilkaman väitöskirjassa *Naissivistuksen periaatteiden kehitys Suomessa 1840–1880-luvuilla* käydään läpi merkittävimmät naisten koulutukseen liittyvät vaiheet 1600-luvun pensionaateista naisylioppilaisiin ja yhteiskouluuhteeseen. Se yhdessä Liisa Ketosen kasvatustieteellisen julkaisun *Suomen tyttöoppikoulu autonomian aikakaudella* sekä Alexandra Gripenbergin *Naisasian kehitys eri maissa* -teoksen kanssa muodostavat tärkeän pohjan työlleni. Niiden avulla havainnollistan niitä vaiheita, jotka johtivat siihen, että Tampereelta valmistui 12 ahkeraa ja kunnianhimoista naisylioppilasta vuonna 1899.

Valvoja-lehden sivuilla käyty vilkas keskustelu naisten koulutuksesta ja naisten oikeuksista 1800-luvun lopulla antaa kuvaa siitä, millaisia argumentteja käytettiin naisten koulutuksesta keskusteltaessa. Aikalaiskeskustelu valottaa sitä, mitä naisten koulutuksella haluttiin saavuttaa ja millaisena naisen rooli yhteiskunnassa nähtiin. Riitta Jallinojan naisasialiikkeitä käsittelevä tutkimus *Suomalaisen naisliikkeen taistelukaudet* käsittelee naisen aseman kehitystä Suomessa ja naiskäsityksen suhdetta naisten sen hetkiseen elämäntilanteeseen. Jallinojan teos sekä Anne Ollilan oppineita naisia käsittelevään teos *Jalo velvollisuus* toimivat johdatuksena tutkielman keskeisiin teemoihin, kuten naisten koulutukseen, työmahdollisuuksiin ja sivistyneistöperheisiin. Perhehistoriaa tutkinut Kai Häggman tarkastelee teoksessaan *Perheen vuosisata* sivistyneistöperheen rakennetta, tehtäviä ja ihanteita 1800-luvun Suomessa. Hänen tutkimuksensa on auttanut asettamaan erityisesti luvussa kuusi käsittelemäni tutkimustulokset ajalliseen kontekstiin, sekä ymmärtämään 1800–1900-luvun vaihteen sivistyneistöperheiden sisäisiä hierarkioita ja naisten roolia niissä.

Tutkimieni naisylioppilaiden koulutus- ja elämänvaiheiden, sekä Tampereen suomalaisen tyttökoulun perustamisen ja alkuvaiheiden selvittämiseksi korvaamattomina tietolähteinä ovat toimineet useat koulun juhlamatrikkelit sekä vuosikertomukset. Matrikkeleihin on kerätty tiedot kaikista Tampereen suomalaisessa tyttökoulussa opiskelleista oppilaista sekä opettajista. Kerättyihin tietoihin kuuluu syntymäaika ja -paikka, vanhempien nimet ja isän ammatti, vuosi jolloin oppilas on aloittanut ja päättänyt koulun, perustietoa myöhemmistä koulutus- ja ammattivaiheista, puolison nimi ja ammatti sekä oppilaan kuolinpäivä. Matrikkelit vaikuttavat luotettavilta, sillä niissä esitetyt tiedot käyvät hyvin yhteen muualta keräämieni tietojen kanssa. Tiedot perustuvat matrikkeli-toimikunnan keräämiin ja oppilailta itseltään saatuihin tietoihin. Kuitenkin monista oppilaista on saatavilla vain koulun keräämät tiedot heidän aloittaessaan koulunkäynnin. Olen käyttänyt myös Tampereen muiden oppikoulujen matrikkeleita selvittäessäni ylioppilaiden sisarusten koulutustaustaa.

Niin koulun arkeen kuin juhlaankin olen voinut kurkistaa Tampereen suomalaisen tyttökoulun arkistoitujen materiaalien kautta. Tyttökoulun arkistossa erityisesti koulun oma käsinkirjoitettu historiikki sekä arkistossa säilyneet johtokunnan kokousten sekä opettajakokousten pöytäkirjat ovat keskeisiä tietolähteitä työn kannalta. Niissä on käsitelty koulun perustamisen ja toiminnan alkuvaiheita, sekä lukioluokan perustamista. Näiden lisäksi hyödynnän arkistoituja arvosanaluetteloita, lukuvuosikertomuksia ja valokuvia.

Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli ja yliopiston tiedekuntien matrikkelit ja tutkintoluettelot ovat olleet ensisijaisen tärkeitä ylioppilaiden myöhempien vaiheiden selvittämisessä. Yliopiston matrikkeliin on ylioppilastutkinnon suorittamispäivämäärän lisäksi kerätty tietoja opiskelijoiden

uravaiheista ja vanhemmista, ja sinne on lisätty tietoja heidän tulevaisuuden puolisoistaan. Sen avulla olen voinut muodostaa kuvaa ylioppilaiden myöhemmistäkin vaiheista. Kansalliskirjaston Hämäläis-Osakunnan arkistoitujen vuosikirjojen ja kokousten pöytäkirjat paljastavat millainen ylioppilaiden rooli oli yliopiston osakunnissa.

1.3 Metodologiset lähtökohdat ja rakenne

Tutkielman keskeisiä teemoja on opinkäynti ja se voidaan lukea osaksi koulutushistorian kenttää. Yhdistän tutkielmassani näkökulmia kulttuurihistorian sekä mikrohistorian tutkimusperinteistä. Kari Immonen on määritellyt kulttuurihistorian tavoitteeksi kulttuurin perustassa vaikuttavien syvärakenteiden tunnistamisen ja tutkimisen, mikä tulee erityisesti esille luvussa kaksi, kun käsittelen Suomen tyttökoulujen historiaa ja Tampereen suomalaisen tyttökoulun vaiheita.⁸ Mikrohistoriassa tutkimuskohteena ovat suppeahkot ja ajallisesti, alueellisesti ja henkilömäärällisesti rajatut ilmiöt. Mikrohistoriallisessa tutkimuksessa ihmisiä ei haluta välttämättä nähdä ajallisten rakenteiden vankeina, vaan siinä uskotaan ihmisten pystyvän taivuttamaan niitä. Historiaa tekevät ihmiset, joiden toiminta vaikuttaa jatkuvasti niihin ympäröiviin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin rakenteisiin, jotka määrittävät ihmisten toimintamahdollisuuksia.⁹ Mikrohistoriallisen lähestymistavan myötä on mielekästä nähdä tarkasteluni kohteena olevat 12 naisylioppilasta nuorina päättäväisinä naisina, jotka ennakkoluulottomasti loivat elämälleen uusia mahdollisuuksia ja samalla muokkasivat heitä ympäröivää yhteiskuntaa. Toisaalta kuitenkin on nähtävä yhteiskunnan heille asettamat rajoitukset ja ymmärrettävä, että tarkastelun kohteena olevat henkilöt olivat oman aikansa ihmisiä ja vältettävä syyllistymistä anakronismiin.

Myös naistutkimusta, jonka teemoja työni myötäilee, voidaan pitää osana kulttuurihistorian ja mikrohistorian tutkimuskenttää. Niin kulttuurihistoriassa kuin naishistoriassakin halutaan laajentaa, syventää ja uudelleen kirjoittaa vakiintunutta historiaa. Anne Ollila kutsuu kulttuurihistoriaa, mikrohistoriaa ja naistutkimusta uusiksi historioiksi naistutkimusta käsittelevässä artikkelissaan *Naishistoria ja sukupuolijärjestelmä*. Ollila täsmentää artikkelissaan, että näiden uusien historioiden avulla käännetään katse ylhäältä alaspäin, kun tutkimuksen kohteeksi asetetaan valtiomiesten ja poliittisen historian sijaan arjen historia ja tavallisen ihmisen elämäntapa. Asiakirjalähteiden rinnalle uusissa historioissa on otettu muun muassa päiväkirjoja, muistelmia, valokuvia ja haastatteluita. Naishistoriaa ja sukupuolijärjestelmän analysointia tarvitaan Anne Ollilan ja Marianne Liljeströmin

---

⁸ Immonen 2001, 25.

⁹ Elomaa 2001, 61, 72–73.

mukaan sukupuolten välisten valtasuhteiden paljastamiseksi ja jotta nähtäisiin sukupuolierojen historiallisuus ja korostaminen eri aikakausina. Tärkeää on myöntää sukupuolijärjestelmän, eli historiallisesti muuttuvan ”sopimuksen”, kulttuurisuus eikä suinkaan luonnollisuus. Siinä sukupuoli jäsentää olemassa olevia hierarkioita ja ennalta määrää yksilön toimintamahdollisuuksia.¹⁰

Aineiston rajaukseni ja tutkimuskohteeni myötäilevät kollektiivibiografian lähestymistapaa. Barbara Caine on teoksessaan *Biography and History* puolustanut elämäkerrallista historiantutkimusta välineenä, joka auttaa ymmärtämään instituutioiden ja sosiaalisten, taloudellisten ja poliittisten muutosten vaikutusta yksilöihin ja ryhmiin. Elämäkerrallinen historiantutkimus on kuin läpileikkaus useisiin historian suuntauksiin ja antaa datalle elämän.¹¹ Kollektiivibiografiassa keskiössä on ryhmän jäsenten välisten suhteiden tutkiminen ja siihen kuuluvaa yksilöä tarkastelemalla halutaan oppia jotain koko ryhmästä. Se on tietyn ryhmän henkilöiden historiaa ja on tavallaan joukkoelämäkerta, joten se soveltuu hyvin työni lähestymistavaksi.¹²

Kollektiivibiografisen tutkimuksen kohteeksi valitun ihmisjoukon tulee jakaa joitain yhteisiä taustatekijöitä kuten ammatti, sosiaalinen tausta tai maantieteellinen sijainti ja pyrin tutkimusta varten keräämään samat tiedot tutkimusjoukosta. Tarkasteluni kohteeksi valitsemaani ryhmää yhdistävät sukupuoli, kouluryhmä sekä yhteinen opiskelutavoite, ylioppilastutkinto. Kollektiivibiografinen menetelmä on pikemminkin lähestymistapa kuin metodi. Pyrin sen avulla paljastamaan joitain yleisiä piirteitä tutkimistani 12 naisylioppilaasta.¹³ Vaikka Tampereen ensimmäiset naisabiturientit olivatkin erityislaatuisia historiallisia henkilöitä, pyrin tutkielmassani paljastamaan heistä jotain, joka on kyseisen opiskelijaryhmän sisällä tavallista tai yleistä. Merja Uotila kuvaa elämäkerrallisen lähestymistavan pyrkivän selvittämään tutkimuskohteen motiiveja.¹⁴ Tutkielmassa keskeistä on tutkimusjoukon elämän ja taustojen yhteisten piirteiden selvittäminen, mutta myös tarkastelemieni naisylioppilaiden tavoitteet, toiminta ja valinnat.

Aloitan tutkielmani käsittelemällä Suomen koulutuksen vaiheita ja erityisesti tyttöjen koulutuksen ja naiskasvatuksen kehitystä ja sitä ympäröivää aikalaiskeskustelua. Esittelen myös sekä tyttökoulun, lukion että ylioppilastutkinnon sisältöä ja tarkastelen oppiaineiden suhteita toisiinsa sekä toisen tamperelaisen lukion oppisisältöihin. Haluan selvittää näkyykö naisten erilainen yhteiskunnallinen rooli myös tyttö- ja poikakoulujen lukujärjestyksissä ja kuinka tämä oppiainejakauma muuttuu

---

¹⁰ Ollila 2001, 79–81; Liljeström 1996, 127–129.

¹¹ Caine 2010, 23–25.

¹² Verboven & Carlier & Dumolyn 2007, 36–41; Uotila 2014, 240, 242–247.

¹³ Ibid.

¹⁴ Uotila 2014, 245.

siirryttäessä keskikoulusta lukioon. Luvuissa kolme ja neljä keskitytään Tampereen suomalaisen tyttökoulun ensimmäisen jatkoluokan opiskelijoiden sosiaaliseen taustaan, ja opiskelun eri vaiheisiin. Luvuissa viisi ja kuusi käsitellään opiskelijoiden uravaiheita, naisten työmahdollisuuksia ja muun muassa sitä miten työelämän ja perheenperustamisen yhteensovittaminen onnistui kultakin opiskelijalta.

2 Naisten opiskelu Suomessa 1800-luvulla

Suomessa vuoteen 1843 asti voimassa olleessa Ruotsin vallan aikaan säädetyssä koulujärjestyksessä ei mainittu tyttöjen koulutusta ollenkaan. Tytöt saattoivat saada kotiopetusta, osallistua kirkon alkeisopetukseen tai esimerkiksi saada opetusta jossain muutamista Suomessa toimivissa pedagogioissa. 1600-luvulta alkaen Suomeen perustettiin joitakin tytöille tarkoitettuja mamsellin kouluja ja pensioaatteja, joissa annettu opetus oli lähinnä seurapiiritaitojen opettelua ja pinnallista kielten opiskelua. Oppikoulut olivat virkamiehiä ja pappeja varten, ja koska naiset kuuluivat yksityisen eli kodin piiriin, oli mahdollinen opintie heille lyhyt ja lähinnä säätyläisten tytärien kasvatukseen ja säätyluokkien tapoihin keskittyvää.¹⁵

Vuonna 1814 alettiin kehittää uutta koulujärjestystä, jossa myös tyttöjen koulutus otettiin huomioon. Se valmistui vasta vuonna 1843, ja siinä valtio vihdoinkin tunnusti velvollisuudekseen huolehtia tyttöjen koulutuksesta. Vuoden 1856 koulujärjestyksessä määrättiin, että tuli perustaa 2–4-luokkaisia tyttökouluja ja lisätä opettajaksi opiskeleville luokkia. Tähän asti naisopettajien koulutustaso oli ollut hyvinkin matala, eikä kaikissa kouluissa ollut lainkaan pätevyysvaatimuksia naisopettajille. Opiskelumahdollisuuksien lisääntyminen naisopettajille ja heille 1800-luvulla annetut virat aloittivat valtion virkojen avautumisen naisille. Opettajan työtä pidettiin naisille soveliaana työnä jossa nainen saisi toteuttaa hänelle luontaiseksi katsottua äidin rooliaan yhteiskunnassa. Se myös mahdollisti naisille säädynmukaisen ammatin toimeentulon hankkimiseksi.¹⁶ Alempisäätyisten tyttöjen koulutukselle ei sen sijaan nähty suurtakaan tarvetta. Tyttökoulujen lukuvuosimaksut olivat poikakouluja jopa 5–10 kertaa suurempia, mitä perusteltiin muun muassa sillä, että ehkäistäisiin sellaisten oppilaiden kouluuntulo ”jotka saamalla säätynsä ylittävän sivistyksen oikeastaan kehittyisivät väärään suuntaan ja olisivat tyytymättömiä niillä toimialoilla, joihin heidän olisi pakko antautua - -.”¹⁷ Koulut säilyivät pitkään ruotsinkielisten ja erityisesti säätyläistön tytärien kouluina.¹⁸

Vaikka tyttökoulut jäivät usein säästöjen uhriksi, monet aktiiviset kansalaiset perustivat omia yksityisiä väliaikaisia tyttökouluja, ja myös tyttöjen kansakoulun käynti yleistyi. Monet tyttökoulut olivat kuitenkin vielä lähes 1800-luvun loppuun asti säätyläisten tytäriin tarkoitettuja, ja suurin osa

---

¹⁵ Wilkama 1938, 1–8; Kiuasmaa 19–21.

¹⁶ Wilkama 1938, 42–43.

¹⁷ Ketonen 1977, 24.

¹⁸ Ibid., 24, 46.

vuosina 1844–1870 toimineista kouluista oli ruotsinkielisiä. Vielä vuonna 1871 Helsingin tyttökoulun määriteltiin olevan ”sivistyneiden kotien tyttäriä varten.”¹⁹

Naisille ja miehille tarkoitettu opettajaseminaari perustettiin Jyväskylään 1863 ja naisten opettajana työskentelyn edistäminen helpotti muun muassa naimattomien naisten elannon hankkimista, kun luontaistalous alkoi teollistumisen myötä menettää nopeasti merkitystään. Seuraavana vuonna säädettiin laki 25-vuotiaiden naimattomien naisten täysvaltaisuudesta, minkä myötä naisten oli helpompi huolehtia itsenäisesti omasta taloudestaan.²⁰

Kun julkisessa keskustelussa perheenäidin kutsumusta palveleva tyttökouluhanne oli täydellisesti ajanut ohi salonkikasvatusvalistuksen, päädyttiin muun muassa vuonna 1866 Helsingin kasvatusopillisissa kokouksissa käsittelemään tyttökoulujen oppisisältöjä. Muutamassa puheenvuorossa toivottiin, ettei tehtäisi eroa tyttöjen ja poikien älyllisessä kasvatuksessa ja pyrittäisiin tarjoamaan myös naisille mielekkäitä töitä. Vaikkakin pääasiassa haluttiin tukea naisten kouluttautumista kodin tarpeisiin, huomioon otettiin myös taloudelliset syyt. Haluttiin myös mahdollistaa jatko-opinnot lahjakkaille ja innokkaille tyttökoulujen oppilaille ja toivottiin että suomenkielisillä paikkakunnilla tyttökoulujen opetuskieleksi tulisi suomi. G. G. Nyberg, joka toimi valtioviraston päällikkönä ja oli palkannut naisia virastoapulaisiksi, halusi muutamien tyttökoulujen johtavan yliopistoon ja vaati tytöille samanlaista yleishumanistista koulutusta kuin pojille. Hän puolusti tyttöjen koulutusta niin toimeentulon hankkimista varten kuin myös äidin tehtäviä varten.²¹

Vuosikymmenien ajan keskusteltiin siitä, oliko koulunkäynti liian raskasta tytöille, jaksaisivatko nämä isoja työmääriä, tehdä läksyjä ja voisivatko he opiskella täysin ”uhraamatta terveyttään”. Samaan hengenvetoon epäiltiin myös tyttöjen lahjakkuutta. Kielikysymys nousi myös osaksi tyttöjen koulutusta koskevaa keskustelua, kun pohdittiin suomenkielisten tyttökoulujen perustamista, olivathan naiset ”kotien kulttuurien vaalijoita”. Naisten oli voitava siirtää suomalaista kulttuuria ja kieltä lapsilleen. Tämä kehitys johti ensimmäisen yksityisen suomenkielisen tyttökoulun perustamiseen Jyväskylään vuonna 1864.²²

---

¹⁹ Wilkama 1938, 34, 38; Ketonen 1977, 30.

²⁰ Gripenberg 1909, 31–32; Wilkama 74–80, 105–112.

²¹ Wilkama 1938, 130–141.

²² Ibid., 175, 183.

2.1 Ensimmäiset naisylioppilaat

Keskustelu naisten korkeammasta koulutuksesta käynnistyi 1800-luvun puolenvälin jälkeen ja julkisessa keskustelussa esitettiin argumentteja puolesta ja vastaan. Muun muassa valtioneuvos E. Gripenberg esitti että kaikkien läänien pääkaupunkeihin perustettaisiin naislyseo ja että opettajiksi haluavat voisivat jatkaa yliopistoon, jolloin erillistä opettajaseminaaria ei enää tarvittaisi. Seuraavilla valtiopäivillä valtioneuvos Gripenberg joutui puolustelemaan näitä edistyksellisiä ajatuksiaan ja sanoikin ettei hän ”suinkaan tarkoita sivistystä, joka johtaisi naisen vaatimaan samoja poliittisia ja sosiaalisia oikeuksia, kuin miehellä on, ja tekisi hänet turhamaiseksi ja kunnianhimoiseksi.”²³

Keskustelu naisten mahdollisuuksista suorittaa ylioppilastutkinto ja oikeudesta yliopisto-opiskeluihin sai uutta pontta, kun helsinkiläisen Maria Tschetschulinin isä anoi tyttärelleen oikeutta suorittaa ylioppilastutkinto vuonna 1870. Helsingin yliopiston professoreista koostuva komitea ehdotti Keisarilliselle senaatille, että naisille annettaisiin oikeus opiskella yliopistossa. Maria valmistui ylioppilaaksi keväällä 1870 ja oli valmistuessaan ensimmäinen suomalainen naisylioppilas. Kolme vuotta myöhemmin ahvenanmaalainen Emma Åström haki oikeutta suorittaa ylioppilastutkinto. Hänellä oli vahva tuki takanaan, sillä muun muassa Uno Cygnaeus tuki hänen opiskeluaan. Emma Åström sai suorittaa ylioppilastutkinnon, mutta hänen jälkeensä keisari hylkäsi kaksi naisten tekemää anomusta. Yliopisto osoittautui myötämiseksi naisten opiskelua kohtaan, mutta keisari muodostui ongelmaksi naisten koulutuksen tiellä kieltämällä ylioppilastutkinnon suorittamisen naisilta. Vuosina 1873–85 ei yksikään nainen suorittanut ylioppilastutkintoa.²⁴

1880-luvulla järjestettiin tyttökoulukokouksia ympäri Suomea, kouluja haluttiin uudistaa ja laajentaa ja keskusteltiin naislyseoiden ja yhteiskoulujen perustamisesta. Muun muassa Kuopiossa Minna Canth ja kaupungin älymystönaiset ajoivat Suomeen yksityistä suomalaista tyttökoulua ja pitivät naiskoulukasvatuksen uudistamista naisen aseman parantamisen edellytyksenä. Kuopion naiset kehottivat Suomen naisia itse edistämään naisten kasvatusta ja vaativat joko tyttölyseon tai yhteiskoulun perustamista Helsinkiin. Heidän aloitteellisuutensa aktivoi ihmisiä ympäri Suomen, ja Helsingissä järjestettiin kokous tyttölyseon perustamiseksi. Paikalle tuli yli 200 asiasta kiinnostunutta, ja koulun perustamista ja rahankeräystä alettiin heti järjestellä.²⁵

---

²³ Wilkama 1938, 175–179.

²⁴ Kaarninen & Kaarninen 2002, 88–92; Sinisalo 2006.

²⁵ Gripenberg 1909, 51–52.

Kehitystä jarrutti joka puolella Suomea se, ettei tiedetty olisiko naisille perustetuille lyseoluokille tarpeeksi tulijoita. Muutama hanke kaatuikin juuri siihen, että lukioluokille ei ilmoittautunut tarpeeksi opiskelijoita. Ensimmäinen ruotsinkielinen yhteiskoulu Läroverket för gossar och flickor perustettiin Helsinkiin vuonna 1883 ja suomenkielinen vastaava vuonna 1886. 1880-luvulla myös viisiluokkaisten tyttökoulujen perustaminen yleistyi, ja tyttökouluja alettiin perustaa jo useimpiin suuriin kaupunkeihin.²⁶

1880-luvulle tultaessa yhteiskouluista oli keskusteltu jo vuosikymmeniä, ja oli seurattu miten muun muassa Ruotsissa ja Yhdysvalloissa yhteiskoulut toimivat. Vuoden 1888 valtiopäivillä keskustelu naisten oikeudesta yliopisto-opintoihin sai eräänlaisen päätöksen, kun naisten pääsystä yliopistoon tehty anomus hyväksyttiin ja vahvistettiin konsistorissa 1889. Seuraavana vuonna keisari määräsi, että yliopiston varakansleri saa oikeuden myöntää erivapauksia, jonka saaminen vapautti naisopiskelijat heidän sukupuolensa tuomista esteistä yliopisto-opinnoissa. Tämän jälkeen erivapauden myöntämisestä naisopiskelijoille tuli lähinnä muodollisuus ja se myönnettiin kaikille halukkaille.²⁷ Matti Klinge arvioi Helsingin yliopiston historiaa käsittelevässä teoksessaan, että naisten tuleminen yliopistomaailmaan ”on tuskin missään tapahtunut niin sujuvasti ja suuremmitta vaikeuksitta kuin Suomen yliopistossa”.²⁸

2.2 Säätykierto

Koulutuksen tarkoitus ei ollut edistää säätykiertoa tai mahdollistaa siirtymistä yhteiskuntaluokasta toiseen. Kouluylihallitus oli 1870-luvulla omaksunut kannan, että koululaitoksen tulisi vahvistaa ja kehittää sivistystä kussakin yhteiskuntaluokassa erikseen. Koulutus oli kuitenkin yksi harvoista keinoista kohottaa perheen asemaa yhteiskunnassa.²⁹

Heikki Waris selittää tutkimuksessaan *Oppikoulu sosiaalisen kohoamisen väylänä industrialismin murtautumiskaudella* säätykierrolla tarkoitettavan yksilöiden tai ryhmien siirtymistä yhteiskunnallisesta asemasta toiseen joko yhteiskuntaryhmän sisällä roolista toiseen, tai yhteiskunnassa ylemmäs tai alemmas. Vaikka terminä säätykierto perustuu sääty-yhteiskunnan aikaiseen

---

²⁶ Kaarninen & Kaarninen 2002, 88.

²⁷ Gripenberg 1909, 52, 95–99; Wilkama 1938, 224–227, 285–295, 311; Sinisalo 2006.

²⁸ Klinge 1989, 655.

²⁹ Konttinen 1991, 196–197.

sosiaaliseen liikkuvuuteen, se on vakiintunut kuvaamaan vastaavanlaisia ilmiöitä muinakin aikakausina, kuten luokkayhteiskunnassa.³⁰

1850-luvulla alkaneen taloudellisen murroksen seurauksena alkoi vanha säätyjako vähittäin hävitä, ja säädyn tilalle muodostui luokka. Vanhan etuoikeuksiin perustuneen ihmisryhmien välisen hierarkian tilalle muotoutui uusi taloudellisiin seikkoihin perustuva luokkarakenne. Ihmisen asema tuotannossa alkoi määrätä hänen elämäänsä, ja säätyrajojen tilalle syntyi raharaja ja selkeä ero sivistyneistön ja ruumiillista työtä tekevien välille.³¹

Sääty-yhteiskunnassa kaikilla oli oma paikkansa, joka määräsi ihmisen elämänkulkua. Nouseminen ylempään säätyyn ei ollut helppoa ja vaati kontakteja, avioliittoa ylemmässä säädyssä olevan kanssa tai koulutusta ja ylioppilastutkintoa. Yliopisto-opiskelu oli pitkään tärkein sosiaalisen kohoamisen väylä. Säätykierto nopeutui huomattavasti, kun myös suomenkieliset lukiot saivat lähettää opiskelijansa yliopistoon. Virkamiesten ja sivistyneistön suhteellinen määrä yliopiston opiskelijakunnasta alkoi 1800-luvun lopulta alkaen laskea, ja kiinnostus koulutusta kohtaan lisääntyi myös alemmissa yhteiskuntaluokissa. Ylioppilastutkinnon suorittaminen antoi toivoa sosiaalisesta kohoamisesta ja paremmasta elämästä, kuin mitä esimerkiksi omilla vanhemmilla oli ollut, tai edellistä sukupolvea korkeamman yhteiskunnallisen aseman.³²

Suomeen alkoi muodostua uudenlainen keskisääty, johon kuuluivat oppineet, porvaristo ja alempi virkakunta, eli ne, jotka eivät kuuluneet sivistyneistöön eivätkä rahvaaseen. Tämä luokka alkoi ensimmäisenä murtaa rajaa yhteiskunnan ylimpään säätyyn. Monet talonpoikais- ja työläisperheet sijoittivat osan vähistä varoista lastensa koulutukseen toivoen, että näille löytyisi virka nopeasti kasvavasta virkakoneistosta, teollisuudesta tai palvelusektorista. Kun vuosina 1810–1867 noin kaksi kolmasosaa kaikista ylioppilaista oli yliopistokoulutuksen tai vastaavan sivistyksen saaneen isän poikia, vuosisadan loppupuolella yliopistoon ryntäsi iso joukko ensimmäisen polven ylioppilaita.³³

Vaikka sivistyneistön lasten määrä pysyikin pitkään samana, laski heidän suhteellinen osuutensa nopeasti, kun kauppiaiden ja talonpoikien lapset tulivat suomalaisten koulujen kautta yliopistoon. Ylioppilastutkinto säilyi kuitenkin harvojen saatavilla pitkälle 1900-luvun alkuun, kun vuosisadan vaihteessa vain noin prosentti 18-vuotiaista suoritti tutkinnon. Sen suorittaminen vaati alemmista

---

³⁰ Waris 1940, 200–201.

³¹ Heikkinen 1989, 98; Häggman 1993, 126–128.

³² Häggman 1993, 26; Kaarninen & Kaarninen 2002, 108–112; Waris 1940, 200–216.

³³ Häggman 1993, 26; Waris 1940, 200–216; Rahikainen 2001, 22–23.

luokista tulevilta paljon työtä ja taloudellisia uhrauksia. Uhraukset kuitenkin palkittiin, kun ylioppilaslakin saanut työläisperheen nuorukainen palasi kuulusteluista akateemisena kansalaisena.³⁴

Teollistuva yhteiskunta muutti sosiaalisia rakenteita ja säätyrajat liikkuivat ja tulivat epäselvemmiksi. Tutkinto itsessään ei vielä nostanut suomenkielistä työläisperheen tai köyhän maatalon nuorukaista varsinaiseen sivistyneistöön, tai näin ainakin vanha ruotsinkielinen sivistyneistö ajatteli.³⁵ Tutkinto avasi kuitenkin ovia ja mahdollisuuksia. Virkauralle päästessään ylioppilas ylitti rajan alemman luokan ja keskiluokan välillä ja siirtyi ruumiillisen työn maailmasta toimistoon. Jatkoluokkalaisten kohdalla koulutus tarkoitti mahdollisuutta itsenäisyyteen, ansaitsemismahdollisuuksia ja ylioppilastutkinto mahdollisti heille edulliset avioliitot. Avioliittojen merkitystä jatkoluokkalaisten kokemalle säätykierrolle pohditaan luvussa kuusi.

2.3 Tampereen koulut

Tampereen kaupungin perustamisen jälkeen ei 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa kaupungissa ollut vielä yhtään koulua, vaan koulutuksesta vastasivat aluksi yksittäiset opettajat. Vuonna 1812 saatiin keisarilta lupa perustaa ensimmäinen virallinen koulu. Se oli alueen ruotsinkielisen väestön pojille suunnattu yksivuotinen triviaalikouluun valmistava koulu. 1840-luvulla siitä tuli kaksivuotinen ala-alkeiskoulu. Samaan aikaan oli toiminnassa monia yksityisiä ja pieniä kouluja sekä esimerkiksi tehtaankouluja, jotka olivat avoinna myös vähävaraisille sekä tytöille.³⁶

Vuonna 1860 aloitti toimintansa Tampereen ensimmäinen yläalkeiskoulu. Se oli suomenkielinen koulu, joka toimi pohjakouluna kymnaasia varten. Tampereella ei vielä ollut kymnaasia eli yliopistoon johtavaa koulua, joten tamperelaisnuoret joutuivat lähtemään esimerkiksi Helsinkiin, jos halusivat suorittaa ylioppilastutkinnon. 1870-luvulla Tampereen ala-alkeiskoulu sekä yläalkeiskoulu korvattiin reaalikoululla, joka ei kuitenkaan ollut yliopistoon johtava koulu, sillä siellä ei ollut mahdollista opiskella yliopistossa vaadittua latinaa. Kun Tampereen ensimmäinen yliopistoon johtava koulu vihdoon perustettiin, oli sellaista ehditty hakea Tampereelle jo useamman vuosikymmenen ajan. Syksyllä 1881 aloitti lyhytikäiseksi jäänyt Tampereen yksityislyseo, joka, kuten

---

³⁴ Kaarninen & Kaarninen 2002, 108–112; Häggman 1993, 26; Waris 1940, 200–216.

³⁵ Elomaa 2006, 130.

³⁶ Rasila 1984, 626–631.

reaalikoulukin, tuli tarpeettomaksi, kun Tampereelle perustettiin vuonna 1883 valtion suomenkielinen reaalilyseo. Tampereen reaalilyseo oli kahdeksanvuotinen, suomenkielinen ja yliopistoon valmistava pojille tarkoitettu oppikoulu.³⁷

Tampereen suomalaisen tyttökoulun perustaminen oli osa suomenkielisen koulutuksen sekä naisten koulutuksen esiinnousua Suomessa 1800-luvun lopulla. Suomessa perustettiin 1870–90-luvuilla useita kymmeniä ruotsin- ja suomenkielisiä tyttökouluja. Tampereella oli suuri tarve suomenkielisen koulun perustamiselle. Kaupunkiin oli saatu yliopistoon johtava koulu pojille, mutta suomenkielisille tytöille ei ollut edes tavallista keskikoulua, vaan he saivat tyytyä tehtaankouluihin ja mamsellinkouluihin. Ruotsinkielinen rouvasväenkoulu oli perustettu kaupunkiin vuonna 1862.³⁸

Alkuvuodesta 1883 järjestettiin yksityisen suomenkielisen tyttökoulun perustamista varten kokous, joka sai Tampereella ja lähiseudulla paljon huomiota sekä kannatusta. Lupa koulun perustamiselle saatiin senaatilta saman vuoden toukokuussa, ja ensimmäiset 17 oppilasta aloittivat koulunkäyntinsä Tampereen suomalaisessa tyttökoulussa syyskuussa 1883. Koululle oli selvästi Tampereella tarvetta, ja se kasvoi perustamisen jälkeen nopeasti. Viisi vuotta koulun perustamisen jälkeen siellä oli oppilaita jo yli 100 ja pian koulu tarvitsikin jo lisärakennuksen.³⁹

Koulu oli aluksi suunniteltu kuusiluokkaiseksi täysimittaiseksi tyttökouluksi. Koulu ei johtanut yliopistoon, mutta toimi pohjakouluna muille Suomen jatko-opistoille. Perustamisvuonna avattiin vain ensimmäinen luokka, ja jokaisena seuraavana vuotena lisättiin yksi uusi luokka niin, että syksyllä 1888 koulusta tuli täydellinen kuusiluokkainen tyttökoulu. Kouluun otettiin ensimmäisenä vuotena 10–14-vuotiaita luku- ja kirjoitustaitoisia tyttöjä, joilla oli perustiedot uskonopissa, suomen kielessä, maantieteessä, luvunlaskussa sekä kauno- ja oikokirjoituksessa. Myöhemmin ensimmäisen luokan sisäänpääsyvaatimukseksi vakiintui 10–12 vuoden ikä. Oppilaista suurimman osan kotikieli oli suomi, noin kymmenellä prosentilla ruotsi⁴⁰ ja vuoden 1895 lukuvuosikertomuksessa yhden oppilaan kotikieleksi on merkitty venäjä.⁴¹

---

³⁷ Ibid., 635–644; Tampereen reaalilyseo ja Tampereen lyseo 1884–1924, 13.

³⁸ Ketonen 1977, 50.

³⁹ Levas 1934, 5–8.

⁴⁰ Tampereen väestöstä 2,7 %:n äidinkieli oli ruotsi 1890. STV 1900, 6.

⁴¹ Tampereen suomalainen tyttökoulu. Kertomus lukuvuodesta 1888–1889, 3; Tampereen suomalainen tyttökoulu. Kertomus lukuvuodesta 1884–1885, 9–11; Tampereen suomalainen tyttökoulu. Kertomus lukuvuodesta 1896–1897, 47; Tampereen suomalainen tyttökoulu. Kertomus lukuvuodesta 1895–1896, 8.

2.4 Tampereen ensimmäinen tyttöjen lukioluokka

Vielä 25 vuotta sen jälkeen, kun ensimmäinen suomalainen naisylioppilas oli valmistunut, ei Tampereella ollut ainuttakaan tytöille suunnattua yliopistoon johtavaa koulua. Ylioppilaisiksi haluavat tamperelaisnaiset joutuivat lähtemään muualle Suomeen tai suorittamaan tutkintonsa yksityisen opettajan johdolla. Ennen kuin Tampereen suomalaiseen tyttökouluun perustettiin yliopistoon johtava jatkoluokka, muutama koulussa opiskellut lähti viimeisen kouluvuoden jälkeen muualle opiskelemaan ylioppilaisiksi. Kolme heistä lähti Helsingin suomalaiseen yhteiskouluun ja yksi lähti Porin lyseoon, jossa hän suoritti tutkinnon yksityisesti.⁴²

Vuodesta 1881 asti pojat olivat voineet lukea itsensä Tampereella ylioppilaisiksi, mutta vasta vuonna 1895 alettiin järjestää tytöille samanlaista mahdollisuutta. Aloite lähti Tampereen suomalaisen tyttökoulun oppilaista itsestään, kun joukko tuolloin kuudennella luokalla olevia tyttöjä pyysi johtokunnalta jatkoluokan eli yliopistoon valmistavan lukioluokan perustamista kouluun. He lähettivät johtokunnalle kirjallisen pyynnön, että tällaisen luokan perustaminen otettaisiin harkintaan seuraavasta lukuvuodesta, eli syksystä 1895 alkaen.⁴³

Johtokunta otti tehtävän mietintään, ja vaikka oppilaiden toivetta luokan perustamisesta jo syksystä alkaen ei voitukaan toteuttaa, perustettiin kuitenkin komitea selvittämään koulun laajennukseen liittyviä kustannuksia ja tekemään muuta selvitystyötä. Marraskuussa 1895 koulun johtokunta kutsui paikallisia aiheesta kiinnostuneita keskustelemaan koulun laajentamisesta valtion lyseota vastaavaksi tyttölyseoksi. Kokous herätti alueella paljon huomiota, ja paikalle tuli ”paitsi johtokunta, yleisö sekä maalta että kaupungista noin 60–70 henkeä, joissa nähtiin kaupungin papiston jäseniä, opettajia, sanomalehtimiehiä, kauppiaita ja muita elinkeinon harjoittajia, sekä isäntämiehiä että emäntiä Messukylästä, Kangasalta, Pirkkalasta, Jämsästä ja Längelmäeltä”.⁴⁴

Kokouksen osallistujat kannattivat koulun laajentamista, ja eräs kokouksessa läsnä ollut vaati naisille laajempaa suomenkielistä tietopuolista opetusta ”jos [he] eivät tahdo jäädä jälkeen ruotsinkielisistä”. Muidenkin vastaavanlaisten myönteisten puheenvuorojen myötä päätettiin, että koulu laajennettaisiin yliopistoon valmistavalla kolmella luokalla. Näin ollen koulu muutettiin täydelliseksi tyttölyseoksi joka noudatti pääpiirteissään reaalilyseoiden ohjelmaa.⁴⁵

---

⁴² Järvinen 1964, 41–42; Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853–1899.

⁴³ HMA, TTA, Tampereen suomalaisen tyttökoulun historiikki.

⁴⁴ Ibid.; HMA, TTA, Johtokunnan kokouksen pöytäkirja 17.12.1895.

⁴⁵ HMA, TTA, Johtokunnan kokouksen pöytäkirja 17.12.1895.

Jatkoluokkien perustaminen oli yksityiselle koululle taloudellisesti raskas investointi, joten kokouksessa päätettiin alaluokkia suuremmasta lukuvuosimaksusta sekä kannatusyhdistyksen perustamisesta helpottamaan hankkeen taloudellista taakkaa. Vaikka kokouksessa kuultiin muutama epäröivä ja lykkäystä kannattava ääni, suurin osa osanottajista piti kannatusyhdistyksen sekä jatkoluokkien perustamista toivottavana. Lukuvuosimaksuksi määrättiin 150 markkaa, kun taas alempien luokkien vuosimaksu oli 80 markkaa, ja kannatusyhdistyksellä määrättiin kerättävien varojen 7 500 markkaa kolmessa vuodessa. Kannattajiksi saatiin 68 koulutuksesta kiinnostunutta kansalaista, ja varoja kerääviä osakkeita myytiin 8 025 markan edestä. Seuraavassa kokouksessa vielä päätettiin, että jatkoluokalle oli tultava 10 hakijaa, jotta luokka perustettaisiin.⁴⁶

Vuoden 1896 keväällä koulun vuosikertomuksessa uudistuksesta oltiin ylpeitä, mutta johtokunta ei selvästikään toivonut naisten kilpajuoksua yliopistoon:

Tyttökoulun johtokunta toivoo tämän kautta edistävänsä paikkakunnan naissivistystä oikealla tavalla. Tarkoitus ei ole houkutellessa kaikkia tyttökoulussa opiskelevia yliopistoon; jokainen järkevästi ajatteleva käsittää, että tämä olisi vahingoksi sekä asianomaiselle oppilaalle että yliopistolle.⁴⁷

Jatkoluokalle ilmoittautui syyskuun 1896 alkuun mennessä 12 opiskelijaa, joten Tampereen ensimmäinen tytöille suunnattu lukioluokka pääsi aloittamaan toimintansa syyskuun ensimmäisenä päivänä 1896. Koulu sai myös syksyllä 1898 johtokunnan hakemuksesta senaatin luvan lähettää jatkoluokan oppilaita yliopistoon. Näin avautui tamperelaisten naisten tie kohti yliopistoa.⁴⁸

3 Jatkoluokan esikoiset

Tampereen suomalaisen tyttökoulun jatkoluokan sisäänpääsyvaatimus oli tyttökoulun päästötodistus. Jatkoluokan ensimmäisenä toimintavuonna opinnot aloitti 12 opiskelijaa, joista 10 valmistui ylioppilaaksi vuonna 1899. Kaksi opiskelijaa keskeytti opintonsa: toinen heistä siirtyi Jyväskylän suomalaiseen tyttökouluun suorittamaan ylioppilastutkintonsa loppuun, ja toinen keskeytti opintonsa kokonaan vuonna 1897. Jatkoluokalle tuli kuitenkin kaksi uutta opiskelijaa niin, että vuonna 1899

---

⁴⁶ HMA, TTA, Johtokunnan kokouksen pöytäkirja 17.12.1895; Tampereen suomalainen tyttökoulu. Kertomus lukuvuodesta 1896–1897, 7; HMA, Johtokunnan kokouksen pöytäkirja 30.3.1896.

⁴⁷ Tampereen suomalainen tyttökoulu – kertomus lukuvuodelta 1895–1896, 4.

⁴⁸ HMA, TTA, Tampereen suomalaisen tyttökoulun historiikki.

Tampereen suomalaisen tyttökoulun 12 jatkoluokan opiskelijaa kirjoitti ylioppilaaksi – 10 keväällä ja kaksi syksyllä.⁴⁹

Kuusi jatkoluokan aloittaneista oli Tampereen suomalaisen tyttökoulun kuudennella luokalla jatkoluokan aloittaessa toimintansa. He olivat saaneet samasta koulusta päästötodistuksen aiemmin keväällä ja siirtyivät suoraan jatkoluokalle, eli seitsemännelle luokalle. Kaksi opiskelijaa saapui jatkoluokalle muista Suomen tyttökouluista ja neljä opiskelijaa oli suorittanut Tampereen suomalaisen tyttökoulun kuuden vuoden oppimäärän aiempina vuosina, ja hakeutuivat lukioluokalle sen alettua syksyllä 1896. Kolme näistä aiemmin Tampereen suomalaisen tyttökoulun käyneistä oli ollut tyttökoulun kuudennella luokalla keväällä 1895, kun jatkoluokan perustamisesta oli tehty anomus. Muutama opiskelija erosi luokalta, ja kaksi uutta opiskelijaa tuli jatkoluokalle niin, että 11 vuonna 1899 ylioppilaaksi kirjoittaneista 12 opiskelijasta oli suorittanut sekä kuusivuotisen tyttökoulun että jatkoluokat Tampereen suomalaisessa tyttökoulussa. Tyttökoulun päästötodistuksen keväällä 1896 saaneista 43 prosenttia suoritti ylioppilastutkinnon. Kuuden suoraan kuudennelta luokalta jatkoluokalle menneen lisäksi yksi saman luokan oppilas suoritti ylioppilastutkinnon vuonna 1900.⁵⁰ Luku on alhainen verrattuna Tampereen reaalilyseon lukioon jossa keskikoulun päättäneistä pojista jopa 70 prosenttia siirtyi lukioluokille keväällä 1898.⁵¹

Tässä tutkielmassa tarkastellaan niitä 12 jatkoluokan opiskelijaa, jotka suorittivat ylioppilastutkinnon vuoden 1899 aikana. Yhtä opiskelunsa kokonaan keskeyttäneitä sekä yhtä Jyväskylään siirtynyttä opiskelijaa ei oteta tässä huomioon,⁵² sillä tutkielma keskittyy Tampereella ylioppilaaksi opiskelleisiin.

3.1 Opiskelijoiden esittely

Jatkoluokalle syksyllä 1896 tulleet tytöt olivat hyvin eri-ikäisiä ja heidän koulunkäyntinsä vaiheet sekä rytmit toisistaan poikkeavia. He olivat tulleet tyttökoulun alemmille luokille eri-ikäisinä, kaikki kuitenkin 10–13-vuoden ikäisinä. Yksi opiskelijoista oli käynyt tyttökoulun toisen luokan kahteen kertaan. Viisi heistä oli valmistunut vähintään vuotta ennen jatkoluokan perustamista. Vanhin jatkoluokalle tullut oli 25-vuotias ja nuorin 16-vuotias. Jatkoluokalle tulleiden keski-ikä oli 18 vuotta.

---

⁴⁹ Tampereen suomalaisen tyttökoulun lukuvuosikertomukset 1884–1900; Järvinen 1964.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Tampereen reaalilyseo ja Tampereen lyseo 1884–1924, 13.

⁵² Järvinen 1964, 60. Jatkoluokalle syksyllä 1896 tullut Lilli Husgafvel keskeytti lukio-opintonsa vuonna 1897 ja meni naimisiin 1898. Myös syksyllä 1896 jatkoluokalle tullut Valma Krank keskeytti opintonsa Tampereella, mutta siirtyi Jyväskylän suomalaiseen tyttökouluun ja valmistui sieltä ylioppilaaksi 1900.

Opiskelijoista vanhimmalla oli tyttökoulun päästötodistuksen saamisen ja jatkoluokalle kirjautumisen välissä seitsemän vuoden tauko.

Hyvänä esimerkkinä siitä, kuinka monella tavalla Tampereen suomalaiseen tyttökouluun tultiin ja kuinka sieltä lähdettiin, toimii vuonna 1890 ensimmäisen luokan aloittanut ryhmä. Ryhmään kuului 28 oppilasta, joista kolme oli edellisenä vuonna jäänyt luokalle. Oppilaista kaksi kuoli kesken tyttökouluopintojensa, yksi oppilas erosi ensimmäisenä vuonna ja kahdeksan muuta erosi myöhemmin. Päästötodistuksen saivat vuonna 1896 samaan aikaan 10 yhtä aikaa aloittanutta oppilasta, kun taas seitsemän oppilasta suorittavat päästötodistuksen myöhemmin joko luokalle jäämisen tai tauon pitämisen takia. Ryhmäläisistä kuusi meni syksyllä 1896 jatkoluokalle ja kolme seuraavana vuonna. Vuonna 1896 kuudennella luokalla oli siis kymmenen yhtä aikaa ensimmäisellä luokalla aloittanutta, joiden lisäksi luokalle oli tullut muista kaupungeista muutama oppilas ja kaksi luokalle jäänyttä.⁵³

Olen kerännyt opiskelijoista työni kannalta tärkeitä perustietoja seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon. Taulukossa on korostettu huomion arvoisia seikkoja kuten opiskelijoiden syntymäpaikka (tamperelaiset merkitty sinisellä), ketkä opiskelijoista olivat kuudennella luokalla, kun jatkoluokan perustamisen suunnittelu alkoi (vihreä) ja ketkä heistä siirtyivät suoraan kuudennelta, eli viimeiseltä luokalta jatkoluokalle (keltainen). Taulukkoon on myös merkitty opiskelijat, jotka joutuivat uusimaan tai täydentämään ylioppilastutkintoa syksyllä jo muiden valmistuttua (punainen). Muuta huomioitavaa -sarakeeseen on muun muassa merkitty ne opiskelijat, jotka tyttökoulun alemmilla luokilla saivat joko vapautuksen lukuvuosimaksuista, tai maksoivat alennettua joko 20 markan tai 10 markan lukuvuosimaksua täyden 80 markan lukuvuosimaksun sijaan. Jatkoluokilla ei ollut mahdollista saada alennusta lukuvuosimaksuihin.⁵⁴

---

⁵³ Järvinen 1964; HMA, TTA, VI–IX luokkien arvosanaluettelot 1888–1913.

⁵⁴ HMA, TTA, Opettajakokouksen pöytäkirjat 1883–1899.

Taulukko 1. Yleistä tietoa jatkoluokan opiskelijoista

Nimi	Syntymäpäivä	Syntymäpaikka	Isän ammatti	Ikä	Kirjautui kouluun	Päästötodistus	YO	Muuta huomioitavaa
Agnes Lindgren	17.10.1871	Tampere	Kaupanhoitaja	13	Tullut II-luokalle 1884	1889	8.6.1899	Vapaaoppilas V–VI-luokilla
Hanna Pispala	5.8.1878	Pirkkala	Maanviljelijä	10	Tullut I-luokalle 1888	1895	8.6.1899	
Lydia Willgrén	10.10.1877	Tampere	Kauppia	11	Tullut I-luokalle 1888	1894	12.12.1899	
Fanny Davidson	18.11.1877	Tampere	Tehtailija	12	Tullut II-luokalle 1890	1895	8.6.1899	
Laura Silenius	13.12.1878	Tampere	Räättäli talonmistaja	11	Tullut I-luokalle 1889	erosi 1895	15.11.1899	Tullut IX-luokalle 1898
Eine Kerkkonen	10.6.1880	Hattula	Maanviljelijä	10	Tullut I-luokalle 1890	1896	8.6.1899	
Alma Keso	7.8.1877	Kangasala	Maanviljelijä	13	Tullut I-luokalle 1890	1896	8.6.1899	
Elin Munsterhjelm	3.8.1880	Varkaus	Siviili-insinööri	10	Tullut I-luokalle 1890	1896	8.6.1899	
Hilja Paavola	18.3.1878	Suoniemi	Maanviljelijä	12	Tullut I-luokalle 1890	1896	8.6.1899	Alennettu vuosimaksu I–III-luokilla. Vapaaoppilas IV–VI
Fanny Sirén	2.3.1880	Tampere	Ajuri	10	Tullut I-luokalle 1890	1896	8.6.1899	Vapaaoppilas I–VI-luokilla
Dagmar Sundholm	24.9.1877	Tampere	Veturin kuljettaja	13	Tullut I-luokalle 1890	1896	8.6.1899	Alennettu vuosimaksu IV–VI-luokilla
Blenda Holmroos	5.2.1878	Pori	Kauppia	12	Tullut 1897	1897 (Pori)	8.6.1899	Siirtynyt Porin tyttök. kuudennelta jatkoluokan toiselle

Lähteet: Tampereen suomalaisen tyttökoulun lukuvuosikertomukset 1884–1900; HMA, TTA, Opettajakokousten pöytäkirjat 1884–1899; Järvinen 1964; Tampereen suomalainen tyttökoulu 1883–1918; Jatkoluokat 1896–1918; Tampereen tyttölyseo 1918–1933.

3.2 Sosiaalinen tausta

Suomalaisten opiskelijoiden sosiaalisia taustoja ja säätykiertoa tutkinut Heikki Waris on jaotellut tutkimuksessaan *Oppikoulu sosiaalisen kohoamisen väylänä industrialismin murtautumiskaudella* opiskelijat seitsemään yhteiskunnalliseen luokkaan isän sosiaalisen taustan mukaan: säätyläiset, virkamiehet, kauppiaat, käsityöläiset, talolliset, torpparit ja muita kaupunkilaisia.⁵⁵ Tampereen suomalaisen tyttökoulun vuosikertomuksissa kategorioita on vähemmän: virkamiehet, kauppiaat, käsityöläiset, talolliset sekä muita kaupunkilaisia. Säätyläiset ja torpparit on jätetty kategorioina pois ja luultavasti yhdistetty muihin kategorioihin.⁵⁶

Kouluun kirjautuneiden tuli toimittaa ensimmäisenä koulupäivänä papinkirja, josta selviää opiskelijan syntymäpäivä ja -paikka, vanhempien nimet ja sääty, koulutodistus sekä todistus varattomuudesta, jos opiskelija pyrki vapaaoppilaaksi. Agnes Lingrenille ja Dagmar Sundholmille oli myönnetty alennettu lukuvuosimaksu tyttökoulun alemmilla luokilla. Fanny Sirén sai suorittaa kaikki tyttökoulun kuusi ensimmäistä lukuvuotta täysin vapaaoppilaana. Hilja Paavola maksoi ensimmäiset vuodet alennettua lukuvuosimaksua ja kolmena vuotena opiskeli vapaaoppilaana. Tämä tarkoittaa, että 33 prosenttia jatkoluokkien opiskelijoista oli alemmilla luokilla saanut helpotusta lukuvuosimaksuihin tai opiskellut kokonaan ilman lukuvuosimaksuja. Tämä on suurempi prosenttiosuus verrattuna koko koulun oppilaskunnan vapaaoppilaiden ja alennusta saaneiden osuuteen, joka vuosina 1887–1896 vaihteli 20–25 prosentin välillä.⁵⁷

Jotta oppilas saattoi saada alennusta tai kokonaan vapautuksen lukuvuosimaksuista, hänen täytyi todistaa perheen varattomuus sekä osoittautua nuhteettomaksi ja ahkeraksi oppilaaksi. Oppilaan piti myös pärjätä opinnoissaan. Tampereen suomalaisen tyttökoulun opettajien pöytäkirjoista ilmenee esimerkiksi, että eräs oppilas menetti lukuvuosimaksuhelpotuksensa huonon opintomenestyksen johdosta.⁵⁸

Taulukossa 2 on esitelty Heikki Wariksen keräämiä tietoja tyttökoululaisten sosiaalisesta tausta Suomessa. Waris kiinnittää tutkimuksessaan huomiota siihen, että käsityöläisten ja muiden kaupunkilaisten osuus oli noussut reilusti yli virkamiesten tytärien, jotka perinteisesti olivat

---

⁵⁵ Waris 1947, 240.

⁵⁶ Tampereen suomalaisen tyttökoulun lukuvuosikertomukset 1884–1900.

⁵⁷ Tampereen suomalaisen tyttökoulun lukuvuosikertomukset 1884–1900; HMA, TTA, Opettajakokousten pöytäkirjat 1884–1899.

⁵⁸ HMA, TTA, Opettajakokousten pöytäkirjat 1884–1899.

kansoittaneet tyttökoulut. Vielä 1870-luvulla virkamiesten tytärten osuus oli ollut reilusti yli puolet tyttökoululaisista.

Taulukko 2. Suomen tyttökoulujen oppilaiden isän yhteiskunnallinen asema 1905–06

virkamiehiä	kauppiaita	käsityöläisiä	muuta kaupunk.	talollisia	säätyläisiä	torppareita
21 %	11 %	22 %	26 %	9 %	7 %	5 %

Lähde: Waris 1947, 244.

Taulukossa 3 on tyttökoulun vuoden 1898 lukuvuosikertomuksesta kerätyt tiedot koulun oppilaiden sosiaalisesta taustasta. Heikki Wariksen luokittelusta poiketen säätyläiset on yhdistetty luultavasti virkamiehiin. Torppareiden lapsia tyttökoulussa ei näytä olleen ainakaan Tampereen suomalaisen tyttökoulun ensimmäisinä toimintavuosina, ja jos heitä on tullut myöhemmin, heidät on todennäköisesti kirjattu johonkin toiseen ryhmään.

Taulukko 3. Tampereen suom. tyttök. oppilaiden isän yhteiskunnallinen asema 1898–99

virkamiehiä	kauppiaita	käsityöläisiä	muuta kaupunk.	talollisia
70	53	46	49	70
24 %	18 %	16 %	17 %	24 %

Lähde: Tampereen suomalaisen tyttökoulun lukuvuosikertomus 1898–1899.

Koulun oppilaskunta tuli hyvin keskiluokkaisista kodeista. Talollisten, virkamiesten ja kauppiaiden tyttäret muodostivat suurimmat sosiaaliset ryhmät. Jatkoluokan oppilaiden sosiaalinen rakenne vastaa hyvin koko tyttökoulun oppilaskunnan sosiaalinen rakennetta. Kolmasosa tyttökoululaisista oli talollisten tyttäriä, neljännes virkamiesten ja neljännes kauppiaiden tyttäriä. Koko Suomen tyttökoulujen oppilaskunnan sosiaalinen rakenne poikkeaa hieman Tampereen tyttökoulusta, mutta suurimpana sieltäkin nousevat virkamiesten tyttäret. Tällainen jaottelu ei kuitenkaan kerro perheen todellisista taloudellisista mahdollisuuksista kouluttaa lapsensa. Samaan kategoriaan säädyn perusteella on hyvin voitu laittaa lastensa koulumaksujen kanssa kamppailevan Hilja Paavolan maanviljelijäperhe sekä huvilan ja ratsutilan omistava Eine Kerkkosen maanviljelijäperhe.⁵⁹

Enemmistö niin tyttökoulun kuin jatkoluokankin opiskelijoista oli pirkanmaalaisia. Kuusi eli puolet jatkoluokkalaisista oli syntynyt Tampereella, kolme muualla Pirkanmaalla sekä kolme muualla Suomessa. Myös koko tyttökoulun oppilaskunta vastasi suurin piirtein samanlaista jakaumaa, eli

⁵⁹ Tampereen suomalaisen tyttökoulun lukuvuosikertomukset 1884–1900; HMA, TTA, Opettajakokousten pöytäkirjat 1884–1899; Juhani Kerkkonen's Genealogy Site.

puolet koulun oppilaista oli tamperelaisia. Tilasto perustuu kuitenkin oppilaiden syntymäpaikkaan ja voidaan olettaa joidenkin perheiden muuttaneen joko Tampereelle tai lähemmäs Tamperetta, kuten on selvinnyt esimerkiksi Elin Munsterhjelman kirjoittamista muistelmista. Hän muutti perheineen Tampereelle neljän kuukauden ikäisenä, mutta kaikissa vuosikertomuksissa hänen kotipaikakseen on mainittu Varkaus, jossa hän syntyi.⁶⁰ Myös Eine Kerkkonen on merkitty syntyneeksi Hattulassa, mutta Lempäälän talonhaltijaluettelon mukaan hänen isänsä oli Lempäälässä Lopen kartanon talonhaltijana vuosina 1885–1901.⁶¹ Tämä selittää sen, miksi Kerkkonen opiskeli Tampereella eikä Hattulaa huomattavasti lähempänä olevassa Hämeenlinnassa. Blenda Holmroos syntyi Porissa ja kävi tyttökoulun siellä. Porin tyttökouluun yritettiin perustaa jatkoluokkaa vuosina 1896 ja 1897, mutta hanke kaatui ja lahjakas nuori lähetettiin Tampereelle opiskelemaan.⁶²

Tampereen suomalainen tyttökoulu perustettiin Tampereen ja sen lähialueiden naissivistuksen kohottamiseksi, ja sen 83 prosenttisesti pirkanmaalainen ja nopeasti kasvanut oppilaskunta todistaa, että sille oli Pirkanmaalla kysyntää. Kouluvaihtoehtoja ei lähialueilla ollut ja lähimmät suomenkieliset tyttökoulut olivat Hämeenlinnassa ja Porissa, mutta niistä puuttuivat jatkoluokat. Tyttökoulu ja -lyseo houkuttelivat myös jonkin verran opiskelijoita kauempaa, mutta oppilaslueletot eivät paljasta sitä, oliko oppilaan perhe muuttanut lapsen syntymän jälkeen lähemmäs Tamperetta tai nykyistä Pirkanmaata, vai ovatko oppilaat tulleet Tampereelle juuri koulun takia.

Vanhempien sääty sekä perheiden sosiaalinen asema oli tärkeä osa keskustelua 1800-luvun puolessa välissä, kun tyttökoulujen perustamisesta ja niiden tärkeydestä alettiin enenevässä määrin keskustella. Koulujärjestyksessä vuoteen 1872 ollut määräys siitä, että valtion tyttökouluihin saisi ottaa vain virkamiesten ja säätyläisten tyttäriä, ei ollut enää Tampereen suomalaista tyttökoulua perustettaessa voimassa. Tyttökoulua perustettaessa haluttiin vastata kaikkien kaupungin ja alueen tyttöjen koulutustarpeeseen. Kun tyttökoulun perustamisesta vuonna 1883 ilmoitettiin Aamulehdessä, kirjoitettiin, että haluttiin vastata ajan tarpeisiin perustamalla kansankielinen tyttökoulu, joka voisi ”jakaa opin ja sivistyksen siemeniä työkansankin lapsille.”⁶³

Vaikka tyttökoulun 80 markan ja jatkoluokkien 150 markan lukuvuosimaksut oli säädetty tarkoituksella edullisiksi, oli kuuden vuoden tyttökoulu ja kolmen vuoden lukio suuri investointi perheelle. Tästä johtuen enemmistö tyttökouluun lapsensa lähettäneistä oli keskimääräistä paremmin

---

⁶⁰ Tampereen suomalaisen tyttökoulun lukuvuosikertomukset 1890–1899; Munsterhjelm-Harva 1960, 12.

⁶¹ Lempäälän talonhaltijaluettelo.

⁶² Rintanen & Kärkkäinen 1955.

⁶³ Levas 1934, 5–7.

toimeentulevia. Myös useampi koulutettava lapsi saattoi viedä liian ison osan perheen vuosituloista. Lukukausi- ja kirjamaksujen lisäksi pitkään opiskellut nuori ei voinut osallistua perheen taloudenpitoon. Jatkuoluokkalaiset olivat poikkeus koulun sisällä, sillä jatkuoluokalla oli enemmän matalampia vuosimaksuja maksaneita kuin koulussa yleisesti. Tätä voi selittää myös se, että oikeus matalampiin vuosimaksuihin velvoitti oppilaat kantamaan vastuuta opiskelustaan, kun vaarana oli etuuden menettäminen. Tämä kannusti etuusia saaneet opiskelemaan ja mahdollisti köyhempien perheiden lahjakkaiden tytärien opiskelun.

Kahdella kolmasosalla jatkuoluokkalaisista oli sisaruksia jossain Tampereen muista suomenkielisistä oppikouluista. Viidellä oli sisko tyttökoulussa ja kahdeksalla veli joko reaalityseossa tai klassillisessa lyseossa.⁶⁴ Fanny Davidsonin siskosta sekä Hanna Pispän veljestä ja siskosta ei ole löytynyt nimien lisäksi mitään muuta tietoa, ei koulutuksesta eikä myöhemmistä vaiheista. Blenda Holmroosin sisko opiskeli samassa koulussa Porissa kuin siskonsa mutta keskeytti koulun ennen päästötodistuksen saamista. Hän opiskeli kirjanpitoa ja konekirjoitusta Turussa ja toimi konttoristina.⁶⁵

Olen etsinyt tietoja jatkuoluokkalaisten sisaruksista ainoastaan mainitsemistani kouluista ja ylioppilasmatrikkeleista, joten on mahdollista, että joku perheenjäsenistä on opiskellut muissa Suomen kouluissa. Löysin tietoja 26:stä oppikoulua käyneestä sisaruksesta, mikä todennäköisesti tarkoittaa, että jatkuoluokkalaiset tulivat perheistä, joissa koulutukselle annettiin suuri arvo. Ainakin kahdeksalla jatkuoluokkalaisten sisaruksista näyttää myös olevan korkeakoulututkinto. Tämä yhdistettynä siihen, että kolmella alennuksia vuosimaksuihin saaneella oli koulutettuja sisaruksia, kertoo todennäköisesti siitä, että perheet olivat valmiita tekemään uhrauksia lastensa koulutuksen eteen.

Taulukossa 4 esitellään jatkuoluokkalaisten sisarusten koulutaustaa. Taulukkoon on kirjattu ne, joiden tiedot ovat löytyneet Tampereen suomalaisen tyttökoulun, Tampereen yhteiskoulun, Tampereen reaalityseon tai Tampereen klassillisen lyseon oppilasmatrikkeleista. Kaikista sisaruksista ei ole löytynyt tietoa. Lisätietoja sisarusten myöhemmistä ammattivaiheista on etsitty näiden matrikkeliin lisäksi Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkelistä sekä internetistä.

---

⁶⁴ Järvinen 1964; Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853–1899; Tampereen reaalityseo ja Tampereen lyseo 1884–1924; Tampereen klassillinen lyseo 1969.

⁶⁵ Rintanen & Kärkkäinen 1955, 154.

Taulukko 4. Jatkoluokkalaisten tamperelaisissa kouluissa opiskelleet sisarukset

Nimi	Isän ammatti	Muuta	Siskoja TSTK:ssa	Siskojen ammatit	Veljiä oppik.	Veljien koulutus/ammattit
Agnes Lindgren	Kaupanhoitaja	Vapaaoppilas 1887–1888	2	Postikonttorin virkailija, kansakoulun opettaja	2	YO/varatuomari/oikeusneuvosmies, YO/teologian tohtori/pappi
Hanna Pispala	Maanviljelijä		0		0	
Lydia Willgrén	Kauppias		0		1	Sinfoniaorkesterin johtaja/musiikkiopiston johtaja
Fanny Davidson	Tehtailija		0		0	
Laura Silenius FM	Räättäli/talonomistaja		1	YO/FK/ pankin saksan kirjeenvaihtaja	1	Agronomi/tilanomistaja
Eine Kerkkonen	Maanviljelijä		2	Konttoristi	2	Maanviljelijä, maanviljelijää/taidemaalari
Alma Keso FM	Maanviljelijä		3	Opettaja, sairaanhoitaja, laulunopettaja	5	YO/diplomi-insinööri, maanviljelijä, YO/professori/toimitusjohtaja, YO/hammaslääkäri, YO/varatuomari
Elin Munsterhjelm FM	Siviili-insinööri		0		3	YO/filosofian lisensiaatti/opettaja, YO/kauppaopisto/toimitusjohtaja, YO/eläinlääkäri
Hilja Paavola FM	Maanviljelijä	Alennettu vuosimaksu	0		0	
Fanny Sirén	Ajuri	Vapaaoppilas 1–6-luokilla	2	Opettaja/suomentaja, opettaja	1	Proviisori
Dagmar Sundholm	Veturin kuljettaja	Alennettu vuosimaksu	0		1	YO/filosofian maisteri/liikemies
Blenda Holmroos	Kauppias		0		0	
Yhteensä			10		16	

Lähteet: Järvinen 1964; Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853–1899; Tampereen realilyseo ja Tampereen lyseo 1884–1924; Tampereen klassillinen lyseo 1969; Autio 2012a; Autio 2012b; Project Runeberg, Kuka kukin on; Keravuori Oy; Wikiaineisto, Kuka kukin oli.

Taulukossa 4 on helposti nähtävillä, että jatkoluokkalaisten ei ollut perheensä ainoita hyvin koulutettuja. Perheiden tyttäret jatkoivat opintojaan vielä muutamalla vuodella ja päätyivät naisille suosituiksi muodostuneille aloille, kuten opettajiksi, sairaanhoitajiksi ja virkailijoiksi. Jatkoluokkalaisten siskoista ainoastaan yksi suoritti ylioppilastutkinnon, mutta moni jatkoi vielä opintojaan tyttökoulun jälkeen. Laura Sileniuksen nuorempi siskopuoli Katri Maria Silenius suoritti ylioppilastutkinnon Tampereen suomalaisessa tyttölyseossa keväällä 1906 ja valmistui filosofian kandidaatiksi vuonna 1913.⁶⁶

Yhdenkään jatkoluokkalaisten vanhemmilla ei ole Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkelin mukaan ylioppilastutkintoa. Jatkoluokkalaisten olivat perheidensä ensimmäisiä naisylioppilaita. Perheiden pojat koulutettiin hyvin ja suurimmasta osasta tuli ylioppilaita. He hankkivat hyvän koulutuksen ja pääsivät arvostettuun asemaan työurallaan.⁶⁷ Miesten ja naisten erilaisia urapolkuja käsitellään luvussa viisi.

3.3 Opintomenestys

Perheen asenteet koulutusta kohtaan ja sen taloudelliset mahdollisuudet, tyttökoululaisen kunnianhimo sekä opintojen avaamat mahdollisuudet vaikuttivat tyttöjen halukkuuteen jatkaa opintojaan ylioppilastutkintoon asti. Yksi tärkeä tekijä näiden lisäksi oli opintomenestys. Lahjakkaiksi havaittuja tyttöjä saatettiin kannustaa eteenpäin opinnoissa ja aluksi ylioppilastutkintoa pidettiin lähinnä lahjakkaimpien tyttöjen oikeutena.

Olen laskenut taulukkoon 5 jatkoluokan alkamista edeltävän kevään kuudennen luokan oppilaiden arvosanojen keskiarvon. Valitsin ainoastaan tämän vuonna 1896 päästötodistuksensa saaneen kuudennen luokan tarkasteltavaksi, sillä siltä tuli eniten oppilaita jatkoluokalle. Loput viisi samassa koulussa ollutta olivat olleet kolmella eri luokalla. Yhden luokan keskiarvojen esittely kuitenkin toimii esimerkkinä koulumenestyksen ja opintojen jatkamisen yhteydestä.

Taulukossa 6 sen sijaan on jatkoluokkalaisten viimeisen tyttölyseovuoden arvosanat. Taulukosta näkee sen, kuinka alempien luokkien opintomenestys jatkui useimmilla vielä lyseon puolella. Taulukosta näkee myös, että opintomenestyksellä lyseossa ei ollut suurtakaan merkitystä yliopisto-opintojen suhteen. Kaksi erinomaisesti viimeisenä lukuvuonna pärjännyttä opiskelijaa suorittivat

---

⁶⁶ Järvinen 1964.

⁶⁷ Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853–1899; Tampereen realilyseo ja Tampereen lyseo 1884–1924; Tampereen klassillinen lyseo 1969; Autio 2012a; Autio 2012b.

yliopistotutkinnon (taulukossa 6 keltaisella), kuten myös yksi keskitason opiskelija sekä yksi opiskelija, jonka koulumenestys ei ollut kehuttavaa ja joka oli reputtanut ylioppilaskirjoitukset ensimmäisellä kerralla.⁶⁸

Taulukot 5 & 6. Vuoden 1896 kuudennen luokan ja vuoden 1899 yhdeksännen luokan keskiarvot

1896 VI	Keskiarvo
Hilja Paavola	9,86
Alma Keso	9,43
Fanny Sirén	9,36
Anna Johansson	8
Elin Munsterhjelm	8
Fanny Helin	8
Työne Peltonen	7,69
Fanny Mattila	7,64
Eine Kerkkonen	7,57
Sigrd Mattsson	7,46
Mandi Ekman	7,38
Elin Fager	7,38
Dagmar Sundholm	7,36
Maria Mikkonen	7,31
Anna Tättälä	7,08
Martta Cederblad	6,85

1899 IX	Keskiarvo
Hilja Paavola	9,7
Fanny Sirén	9,1
Agnes Lindgren	9,0
Alma Keso	8,9
Blenda Holmroos	8,5
Elin Munsterhjelm	8,1
Fanny Davidson	7,7
Eine Kerkkonen	7,7
Dagmar Sundholm	7,5
Hanna Pispä	7,4
Laura Silenius	7,1
Lydia Willgrén	6,9

Lähteet: HMA, TTA, VI–IX luokkien arvosanaluettelot 1888–1913.

Jatkoluokan auettua Tampereen suomalaisessa tyttökoulussa siirtyi kuudennelta luokalta suoraan jatkoluokalle (taulukossa 5 vihreällä merkityt) kaikki luokan kolme lahjakkainta tyttöä: Hilja Paavola, Alma Keso ja Fanny Sirén. He olivat johdonmukaisesti olleet luokkansa parhaimpia ensimmäisestä kouluvuodesta lähtien. Myös Elin Munsterhjelm ja Fanny Helin olivat luokan parhaiten pärjääviä ja suorittivat ylioppilastutkinnon. Fanny Helin (taulukossa 5 sinisellä) aloitti opinnot vuotta myöhemmin ja valmistui keväällä 1900. Dagmar Sundholm oli alaluokilla ollut luokan parhaimmistoa, mutta muutaman lukukauden poissaolojen jälkeen arvosanat lähes kaikissa aineissa alenivat. Agnes Lindgren, Laura Silenius sekä Lydia Willgrén pärjäsivät alempien luokkien arvosanojen perusteella keskimääräistä paremmin ja Eine Kerkkonen, Hanna Pispä ja Fanny Davidson olivat olleet ensimmäiseltä luokalta kuudennelle luokalle asti noin luokan keskitasoa.

⁶⁸ HMA, TTA, Yliopistosta saapuneet kirjeet 1899–1920.

Blenda Holmroosin koulumenestyksestä ei ole tietoa, sillä hän ei käynyt alaluokkia Tampereen suomalaisessa tyttökoulussa.⁶⁹

Kehotukset, ehdot ja luokalle jättämiset olivat yleisiä. Eine Kerkkonen sai kolmet ehdot, Fanny Davidson ja Elin Munsterhjelm kahdet, Lydia Willgrén ja Laura Silenius yhdet ja Hanna Pispa jäi kerran luokalleen. Näiden lisäksi moni sai vielä kehotuksen kerrata vaikkapa algebraa. Esimerkiksi vuonna 1894 tyttökoulun viidettä luokkaa päättävistä 19 oppilaasta kolme sai ehdot, kolme kehotuksen ja yksi jäi luokalleen. Useimmat jaksoivat luokalle jäämisestä huolimatta jatkaa opintojaan, mutta osa ei enää palannut syksyllä kouluun.

Moni jatkoluokalle tullut oli siis varmasti saanut opiskelumotivaatiota siitä, että he olivat pärjänneet jossain vaiheessa opintojaan hyvin. Kaikkien muiden paitsi Paavolan, Keson ja Sirénin arvosanat vaihtelivat vuosittain paljonkin, mutta lähes kaikki jatkoluokalle tulleet olivat jollain vuosiluokalla saaneet erinomaisia arvosanoja. Kullakin jatkoluokkalaisella oli jokin oppiaine, jossa he pärjäsivät erityisen hyvin ja mahdollisesti jatko-opinnoissaan he halusivat päästä kehittämään vahvuuksiaan. Lukio-opinnoissa pärjääminen ei kuitenkaan enää vaikuttanut samalla tavalla siihen, ketkä jatkoluokkalaisista yliopistoon kirjautuessaan alkoivat määrätietoisesti suorittaa yliopisto-opintoja ja saavuttivat yliopistotutkinnon (taulukossa 6 keltaisella).

Arvosanoja tarkastellessa vaikuttaa itsestään selvältä miksi Paavola, Keso sekä Sirén halusivat jatkoluokalle. Heidän ei tarvinnut todistella kykyjään, vaan täydellisyyttä hipova kuudennen luokan päästötodistus puhui puolestaan. Luvussa 3.4 pohditaankin muita tekijöitä, jotka saivat jatkoluokkalaiset jatkamaan opintojaan.

3.4 Miksi lyseoon?

Mervi Kaarninen on tutkinut ensimmäisten naisylioppilaiden kohtaamia asenteita ja ennakkoluuloja useissa kirjoissaan sekä artikkeleissa. Nuoret ylioppilastutkinnon suorittamisesta innostuneet naiset saivat kuunnella huolestuneita kysymyksiä jaksamisesta ja tutkinnon mielekkyydestä, ja saivat jopa osakseen syytöksiä itsekkyydestä.⁷⁰ Kaksi tutkimaani opiskelijaa ovat kirjoittaneet muistelmat, joissa he ovat kertoneet miksi he jatkoivat opiskeluaan vielä kuusiluokkaisen tyttökoulun jälkeen siitakin huolimatta, että asenteet eivät vielä olleet täysin varauksettomat naisten opiskelua kohtaan.

---

⁶⁹ HMA, TTA, VI–IX luokkien arvosanaluettelot 1888–1913.

⁷⁰ Kaarninen 2015, 163, 185; Pohls 2013, 39–40.

Elin Munsterhjelm kertoo muistelmissaan lapsena ihailleensa naapurissaan asunutta ylioppilastyttöä Hanna Aspia, joka oli kesällä 1890 valmistunut Hämeenlinnan lyseosta yksityisenä opiskelijana ylioppilaaksi.

- - se ihailu ja kunnioitus, minkä kohteeksi hän [Hanna Asp] silloin pienen koulutyön silmissä joutui, on kautta aikojen säilynyt. Hän oli älykäs ja valistunut, suurpiirteinen nainen. Aina kun näin hänet valkolakkinsa välähti mielessäni sanaton kaipuu, saavuttamattomalta tuntunut vaistomainen toive, mikä sanoiksi puettuna ehkä olisi kuulunut näin: ”Voi jospa minäkin joskus saisin tuollaisen päähäni.”⁷¹

Elin Munsterhjelm sai myös tukea opiskeluihinsa vanhemmiltaan. Hän kertoi Tammerkosi-lehdelle kirjoittamassaan muistelmassa, että jatkoluokkien perustaminen Tampereelle mahdollisti hänen jäämisensä vielä ”oman kodin turviin, sillä vanhempani olisivat epäilemättä lähettäneet minut Helsinkiin jatkamaan – he eivät olisi jättäneet ainoata tytärtään vähemmälle koulutukselle kuin tämän kolme veljeä.”⁷²

Fanny Davidson muisteli Tammerkosi-lehdelle antamassaan haastattelussa sitä, mistä opiskelumuotivaatio ylioppilastutkintoon ja yliopisto-opintoihin löytyi:

Olin siinä onnellisessa asemassa, että minulla ei ollut minkäänlaisia taloudellisia huolia eikä pakotteita. Päämääränäni oli yksinomaan tiedonjanoni sammuttaminen ja itseni kehittäminen. Tutkinnot ja virat, sellaisilla ei ollut mitään sijaa ajatuksissani.⁷³

Davidsonin perheen taloudellinen vakaus mahdollisti hänen opiskelunsa, eikä hänen tarvinnut kiirehtiä opintojensa kanssa.

Alma Keson suuressa lapsuudenperheessä oli 11 lasta. Varakkaalla perheellä riittivät varat lähettää lapset Aitolahdesta kouluun Tampereelle. Perheen isä Emil antoikin lupauksen, ”että jokainen koulutetaan niin pitkälle, kuin päätä ja intoa riittää.” Alma Keson veljistä tulikin insinöörejä, lääkäreitä, tuomareita ja yhdestä professori, ja siskoista opettajia ja yhdestä sairaanhoitaja. Emil Keso kuitenkin koki koulutettujen lastensa vieroittuneen käytännön töistä ja tilan hoidosta. Tilalle saatiin

---

⁷¹ Munsterhjelm-Harva 1954, 153.

⁷² Munsterhjelm-Harva 1949, 119. Munsterhjelmin kolme veljeä opiskelivat Tampereen reaalilyseossa. Ks. Tampereen reaalilyseo ja Tampereen lyseo 1884–1924.

⁷³ Jokinen 1962, 38.

lopulta jatkaja, kun yksi pojista jätti teknillisen korkeakoulun lehtorin virkansa ja ryhtyi hoitamaan suurta perhetilaa.⁷⁴

Fanny Siréniltä itseltään ei ole säilynyt muistelmia opiskeluun liittyen, mutta hänen miehensä Juho Mikkola on omissa muistelmissaan kirjoittanut hieman myös puolisonsa vaiheista. Fanny Sirénin äiti oli jäänyt muutama vuosi Fannyn syntymän jälkeen leskeksi, ja joutui keksimään uuden elinkeinon jolla elättää ja kouluttaa lapsensa. Hän alkoi pitää torilla ruokatavarakauppaa. Juho Mikkola kuvailee muistelmissaan opintojen tärkeyttä Sirénin perheessä: ”Perheessä harrastettiin opintoja ja kaikki lapset kävivät oppikoulua ja menivät elämässä eteenpäin.”⁷⁵ Sirénin siskoista tuli opettajia, ja veljestä proviisori.⁷⁶

Matalamman tulotason perheissä tyttöjen opiskelu ei voinut olla samalla tavalla ”tiedonjonon sammuttamista” kuin vakavaraisemmissa perheissä. On mahdollista, että taitaviksi huomattujen tyttöjen opiskeluun haluttiin panostaa köyhemmissä perheissä sosiaalisen nousun toivossa. Mervi Kaarninen huomasi tutkiessaan 1920-luvun tamperelaisnuoria, että suomalaisella työväestöllä oli suuri usko koulutuksen voimaan. Kaarninen kertoo väitöskirjassaan *Nykyajan tytöt*, että 1920-luvun työväestö oli valmis käyttämään osan lisääntyneistä tuloistaan lastensa koulutukseen. Työväestön lasten määrä oppikouluissa lisääntyi, mutta keskeytykset olivat yleisiä. Muun muassa naisopettajat suosittelivat ylioppilastutkintoa vain erityistä lahjakkuutta osoittaville tyttöoppilaille.⁷⁷ Kaarnisen tutkimustulokseen sopii se, että kaksi tarkastelemistani ylioppilaista, jotka olivat saaneet koko opiskeluaikansa helpotuksia lukuvuosimaksuihin, olivat koko tyttökoulun ajan luokkansa priimuksia.⁷⁸

Yliopisto-opintojen päämäärä oli periaatteessa akateeminen loppututkinto. Se yhdistettynä kasvatustieteen kursseihin tai pedagogisiin opintoihin antoi pätevyuden lukion opettajan virkoihin. Yli kolmasosa Mervi Kaarnisen tutkimista vuosien 1885–1900 naisylioppilaista toimi jossain elämänsä vaiheessa opettajana. Ylioppilastutkinnon sekä vuoden kansakoulunopettajan seminaarin käyneet ryhtyivät kansakoulunopettajiksi ja yliopistossa opintojaan jatkaneista moni oli oppikouluissa ja lukioissa opettajana.

---

⁷⁴ Kivikuru 2014.

⁷⁵ Mikola 2006.

⁷⁶ Järvinen 1964.

⁷⁷ Kaarninen 1995, 186.

⁷⁸ HMA, TTA, VI–IX luokkien arvosanaluetellot 1888–1913.

1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa lähes kaikkiin kaupunkeihin alettiin perustaa oppikouluja ja pätevien opettajien tarve kasvoi nopeasti. Myös monissa ammattikouluissa ja esimerkiksi talouskouluissa tarvittiin naisopettajia. Kaarnisen tutkimia naisylioppilaita päätyi töihin esimerkiksi pankkeihin, postille ja valtion virastoihin.⁷⁹ Monesta koulut käyneestä nuoresta naisesta tuli myös kirjanpitäjä, konttoristi tai muu toimistovirkailija. Ylioppilastutkinto edesauttoi näihin töihin pääsemistä.⁸⁰

Luvussa 3.3 todettiin, että koulumenestyksellä ei voida selittää kaikkien jatkuoluokalle kirjautuneiden päätöstä tavoitella ylioppilaslakkaa. Vain joka toisen jatkuoluokkalaista voidaan ajatella olleen keskitasoa parempia oppilaita. Kun käytössä ei ole muistelmia kaikilta jatkuoluokkalaisilta, opintojen jatkamiselle ja ylioppilastutkinnon tavoittelulle voidaan etsiä selittäviä syitä pohtimalla muita yleisiä syitä naisten opiskelulle.

Tyttöjen kouluttaminen ei 1800-luvun lopulla ollut itsestäänselvyys missään säädössä eikä luokassa ja vuosisadan vaihteessa lukutaidottomien osuus väestöstä oli vielä yli 15 prosenttia.⁸¹ Ensimmäisenä tyttöjen kouluttamisessa kuitenkin kunnostautuivat ruotsinkieliset ja virkamiesperheet. Vuosien 1885–1900 naisylioppilaita noin 40 prosenttia oli virkamiesten lapsia. Seuraavaksi suurimmat ryhmät olivat alemmasta keskiluokasta tulevat tytöt sekä kauppiaiden tyttäret.⁸² Alemman tulotason perheissä hyvin koulutettu saattoi päästä arvostettuun ja sopivana pidettyyn työhön esimerkiksi kouluun tai virastoon. Hyvä koulutus saattoi helpottaa aviomiehen löytämistä, sillä ammatissa toimiva nainen pystyi tukemaan perhettä taloudellisesti ja toisaalta köyhempien perheiden hyvin koulutettu tytär saattoi kiinnostaa myös sivistyneistöön kuuluvaa miestä.⁸³ Uhraukset lasten koulutusta varten toivat siis mahdollisesti perheelle taloudellista hyötyä sekä sosiaalista nousua.

Jatkuoluokkalaisten perhetaustoja tarkastellessa on helppo huomata, että luokalle valikoituneet tulivat koulutusta arvostavista perheistä. Tätä havaintoa tukee se, että jatkuoluokkalaisten sisaruksista lähes kaikki ovat tehneet keskikouluopintojen lisäksi muita opintoja: 11 on suorittanut ylioppilastutkinnon, ainakin neljän jatkuoluokkalaista sisko on käynyt opettajaseminaarin ja yksi konekirjoituskurssin, muutaman veli on ollut maanviljelyskoulussa ja yksi on opiskellut musiikkiopistossa. Jatkuoluokkalaisten perheet ovat halunneet tulotasosta riippumatta varmistaa lapsilleen ammatin.

---

⁷⁹ Kaarninen 2015, 179.

⁸⁰ Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853–1899.

⁸¹ STV 1901, 122.

⁸² Kaarninen 2015, 167.

⁸³ Kaarninen 1995, 241–243.

Perheillä oli erilaiset syyt kouluttaa tyttärensä. Matalamman tulotason perheissä koulutus saattoi tuoda tulevaisuudessa taloudellista vakautta, kauppiasperheissä koulutuksen hyödyt voitiin ehkä nähdä liiketoiminnan arjessa ja hyvin toimeentulevissa perheissä haluttiin mahdollistaa kaikkien lasten, niin tyttöjen kuin poikien opiskelu siihen asti, kuin kiinnostusta riitti. Mervi Kaarninen on huomannut, että yhteiskuntaluokan sisällä tietty ammattiryhmä saattoi kouluttaa lapsiaan erityisen innokkaasti. Kaarninen mainitsee esimerkiksi rautatieläiset, joiden lapsia oli oppikouluissa huomattavasti enemmän kuin esimerkiksi työläisten tai sekatyömiesten lapsia.⁸⁴

---

⁸⁴ Kaarninen 1995, 158.

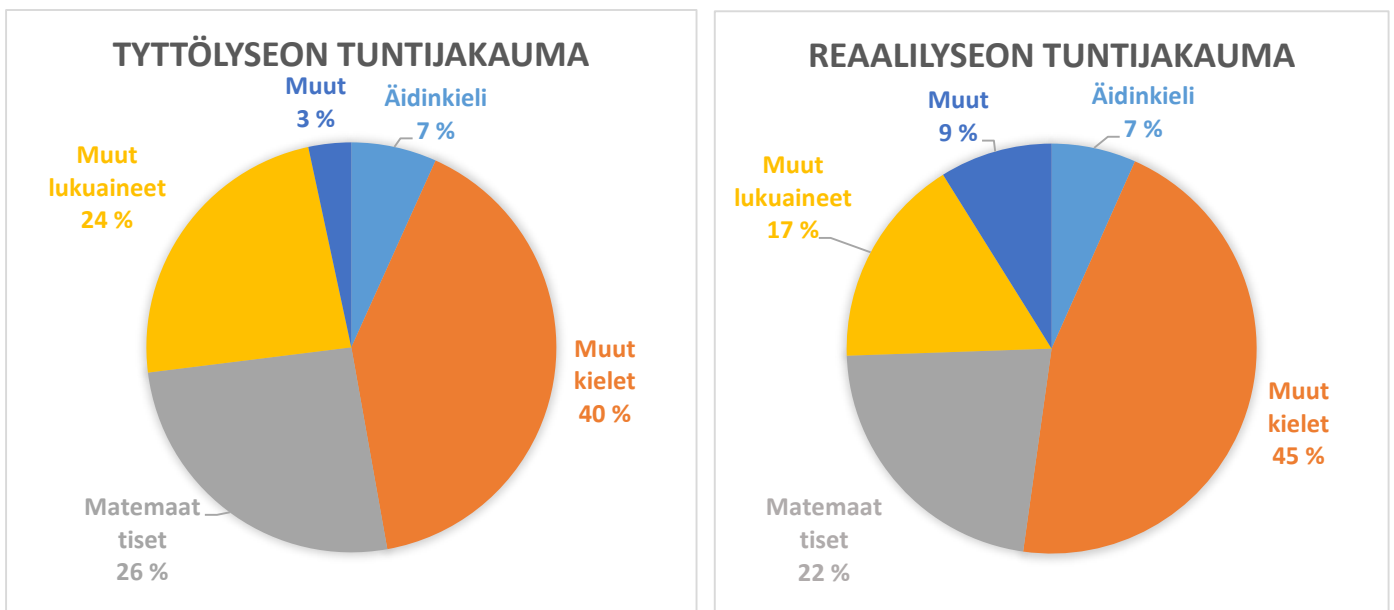
4 Tampereen tyttölyseo

4.1 Opiskelu

Tyttökoulun kuudennella luokalla suoritettu oppimäärä vastasi pääpiirteissään valtion reaalilyseoiden viidellä keskikoululuokalla suoritettua oppimäärää. Valtion poikakoulut olivat viisivuotisia keskikouluja, jotka valmistivat oppilaansa kolmivuotiseen lukioon. Tämä tarkoittaa sitä, että tyttölyseon kesto oli yhdeksän vuotta, kun taas valtion poikien reaalilyseo suoritettiin kahdeksassa vuodessa. Yhteiskoulut olivat myös yleensä yhdeksänvuotisia. Tyttöjen vuodella pidennettyä keskikoulua perusteltiin terveydellisillä syillä, sillä 1900-luvun alkupuolelle asti uskottiin opiskelun olevan haitallista tyttöjen terveydelle.⁸⁵

Tampereen suomalaisen tyttölyseon oppiainejakauma mukaili vuosina 1896–1899 sekä klassillisille että reaalilyseoille vahvistettuja lukujärjestyksiä. Koulu oli kuitenkin yksityinen, joka salli tiettyjä opetussuunnitelmallisia vapauksia.⁸⁶

Kuvat 1 & 2: Tampereen tyttölyseon (1896–1899) sekä reaalilyseon (1893–1901) tuntijakauma

Lähteet: Tampereen suomalainen tyttökoulu. Kertomus lukuvuodesta 1898–1899, 6. Tampereen reaalilyseo ja Tampereen lyseo 1884–1924, 13.

⁸⁵ Tampereen suomalainen tyttökoulu. Kertomus lukuvuodesta 1898–1899, 6; Koulutuksen vaikutukset tyttöjen terveyteen, ks. esim. Kaarninen 1995, 162–163.

⁸⁶ Ibid.

Tyttölyseon viikoittaisista oppitunneista lähes puolet käytettiin kielten opiskeluun. Viikkoon mahtui äidinkielen, ruotsin, saksan, ranskan sekä venäjän opintoja. Kielten lisäksi tyttölyseossa opiskeltiin uskontoa, historiaa, matematiikkaa, eläin- ja kasvioppia sekä fysiikkaa. Näiden opiskelu vei puolet viikkotunneista. Matemaattisia aineita, eli matematiikka, fysiikka ja kemiaa, tyttölyseossa opiskeltiin jopa kaksi tuntia viikossa enemmän kuin toisessa tamperelaisessa lukiossa, pojille tarkoitettussa Tampereen reaalilyseon lukiossa.⁸⁷

Kun tyttökoulun pohjaluokilla viikon tunneista neljännes käytettiin muun muassa piirustus-, voimistelu-, laulu- ja käsityötunteihin, niin tyttölukion lukujärjestyksessä näistä aineista oli jäljellä ainoastaan voimistelu, jota oli yksi tunti viikossa. Reaalilyseossa voimistelua oli kaksi kertaa enemmän kuin tyttölyseossa, minkä lisäksi kahtena ensimmäisenä lukiovuotena piirustus oli pakollinen oppiaine. Tämä saattaa liittyä mahdollisiin jatko-opintoihin polyteknillisessä opistossa.

Pohjakoulujen oppiainejakauma (liitteet 1 ja 2) paljastaa naisten ja miesten erilliset roolit sekä yhteiskunnassa että kotona. Alemmilla luokilla tytöillä oli poikakoululaisia huomattavasti vähemmän matematiikkaa. Laulutunteja oli tytöillä poikia enemmän ja tytöillä oli kuutena ensimmäisenä kouluvuotena joka viikko käsitöitä, kun taas pojilta käsityöt puuttuivat kokonaan. Nämä erot kuitenkin tasaantuivat ylemmillä lukioluokilla, kun tyttöjen jatkolukion käsitöitä ja laulu poistuivat lukujärjestyksestä ja matematiikan opetusta lisättiin huomattavasti. Sitä, että matematiikan opetus lähes kaksinkertaistui tyttökoulun alaluokilta lukioon siirryttäessä selittää mahdollisesti poikakoulujen tarjoaman tietotason kireminen ylioppilaskokeiden lähestyessä.

Sekä tyttölyseon että Tampereen reaalilyseon oppituntijakauma olivat lähellä Helsingin Suomalaisen Yhteiskoulun oppituntijakaumaa. Helsingin Suomalainen Yhteiskoulu oli ensimmäinen suomenkielinen yhteiskoulu. Se perustettiin vuonna 1886, ja se toimi alusta alkaen yliopistoon johtavana kouluna ja esimerkkinä muita lukioita perustettaessa. Yhteiskoulu mielsi itsensä ”uudenaikais-humanistiseksi” kouluksi. Siellä kieliä opiskeltiin viikkotunneista jopa 55 prosenttia. Yhteiskoulussa opiskeltiin samoja kieliä kuin Tampereen tyttölyseossa, joiden lisäksi venäjän sijaan oli mahdollisuus opiskella viisi tuntia viikossa latinaa. Kieliä opiskeltiin yhteiskoulussa matemaattisten aineiden kustannuksella: niitä opiskeltiin viikoittain jopa 2–3 tuntia vähemmän kuin tyttölyseossa.⁸⁸

---

⁸⁷ Tampereen suomalainen tyttökoulu. Kertomus lukuvuodesta 1898–1899, 6; Tampereen reaalilyseo ja Tampereen lyseo 1884–1924, 13.

⁸⁸ Helsingin Suomalainen Yhteiskoulu 1886–1911, 11–40.

Taulukossa 7 vertaillaan Tampereen suomalaisen tyttölyseon sekä Tampereen reaalilyseon oppituntijakaumaa eri luokka-asteilla.

Taulukko 7. Tyttölyseon (1896–1899) ja reaalilyseon lukujärjestykset (1893–1901)

Lukujärjestys	Tyttölyseo			Reaalilyseo		
	VII	VIII	IX	VI	VII	VIII
Vuosiluokka						
Suomenkieli	2	2	2	2	2	2
Ruotsinkieli	2	2	2	2	1	1
Venäjänsuomenkieli	5	4	4	3	4	4
Saksinkieli	2	2	2	3	3	2
Englannin kieli					2	2
Ranskankieli	4	4	3	5	4	5
Uskonto	2	2	2	2	2	2
Historia/Maantieto	4	4	4	3	3	3
Matematiikka	6	7	7	5	4	5
Eläin- ja kasvioppi	2	1				
Fysiikka/Kemia		1	2	2	2	2
Voimistelu	1	1	1	2	2	2
Piirustus				1	1	
Yht	30	30	29	30	30	30

Lähteet: Tampereen suomalainen tyttökoulu. Kertomus lukuvuodesta 1898–1899, 6. Tampereen reaalilyseo ja Tampereen lyseo 1884–1924, 13.

Vuoden 1896 lukuvuosikertomuksessa käsiteltiin tyttölyseon suurta lukuaineiden määrää. Siinä myönnettiin, että koululle oli tullut palautetta siitä, että koulussa keskityttiin liiaksi yksipuoliseen älyn kehitykseen jättäen käytännön elämän vaatimukset huomioimatta. Tähän palattiin vielä vuoden 1899 lukuvuosikertomuksessa, kun ilmoitettiin, että asteittain lisättäisiin voimistelutunteja, aloitettaisiin laulutunnit ylemmillä luokilla sekä lisättäisiin kirjanpidon opintoja alempien luokkien lukujärjestykseen.⁸⁹

4.2 Ylioppilaskirjoitukset

Keväällä ennen ylioppilaskirjoituksia jatkoloukkalaiset juhlivat penkinpainajaisia helmikuun manifestin sävyttämässä kevättalvessa ”ilakoiden ja remuten, vaikka monet sivulliset ihmettelivätkin,

⁸⁹ Tampereen suomalainen tyttökoulu. Kertomus lukuvuodesta 1896–1897; Tampereen suomalainen tyttökoulu. Kertomus lukuvuodesta 1898–1899.

että saatoimme ”pitää hauskaa” isänmaan ollessa syvän surun vallassa”.⁹⁰ Luokkalaiset ulkoilivat yhdessä sekä opiskelivat ahkerasti opettajiensa johdolla. He valmistautuivat ensin suullisiin tentteihin opettajan luona, minkä jälkeen ohjelmassa oli ylioppilaskirjoitusten tärkein osio eli kirjalliset kokeet. Kirjallisissa kokeisiin kuului suomen kieli, ruotsi, saksa sekä matematiikka ja kokeet suoritettiin kuten nykyäänkin koulun liikuntasalissa kello 9–15 välillä.

Elin Munsterhjelm on muistelmissaan kirjoittanut ylioppilasvuodestaan ja kuvaili kevääseen sisältyneen paljon jännitystä sekä ”esikoisen roolin” tuomaa painetta. Hän koki opettajien, vanhempien ja kaupunkilaisten odottavan tytöiltä näytettä siitä, ettei heihin oltu turhaan uhrattu toiveita ja varoja. Hän kirjoitti 55 vuotta ylioppilaaksi tulonsa jälkeen, että ”me tahdoimme kunnialla edustaa sukupuoltamme ja kouluamme, varsinkin kun johtajattaremme ja kaikki opettajamme vaivojaan säästämättä vaalivat ja tukivat meitä”.⁹¹

Kirjallisten kokeiden tulosten tultua selvisi, kuinka moni oli saanut kutsun Helsinkiin suullisiin kokeisiin professorin kuulusteltavaksi. Elin Munsterhjelm kirjoitti hyvälle ystävälleen Katri Thulélle Helsingistä ylioppilaskokelaille saapuneesta kirjeestä ja jännittyneistä tunnelmista:

Nyt on tullut tieto Helsingistä. Kaksi jäi: Jefta [Lydia Willgren] ja Laura Silenius. Se on hirveän ikävää että heidät hyljättiin. En minä voi nyt iloita täydellisesti siitä että itse pääsin, vaikkakin olen siitä hyvin onnellinen. Tänä aamuna se suuri kirje tuli. Me olimme jo monta päivää odottaneet mutta turhaan – ja vihdoinkin se tuli ja päästi siitä kauheasta epävarmuuden tilasta.⁹²

Lydia Willgrén ja Laura Silenius saivat siis kirjallisista kokeista hylätyn. He eivät päässeet Helsinkiin suullisiin kuulusteluihin ja he joutuivat uusimaan kokeensa syksyllä. Laura Silenius oli tullut jatkoluokalle vasta viimeisen vuoden aikana, eli syksyllä 1898. On epäselvää mitä hän teki tyttökoulusta valmistumisen (1895) ja lyseon tulon välillä. Reputtaminen on voinut johtua kyseisestä poissaolosta. Muut ryhmäläiset lähtivät kirjallisten kokeiden tulosten saavuttua ja Tampereen koulujen kuulusteluvuoron tultua kesäkuun alussa reaalityseon poikien kanssa junalla kohti Helsinkiä.⁹³

Iso joukko ihmisiä oli tullut juna-asemalle Helsinkiin suuntaavia abiturientteja saattamaan. Abiturienteille annettiin tenttiaikataulu ja vielä hieman aikaa kerrata kuulustelua varten. Kuulustelut pidettiin kuudentena päivänä kesäkuuta, ja kaikki 10 kirjalliset kokeensa läpäissyttä läpäisivät myös

---

⁹⁰ Munsterhjelm-Harva 1934, 74–75.

⁹¹ Munsterhjelm-Harva 1954, 153–155.

⁹² Virkkunen 1998, 88.

⁹³ Munsterhjelm-Harva 1933, 75; HMA, TTA, Yliopistosta saapuneet kirjeet 1899–1920.

suullisen tentin. Elin Munsterhjelm kuvaili heidän juosseen kilpaa Bacherin lakkiliikkeeseen jo aiemmin varattuja ylioppilaslakkeja ostamaan. He menivät illaksi Alppilan huvilaan juhlimaan ja seuraavana päivänä yliopiston kansliaan vastaanottamaan ylioppilaskirjeensä sekä kirjoittamaan nimensä ylioppilasmatrikkeliin. He saivat myös kirjautua yliopistoon haluamaansa tiedekuntaan sillä poikkeuksella, että lääketieteelliseen tiedekuntaan kirjautuminen vaati lääketieteen pohjatutkintoa.⁹⁴ Juhlallisuuksien loputtua Helsingissä tuoreiden ylioppilaiden tiet erkanivat. Elin Munsterhjelm kirjoitti jälleen ystävälleen Katri Thulélle:

Torstai-iltana me olimme yliopistolla saamassa ylioppilaskirjeemme ja kirjoittamassa nimemme matrikkeliin. Perjantai aamuna muut sitten läksivät kaikki pois. Minun oli niin ikävä jäädä yksin Helsinkiin suremaan heidän menoaan. Kaikki nuo valkopäät, joita ehkei koskaan enään tapaa!⁹⁵

Osa jatkoluokkalaisista oli opiskellut yhdessä tyttökoulun ensimmäiseltä luokalta asti, ja nyt ensimmäistä kertaa yhdeksään vuoteen opiskelu yhdessä päättyi ja elämä vei heidät jatko-opintojen ja töiden myötä eri puolille Suomea. Osalla jatkoluokkalaisista yhteydenpito kuitenkin jatkui. Hämäläis-osakuntalaiset ainakin tapasivat toisiaan säännöllisesti yliopiston osakunnan tapahtumissa. Heti ylioppilaskirjoitusten jälkeisenä syksynä Elin Munsterhjelm lähti tapaamaan Fanny Siréniä Napialan kansakoululle, jossa Sirén oli opettamassa. He olivat molemmat tulleet tyttökoulun ensimmäiselle luokalle syksyllä 1890 ja opiskelleet alusta asti yhdessä. Fanny Davidson ja Hanna Pispala olivat opiskelleet tyttökoulun toiselta luokalta asti yhdessä, ja muuttivat yhteen asumaan opintojensa alettua Helsingin yliopistossa. Jatkoluokkalaiset kokoontuivat myös yhteen vappuna 1900. Monet heistä saapuivat Tampereelle juhlimaan tyttökoulun pyöreitä vuosia sekä kesällä 1949 kahdeksan jatkoluokkalaista kokoontui juhlimaan ylioppilaaksitulonsa 50-vuotisjuhlia.

4.3 Cives Academici – akateemiset kansalaiset

Kaikki jatkoluokkalaiset kirjoittivat samat aineet. Kirjallisissa kokeissa suoritettiin äidinkielen, ruotsin, saksan sekä matematiikan kokeet. Kirjallisissa kokeissa reaaliaineille ei vielä ollut omaa koetta, mutta äidinkielen koekysymykset olivat 1900-luvun alkuun asti pitkälti historiaan liittyviä. Suullisissa kuulusteluissa abiturientteja tentattiin uskonnossa, historiassa, matematiikassa, venäjässä, saksassa sekä ranskassa. Ainoastaan Hilja Paavola sai ylioppilastutkintonsa yleisarvosanaksi kiitettävän. Neljä opiskelijaa sai yleisarvosanaksi hyvä ja loput seitsemän saivat yleisarvosanaksi

---

⁹⁴ Ibid., 154; Virkkunen 1998, 93–94; Kaarninen & Kaarninen 2002, 132.

⁹⁵ Virkkunen 1998, 93–94.

hyväksyty. Parhaiten jatkoluokkalaiset pärjäsivät saksan kirjallisessa kokeessa, huonoiten taas matematiikan kirjallisessa kokeessa.⁹⁶

Viidestä hyväksytyä paremman, eli joko kiitettävän tai hyvän, arvosanan saaneesta opiskelijasta kolme oli saanut helpotusta lukuvuosimaksuihin. Parhaiten heistä menestynyt Hilja Paavola oli kaikkina tyttökouluvuosinaan saanut jonkinlaista helpotusta lukuvuosimaksuihin, eli hänen voidaan päätellä tulevan suhteellisen vähävaraisesta kodista. Myös Fanny Sirén, joka oli suorittanut tyttökoulun täysin vapaaoppilaana, pärjasi ylioppilaskokeissa keskimäärin muita jatkoluokkalaisia paremmin. Kahtena vuotena alennettua lukuvuosimaksua maksanut Agnes Lindgren sai myös yleisarvosanakseen hyvä.⁹⁷

Kaikki ylioppilaaksi valmistuneet kirjautuivat ylioppilaaksi julistamisen jälkeen yliopiston matrikkeliin ja haluamiinsa tiedekuntiin. Suosituin valinta oli historiallis-kielitieteellinen tiedekunta, johon jatkoluokan tuoreista ylioppilaista kirjautui yhdeksän. Loput kolme kirjautuivat fysikaalis-matemaattiseen tiedekuntaan.⁹⁸ Historiallis-kielitieteellinen tiedekunta oli suosituin nais-opiskelijoiden keskuudessa, ja vuosien 1885–1900 naisylioppilaista siihen liittyi lähes kaksi kolmasosaa.⁹⁹

Kaikki tuoreista ylioppilaista eivät kuitenkaan syksyn tullessa käyneet ilmoittautumassa valitsemaansa tiedekuntaan läsnäolevaksi, vaan osa heistä aloitti yliopisto-opintonsa vasta seuraavana vuonna. Muutama heistä siirtyi suoraan työelämään tai opiskelemaan jotain muuta alaa, eivätkä he koskaan aloittaneet yliopisto-opintoja. Kuten taulukosta 8 näkee, Agnes Lindgren, Lydia Willgrén sekä Eine Kerkkonen eivät kirjautuneet läsnäoleviksi yliopistoon.

Kaikki jatkoluokkalaiset opiskelivat tyttökoulun ja ylioppilastutkinnon lisäksi vielä jotain muuta. Yleisimmät opintiet olivat opettajanopinnot sekä yliopisto-opinnot. Yhdeksän jatkoluokkalaisista teki joitain yliopisto-opintoja, mutta vain neljä jatkoi yliopistossa tutkintoon asti. Jatkoluokkalaisista kahdeksan teki tutkintonsa jälkeen jotain sellaisia opintoja, jotka liittyivät heidän tulevaisuutensa työhön opettajana. Viisi heistä teki opettaja- tai kasvatustieteen opintoja.¹⁰⁰ Taulukossa 8 on tiiviisti

---

⁹⁶ Kaarninen & Kaarninen 2002, 117; HMA, TTA, Yliopistosta saapuneet kirjeet 1899–1920.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ HYKA, Matemaattis-luonnontieteellisen osaston matrikkeli 1898–1905; HYKA, Historiallis-kielitieteellisen osaston matrikkeli 1898–1905.

⁹⁹ Kaarninen 2015, 175.

¹⁰⁰ HYKA, Matemaattis-luonnontieteellisen osaston matrikkeli 1898–1905; HYKA, Historiallis-kielitieteellisen osaston matrikkeli 1898–1905; Järvinen 1964.

esitetty jatkoluokkalaisten ylioppilastodistusten arvosanat, tiedekunnat, muut opinnot sekä se, milloin he kirjautuivat yliopistoon läsnäoleviksi opiskelijoiksi.

Taulukko 8. Jatkoluokkalaisten yliopisto- sekä jatko-opinnot

Opiskelija	Arvosana ¹⁰¹	Osakunta	Tiedek.	Tutk.	Muut opinnot	kirj.
Agnes Lindgren	Hyvä	Hämäläis-osak.	Hist.fil		Helsingin kauppaop. 1893, Jyväskylän seminaari 1899	
Hanna Pispala	Hyväksytty	Hämäläis-osak.	Hist.fil		Kurkijoen maanviljelyskoulu	3.10.1899
Lydia Willgrén	Hyväksytty	Hämäläis-osak.	Hist.fil		Kasvatusopillinen talouskoulu	
Fanny Davidson	Hyväksytty	Hämäläis-osak.	Hist.fil		Talousskoulu 1895	12.10.1899
Laura Silenius	Hyväksytty	Hämäläis-osak.	Hist.fil	FM	Kasvatusopin opintoja	27.3.1900
Eine Kerkkonen	Hyväksytty	Hämäläis-osak.	Hist.fil		Käsityökurssi Helsingissä	
Alma Keso	Hyvä	Hämäläis-osak.	Fys. mat.	FM		20.10.1899
Elin Munsterhjelm	Hyväksytty	Savo-Karjal.	Fys. mat.	FM		20.10.1899
Hilja Paavola	Kiitettävä	Hämäläis-osak.	Fys. mat.	FM	Kasvatusopin tutkinto	20.10.1899
Fanny Sirén	Hyvä	Hämäläis-osak.	Hist.fil		Rauman seminaari 1903	15.9.1900
Dagmar Sundholm	Hyväksytty	Hämäläis-osak.	Hist.fil		Raahen seminaari 1902	3.10.1899
Blenda Holmroos	Hyvä	Satakuntal.	Hist.fil		Venäjän opintoja	27.3.1900

Lähteet: HMA, TTA, Yliopistosta saapuneet kirjeet 1899–1920; Järvinen 1964; HYKA, Matemaattis-luonnontieteellisen osaston matrikkeli 1898–1905; HYKA, Historiallis-kielitetieteellisen osaston matrikkeli 1898–1905.

Opiskelijat liitettiin yliopistoon kirjautuessa osakuntiin heidän syntymäpaikkansa perusteella. Blenda Holmroos liittyi Satakuntalaiseen osakuntaan ja Elin Munsterhjelm Savo-Karjalaiseen. Muut ylioppilaat liittyivät Hämäläis-osakuntaan. Nykypäivänäkin Helsingin yliopistossa toimivat

¹⁰¹ Ylioppilastutkinnon yleisarvosanat olivat Berömliga, eli *kiitettävä*, Med beröm godkänden, eli oman suomennokseni mukaan *hyvä*, (yleisemmin *kiittäen hyväksytty*) sekä Godkänden, eli *hyväksytty*. Ks. esim. Kaarninen & Kaarninen 2002, 133.

osakunnat ovat olleet osa yliopistoperinnettä Turun Akatemian ajoista asti. Osakuntien tehtävä oli aluksi toimia siteenä yliopiston ja osakunnan välillä. Jokaista osakuntaa vahti inspehtori, joka piti huolta siitä, että ylioppilaat viettivät siveellistä elämää ja keskittyivät opintoihinsa. Osakunnat pitivät yllä ylioppilaiden kotiseutujen perinteitä ja helpottivat sosiaalisten kontaktien luomista monelle uudessa kaupungissa. Osakunnat järjestivät tapahtumia perheiltamista keskustelutilaisuuksiin. Keskustelutilaisuuksissa käsiteltiin ajankohtaisia aiheita kuten naisasiaa ja raittiuskysymystä.¹⁰²

Hämäläis-osakunta ja Savo-Karjalainen osakunta avasivat ovensa naisjäsenille vuonna 1888 ja vuonna 1897 keisari määräsi kaikki yliopiston naisopiskelijat osakuntien jäseniksi. Hämäläis-osakunnassa oli 1900-luvun alussa noin 150 jäsentä ja moni Tampereen tyttölyseon tuoreista ylioppilasta meni mukaan osakuntatoimintaan. Hämäläis-osakunnan lehden, Hälläpyörän, toimittajiksi ilmoittautuivat Fanny Davidson, Hilja Paavola, Alma Keso ja Laura Silenius. Paavola ja Davidson edustivat Hämäläis-osakuntaa muiden osakuntien juhlissa ja Paavola ja Keso toimivat juhlatuomareina sekä kansanvalistusvaliokunnassa. Paavola toimi myös teeiltamavalio-kunnassa.¹⁰³

Kaikki kolme Tampereen tyttölyseon ylioppilasta, jotka aloittivat opiskelunsa fysikaalis-matemaattisessa tiedekunnassa, olivat pärjänneet ryhmänsä parhaiten matematiikan suullisessa kuulustelussa ja he kaikki myös promovoiitiin maistereiksi. Elin Munsterhjelm, Hilja Paavola sekä Alma Keso saivat kaikki vuoden 1907 aikana filosofian maisterin arvonimen. Historiallis-kielitieteellisessä tiedekunnassa opiskellut Laura Silenius sai filosofian maisterin arvonimen vuonna 1908.¹⁰⁴ Tämä tarkoittaa, että kahdestatoista yliopistoon ylioppilastutkinnon suorituksen yhteydessä kirjautuneesta neljä eli 33 prosenttia, suoritti yliopistotutkinnon.

Neljästä tyttökoulussa alennettua vuosimaksua tai vuosimaksusta täysin vapautetuista jatkuoluokkalaisista vain yksi eli Hilja Paavola, suoritti yliopistotutkinnon. Heistä yksi eli Agnes Lindgren, ei edes myöhemmin kirjautunut yliopistoon varsinaiseksi opiskelijaksi, vaikka olikin saanut ylioppilastutkinnon yleisarvosanaksi hyvä. Hän jatkoi opintojaan suoraan Jyväskylän seminaarissa, jossa hän hospitanttina suoritti kansakoulunopettajan tutkinnon.¹⁰⁵ Pitkä ja kallis

---

¹⁰² Kuusisto 1978, 23–31; Osakuntien yhteisvaltuuskunta, Osakunnat; Kaarninen 2015, 172.

¹⁰³ KK, Hämäläis-Osakunnan arkisto, Hämäläis-osakunnan pöytäkirjat 1897–1900; Hälläpyörä 1899:1.

¹⁰⁴ HYKA, Matemaattis-luonnontieteellisen osaston matrikkeli 1898–1905; HYKA, Historiallis-kielitieteellisen osaston matrikkeli 1898–1905; HYKA, Matemaattis-luonnontieteellisen osaston tutkintoluettelo 1892–1935; Järvinen 1964.

¹⁰⁵ Järvinen 1964; Arkistojen portti. 1890-luvulta alkaen Jyväskylän seminaariin oli otettu ylioppilaita, eli hospitantteja, suorittamaan lukuvuoden kestävä kansakoulunopettajan opinnot.

opintie oli mahdollisesti käynyt perheen taloudelle niin raskaaksi, että ylioppilaan oli parempi hakeutua työelämään mahdollisimman pian.

5 Opettajia ja virkanaisia

Naisista tuli 1800-luvun lopulta alkaen pysyvä osa useimpien valtion virastojen ja yksityisen liiketoiminnan työväkeä. Opiskelu ja työssäkäynti olivat useimmille naisille vain väliaikaista ja uran ja perheen yhdistäminen muodostui monille liian hankalaksi yhtälöksi. Useat koulutetutkin naiset antautuivat täysin kotielämälleen ja luopuivat työ- tai opiskelupaikastaan. Yleisesti avioliitto nähtiin naisille pelastuksena, ja perheenäitinä nainen pääsi toteuttamaan kutsumustaan: avioliitto toi ajan näkemyksen mukaan naisen elämään sisältöä, turvaa ja tarkoituksen. Parhaana pidettiin sitä, jos nainen pääsi avioitumaan suoraan lapsuudenkodistaan nuorena mutta vanhemmalle miehelle. Naimattomat naiset jäivät ”muiden nurkkiin” avustamaan kotitöissä tai ryhtyivät opettajiksi.¹⁰⁶ Yhteiskunta kuitenkin muuttui 1800-luvun lopulla nopeasti, joten asenteidenkin oli muututtava.

Vuosisadan loppu oli myös yhteiskunnallisen aktivoitumisen aikaa, jolloin naisasialiike, raittiusliike ja muun muassa työväenliike saivat alkunsa. Vaikeaksi muodostuneen työelämän sijaan monet naiset kanavoivat intonsa järjestöihin ja yhdistyksiin. Monet koulutetut naiset alkoivat muuttaa yhteiskuntaa kansalaisjärjestötoiminnan kautta.¹⁰⁷

5.1 Naisten ammatit

Naisten ansiotyö liitetään usein naisten asemaa käsittelevässä keskustelussa naisten vapautumiseen. Kuitenkin naisten palkkatyömahdollisuuksien lisääntyessä syntyi jako esimerkiksi porvarinaisten ja työläisnaisten työurien välille. Porvarillinen naisasialiike leimasi työläisnaisten palkkatyön perheen tuhoksi. Kun luontaistalous menetti merkitystään ja alemman tulotason perheissä naisista saattoi muodostua perheelle taloudellinen taakka, oli naisten ansiotyö tehtaissa ja kodin ulkopuolella välttämätöntä. Säätyläisnaiset taas korostivat säädyllään sopivia töitä, kuten kansanvalistusta.¹⁰⁸

Kun naisten työssäkäynti yleistyi, oli naisten töiden status huomattavasti matalampi kuin miesten. Säätyläisten pojista koulutettiin lääkäreitä, insinöörejä, juristeja ja tiedemiehiä ja tyttäristä taas opettajia, sairaanhoitajia ja konttorivirkailijoita. Naisten työssä käymistä leimasi väliaikaisuus, sillä heidän oletettiin hylkäävän uransa naimisiinmentyään. 1800-luvun lopulla säätyläispiireissä suuri joukko naisia jäi kuitenkin naimattomiksi, jolloin monelle virkaurasta tuli kutsumus.¹⁰⁹

---

¹⁰⁶ Miettinen 2012, 256.

¹⁰⁷ Pohls 2003, 19–20; Jallinoja 1983, 35.

¹⁰⁸ Vattula 1898, 13–14.

¹⁰⁹ Ollila 1998, 35–37.

Kun naisten piti alkaa taloudellisista syistä elättää itsensä, koulutetut naiset löysivät työtä itselleen nopeasti laajenevasta koululaitoksesta. Myös muun muassa valtionhallinto ja postilaitos työllistivät paljon naisia. Tyttökoulun päästötodistus mahdollisti naisten pääsyn virkakoneiston alimmille portaille. Naiset pyrittiin pitämään työelämän alimmilla askelmilla, eikä tuomiovaltaa sisältäviin virka-asemiin voitu nimittää naisia, vaan naisten piti hakea vapautusta sukupuolestaan viranhaun yhteydessä.¹¹⁰ Vielä vuonna 1916 säädettyssä naisten virkakelpoisuuteen liittyvässä asetuksessa korostettiin, että vaikka naisilla oli nyt oltava yhtäläinen oikeus tulla nimitetyksi oppilaitosten opettajanvirkoihin, ei heillä kuitenkaan ollut oikeutta käyttää opettajanvirkaan kuuluvaa tuomiovaltaa.¹¹¹

Ammattikoulutusta naiset saivat vuonna 1863 toimintansa aloittaneesta Jyväskylän seminaarista tai jatko-opistosta, joiden kautta tytöt valmistuivat opettajiksi. Opettajuus oli keino koulutetuille naisille jakaa oppimaansa eteenpäin ja muuttaa yhteiskuntaa. 1800-luvun kuluessa oli vakiintunut ajatus opettajan työstä erityisesti säätyläisnaisille sopivana ammattina.¹¹² Toimimalla opettajana monet naiset käänsivät ”itsekkään tiedonjanonsa” epäitsekkääksi kansanvalistukseksi. Aikakauden asenteita naisten korkeampaa koulutusta kohtaan kuvaa Emma Åströmin saama kirje tukijaltaan Uno Cygnaeukselta:

Kun sinä lapseni saat jatkaa opinnoita - - täytyy sinun luvata pitää tunnollisesti lupauksesi vaikuttaa kansakoulun hyväksi ja varsinaisen köyhän kansan sivistämiseksi. Sillä sitä varten sinä olet saanut sivistyksesi - - mutta lasken samalla sydämellesi omatunnon velvollisuutena, että hillitset itsekästä tiedonhaluasi ja heti päämääräsi saavutettua. joka on korkeampaan opettajatoimen vaadittava tutkinto, antaudut kansanopetustyöhön.¹¹³

Opettajan ura oli hyvä vaihtoehto ja helppo ratkaisu koulutetulle naiselle 1800-luvun lopussa, sillä opettajan pätevyys oli helppo saavuttaa esimerkiksi opettajaseminaarissa. Naisopettajien määrä lisääntyi suhteellisesti voimakkaammin kuin missään muussa naisten ammattiryhmässä.¹¹⁴ Naisten toimimista opettajana pyrittiin edistämään monin tavoin ja useisiin kouluihin lisättiin opettajiksi aikoville oma luokka. Opettajien määrän kasvu ja koululaitoksen nopea leviäminen joka puolelle Suomea ratkaisi naimattomien naisten ongelman monessa perheessä. Kun työnteosta tuli hyväksytympi valinta naisille, luotiin naisasialiikkeessä kaksi erilaista naisihannetyyppeä:

---

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Kiuasmaa 1982, 166–167.

¹¹² Wilkama 1938, 80; Sinisalo 2006.

¹¹³ Pohls 2003, 40.

¹¹⁴ Ollila 1998, 45.

yhteiskunnallisesti aktiivinen ja itsensä elättävä työssäkäyvä nainen sekä kodin hengettärenä toimiva perheenäiti. Näissä molemmissa nainen pääsi toteuttamaan hänelle määriteltyä kutsumusta, eli epäitsestä muiden auttamista. 1800-luvulla monet säätyläisnaiset kouluttautuivat opettajiksi ja tehtyään muutaman vuoden töitä esimerkiksi kansakoulunopettajana he menivät naimisiin ja siirtyivät sujuvasti roolista toiseen.¹¹⁵

Vuonna 1926 säädettiin eduskunnassa laki naisten yleisestä oikeudesta valtion virkoihin, mutta laki sisälsi pitkän listan poikkeusviroista, joihin naisia ei edelleenkään voitu nimittää. Naisten ja miesten saamien palkkojen välillä ollut syvä kuilu säilyi edelleen itsestäänselvyytenä. Tähän liittyi ajatus naisista vähemmän pätevinä tai heikompina tekemään samaa työtä. Eroa selitettiin miehen tehtävällä perheen elättäjänä, sekä miehen kalliimmilla elämäntavoilla.¹¹⁶

Opettajina naiset pääsivät vaikuttamaan asioihin laajasti, ja heidät tunnettiin ja heitä kunnioitettiin paikallisissa yhteisöissään ja valtiollisessa elämässä. Eduskuntaan valittujen naisten ehdottomasti yleisin ammatti 1900-luvun alkupuolella oli opettaja. Opettajat toimivat esimerkiksi syrjäseuduilla kansalaistoiminnan ”primus motorina”, eli alullepanijoina.¹¹⁷

Mervi Kaarnisen tutkimista 1800-luvun lopun naisylioppilaista suurimmasta osasta tuli opettajia. Seuraavaksi suurin ryhmä oli erilaiset virkailijanaiset, jotka toimivat esimerkiksi postissa, pankissa tai valtiolla virkailijoina. Myös kirjastovirkailijoita, sairaanhoitajia ja sosiaalityöntekijöitä valmistui säännöllisesti, vaikkakin heidän osuutensa säilyi pienenä. Iso osa tohtorin tutkinnon suorittaneista naisista valmistui lääkäreiksi. Heistä tuli erikoislääkäreitä, kirurgeja, eläinlääkäreitä ja hammaslääkäreitä.¹¹⁸

5.2 Jatkoluokkalaisten työurat

Naisilta vaadittiin uhrauksia ja pyyteetöntä työtä yhteiskunnan, perheiden ja lasten eteen. 1800-luvun lopussa säätyläispiireissä pidettiin mahdottomana työssäkäynnin ja perheen yhdistämistä. Kouluttautunutkaan nainen ei siis voinut sovittaa yhteen avioliittoa ja palkkatyötä. Kouluttautuneisuus ei perheenäidillä mennyt aikalaisten mielestä missään nimessä hukkaan, vaan nainen pääsi hyödyntämään sivistystään perheensä hyväksi toimiessaan äitinä, emäntänä ja vaimona. Perhe oli määritelty naisen todelliseksi kutsumukseksi, joten siitä luopumista pidettiin suurena

---

¹¹⁵ Ibid., 58; Pohls 2003, 25.

¹¹⁶ Pohls 2003, 18–20.

¹¹⁷ Ibid., 25; Nevala-Nurmi 2012, 134.

¹¹⁸ Kaarninen 2015, 179–181.

uhrauksena. Vastaavanlaiset ongelmat eivät kuitenkaan koskeneet miehiä, joiden pääasiallinen tehtävä oli elättää perhe, ja jotka onnistuivat tehtävässään isäntänä silloin, kun he pystyivät hankkimaan perheelle mahdollisimman korkean elintason.¹¹⁹

Taulukkoon 9 olen koonnut tiedot jatkuoluokkalaisten ammateista, muista heidän urallaan kertyneistä työtehtävistä ja luottamustehtävistä kouluissa, seuroissa ja lautakunnissa. Muuta-kategoriaan on merkitty heidän muita ansioitaan ja sellaisia heidän aikanaan harvinaisia mahdollisuuksia, kuten ulkomaanmatkailu, joita he saivat kokea, usein valtion stipendien avulla. Jotta olisi helpompaa hahmottaa kokonaiskuvaa heidän työnteostaan ja aktiivisuudestaan, olen merkannut myös heidän naimisiinmenovuotensa sekä lastensaantivuodet taulukkoon. Näiden tietojen avulla voidaan konkreettisesti demonstroida kuinka jatkuoluokkalaiset onnistuivat sukkuloimaan perheen, uran ja yhteiskunnallisen elämän välillä. Työuran ja perheen yhteensovittamista käsitellään tarkemmin luvussa kuusi.

Viitataan naimisiin menneisiin ja sukunimensä vaihtaneisiinkin tai suomentaneisiin jatkuoluokkalaisiin heidän tyttönimillään, sillä useilla heistä oli elämänsä aikana kahdesta viiteen eri sukunimeä. Muutamat heistä käyttivät myöhemmin suomennettua nimeään, miehensä nimeä tai yhdistelmäimeä. Esimerkiksi Elin Munsterhjelmistä löytyy tietoa viidellä eri nimellä: Elin Munsterhjelm, Elin Munsterhjelm-Holmberg, Elin Munsterhjelm-Harva, Elin Holmberg sekä Elin Harva. Fanny Davidsonista löytyy tietoa nimillä Fanny Davidson, Fanny Davidsson, Fanny Sartto ja Fanny Davidson-Sartto. Hanna Pispaa viitataan joissain lähteissä hänen virallisella nimellään Ilma Johanna Pispaa, Tampereen suomalaisen tyttökoulun arkistossa hänestä käytetään virheellisesti joitain kertoja nimeä Hanna Piispa, mutta hän itse vaikuttaa halunneen käyttää nimeä Hanna Pispaa. Ainoastaan Alma Keson ja Eine Kerkkosen etu- ja sukunimet pysyvät samoina kaikissa lähteissä.

---

¹¹⁹ Ollila 1998, 62.

Taulukko 9. Jatkoloukkalaisten työ- ja luottamustehtävät

Nimi	Ammatti	Työtehtäviä	Luottamustehtävät	Muuta	Naimisiin	Lapsia
Agnes Lindgren	Opettaja	Kansakoulun opettaja 1901–1911, oppikoulun saksan ja matematiikan opettaja vuoteen 1925. Jyväskylän kaupungin tilintarkastaja 1920	Jyväskylän kaupunginvaltuutettu 1921–1925. Jyväskylän ja Tampereen kansakoulun johtokunnassa, osuusliikkeen hallintoneuvostossa. Useiden yhdistysten johtokunnissa	Opintomatkoja Eurooppaan	1906	
Hanna Pispala	Maanviljelijä	Yhdysvalloissa lehtinaisena				
Lydia Willgrén	Ruokalan johtaja	Ylioppilastalon ravintolan johtajana 1903–1907, Muurlan kotitalousop. talousopettajana 1916–1917, H. G. Paloheimo Oy:n palveluksessa 1917–1919, ruokalan ja säilykeliikkeen johtajana ja 1919- Riihimäen Asemaravintolan johtajana. Johtanut 1905, 1922 ja 1927 maatalousnäyt. ravintolaa		Stipendimatkoja ulkomaille	1907	1908, 1910
Fanny Davidson	Kirjailija	Kaunokirjallisia teoksia, suomentanut näytelmiä, toimittaja, taidearvostelija, uutisreportteri, julkaissut runoja ja taidetta koskevia kirjoituksia	Taiteilijaseuran johtokunnassa ja patsastoimikunnan sihteeri	Opintomatkoja Eurooppaan		
Laura Silenius FM	Opettaja, yhteiskoulun johtaja	Yhteiskoulun johtaja 1908–10, seminaarin sijaisopettaja 1918–20, yhteislyseon tuntiopettaja 1923–33	Lotta Svärd -yhdistyksen osaston puheenjohtaja, piirin puheenjohtaja	Opintomatkoja Eurooppaan	n/a	1913
Eine Kerkkonen	Käsityöopettaja	Orimattilan kotitalousopiston opettaja ja varajohtaja 1907–45	Orimattilan kunnan kantakirjaston johtokunnan johtaja ja rahastonhoitaja	Opintomatkoja Eurooppaan		
Alma Keso FM	Maantiedon opettaja	Kasvi-, eläinopin ja maantieteen opettaja yhteiskoulussa 1908–45, koulun johtaja 1918–20	Jäsen luonnontieteellisissä seuroissa. Societas pro Fauna et Flora Fennican ja Vennamon johtaja	Maantieteellisiä retkiä		
Elin Munsterhjelm FM	Opettaja, johtajatar, kirjailija	Yhteiskoulun opettaja, johtajatar, opettanut luonnonhistoriaa, maantiedettä, kemiaa. Opettajan töitä eri kouluissa 1906–50. Puheita, kirjoituksia ja kirjoja	Hangon kaupungin kansakoulujen johtokunnanjäsen ja varapuheenjohtaja. Turun akateemisten naisten puheenjohtaja vuodesta 1933 eteenpäin, luonnontiet. seuran johtaja, jne.	Suomen Valk. Ruusun ritari-merkki 1955, Riemumaisteri 1957	1914	1915, -18, -20

Nimi	Ammatti	Työtehtäviä	Luottamustehtävät	Muuta	Naimisiin	Lapsia
Hilja Paavola FM	Matematiikan opettaja	Yhteiskoulun opettaja ja johtaja 1908 asti, sukuyhdistyksen julkaisuja	Kirjaston ja kansakoulun johtokunnissa, Mannerheim-liiton Evijärven osaston puheenjohtaja		1908	1910, -12, -13, -15, -16, -19
Fanny Sirén	Opettaja	Kansakoulun ja yhteiskoulun opettaja vuoteen 1907			1903	1904, -06, -08, -09, -12, -15, -17
Dagmar Sundholm	Kansakoulun opettaja	Kansakoulun opettaja 1905-, kansakoulujen jatkuoluokilla, yläkansakoulun tyttöluokilla 1916–1941			1905	1906, 1908
Blenda Holmroos	Opettaja, virkailija	Oppikouluissa kielten opettajana vuoteen 1917. Turun rahatoimiston virkailija v:een 1944		Valtion matka-apurahoja	1902	1908

Lähteet: HMA, TTA, Yliopistosta saapuneet kirjeet 1899–1920; Järvinen 1964; HYKA, Matemaattis-luonnontieteellisen osaston matrikkeli 1898–1905; HYKA, Historiallis-kielitieteellisen osaston matrikkeli 1898–1905; Hosiailuoma-Karppinen 1993, 29, 253; Lahden yhteiskoulu 1896–1971, 95.

Kaikki jatkoluokkalaiset sijoittuivat valmistumisensa jälkeen työelämään, ja monet heistä tekivät pitkän ja näyttävän, jopa yhteiskunnallisesti noteeratun uran. Esimerkiksi presidentti Paasikivi myönsi itsenäisyyspäivänä 6.12.1955 Elin Munsterhjelmille Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan ristin hänen tekemästään työstä koulutuksen parissa.¹²⁰ Suurin osa jatkoluokkalaisista yhdistivät työelämän ja perhe-elämän, joka oli 1900-luvun alussa vielä melko harvinaista. Kymmenen jatkoluokkalaista 12:sta teki valmistumisensa jälkeen opettajan töitä. Mervi Kaarninen argumentoi väitöskirjassaan *Nykyajan tytöt*, että 1900-luvun alkupuolella akateemisen tutkinnon suorittaneille naisille saattoi ansiotyö olla pikemminkin pakko kuin valinta. Perheen elintaso oli mahdollista pitää yllä hyväpalkkaisen vaimon avulla ja Kaarnisen mukaan naisen ansaitsemiskyky merkitsi samaa kuin myötäjaiset aikaisemmin. Ansiotyössä olevat naiset saivat osakseen kritiikkiä ja joutuivat vielä 1900-luvun alussa selittelemään työssäkäyntiään. Naisten työssäkäyntiä pidettiin myös naimattomien naisten oikeutena, eivätkä naimattomat naiset halunneet naimissa olevien naisten vievän heidän työpaikkojaan.¹²¹

Erityisen huomionarvoista on jatkoluokkalaisten yhteiskunnallinen aktiivisuus. Heistä kaikki toimivat enemmän kuin yhdessä roolissa työuransa aikana. Heistä yhdeksän on toiminut jossain johtokunnassa, seurassa tai yrityksessä ja kaikki ovat tehneet töitä jonkin aikaa naimisiinmenon ja lastensaannin jälkeen. Tämä ei sopinut 1900-luvun koti-ideologian ja ydinperheaatteen ihanteeseen, jossa naisen rooli oli kotona miehen käydessä ansiotyössä kodin ulkopuolella.¹²² He kaikki hyödynsivät koulutustaustaansa ja saivat toimia työelämässä ja yhdistyksissä asiantuntijoina. Viidellä heistä on nimissään jotain julkaisuja kuten kirjallisuutta, lehtiartikkeleita tai tieteellisiä artikkeleita. Elin Munsterhjelm kirjoitti lastenkirjoja, Fanny Davidson oli kaunokirjailija ja tamperelainen kulttuurivaikuttaja ja Agnes Lindgren toimi kunnanvaltuutettuna Jyväskylässä. Kuusi jatkoluokkalaisista toimi ainakin jonkin aikaa johtajan tehtävissä, useimmat heistä koulujen johtajina tai vararehtoreina.¹²³

Agnes Lindgren kävi vielä ylioppilaaksi valmistumisensa jälkeen Jyväskylässä suorittamassa hospitanttina kansakoulunopettajan tutkinnon, jonka jälkeen hän työskenteli opettajana Tampereella vuoteen 1912 asti. Lindgren meni naimisiin vuonna 1906. Matrikkeliin mukaan Lindgren piti taukoa

---

¹²⁰ SKS, Elin Munsterhjelmin arkisto. Päiväkirja 1.

¹²¹ Kaarninen 1995, 241–243.

¹²² Ks. esim. Ollila, Anne, 'Kotitalous naisliikkeen ongelmana.' Teoksessa *Historiallinen aikakauskirja*, 2/1991, 127–137.

¹²³ Katso liite 3.

työnteosta vuosien 1912–1920 välisen ajan, jolloin hän matkusteli Euroopassa. Tämän jälkeen hän työskenteli opettajana, tilintarkastajana sekä kunnanvaltuutettuna.

Lydia Willgrén opiskeli ylioppilaaksi tultuaan kasvatustieteellisessä talouskoulussa, jonka jälkeen hän aloitti työt talousopettajana vuonna 1901. Hän meni naimisiin ja jäi töistä pois vuonna 1907 sekä sai kaksi lasta vuosina 1908 ja 1910. Willgrén palasi takaisin työmaailmaan elintarvikealalle miehensä kuoleman jälkeen vuonna 1916 ja nuorimman lapsensa ollessa kuusivuotias.

Laura Silenius aloitti uransa toimimalla yliopistotutkinnon suorittuaan yhteiskoulussa opettajana ja johtajana. Silenius jäi töistä pois mahdollisesti mentyään naimisiin vuonna 1910. Hänen naimisiinmenovuodestaan on ristiriitaista tietoa, sillä ylioppilasmatrikkelin mukaan avioitumisvuosi olisi 1915. Hän kuitenkin sai miehensä kanssa lapsen vuonna 1913, joten tiedon todenmukaisuutta voi olla syytä epäillä. Silenius palasi töihin lapsen ollessa viisivuotias, eli vuonna 1918, jonka jälkeen hän toimi lyseossa opettajana vuoteen 1933 asti.

Elin Munsterhjelm aloitti työnteon ensin yliopiston kirjastossa opiskeluaikanaan. Hän ryhtyi opettajaksi heti kun hänet oli promovoitu maisteriksi ja työskenteli lähes tauotta eläköitymiseensä, eli vuoteen 1950 asti. Hän sai kolme lasta ja ensimmäisen lapsen kohdalla oli myös raskaana töissä lukukauden loppuun asti. Synnytyksen jälkeen hän palasi noin kuuden viikon kuluttua takaisin töihin. Hänen päiväkirjamerkinnöistään selviää, että heille oli palkattu 17-vuotias lastenhoitaja, jotta vanhemmat voisivat keskittyä työntekoon. Toisen lapsen kohdalla Munsterhjelm oli virkavapaalla. Muulloin hän käytti kesä- ja joululomansa kirjojen kirjoittamiseen, tietosanakirjan kokoamiseen ja aviomiehensä tutkielmien kääntämiseen.¹²⁴

Hilja Paavola siirtyi Uudenkaupungin yhteislyseoon heti valmistuttuaan yliopistosta vuonna 1908. Hän työskenteli lyseossa opettajana ja johtajana, kunnes naimisiinmentyään jätti uransa ja keskittyi kuuden lapsensa hoitoon. Paavola toimi kuitenkin paikallisaktiivina niissä kaupungeissa ja kunnissa joihin hän perheineen miehensä työn perässä muutti. Hän toimi muun muassa Ylikulman kansakoulun sekä Kuusjoen kunnankirjaston johtokunnissa, ja myöhemmin Mannerheim-liiton Evijärven osaston puheenjohtajana.

Fanny Sirén aloitti kansakoulunopettajan työnsä heti valmistuttuaan ylioppilaaksi. Hän teki jatkoluokkalaisista lyhimmän työuran. Sirén opiskeli hieman yliopistossa ja suoritti kansakoulunopettajan opinnot Raahen seminaarissa, jonka jälkeen hän toimi opettajana useissa kansakouluissa vuoteen 1903 asti. Hän meni naimisiin vuonna 1903 ja siirtyi miehensä kanssa Ikaalisiin opettajaksi,

---

¹²⁴ SKS, Elin Munsterhjelmin arkisto. Päiväkirja 1.

jossa he yhdessä opettivat vuoteen 1907 asti. Vuonna 1908 he saivat kolmannen lapsensa, jonka jälkeen Sirén ei enää jatkanut opettajan töitä. Hän sai miehensä kanssa seitsemän lasta, mikä varmasti selittää sitä, miksi hän jättäytyi työelämän ulkopuolelle.¹²⁵

Dagmar Sundholm valmistui hospitanttina kansakoulunopettajaksi Raahen seminaarista, jonka jälkeen hän vaikuttaa matrikkeliin mukaan työskennelleen säännöllisesti vuoteen 1941 asti. Työsuhteista ei löydy tarkkoja tietoja, joten on mahdollista, että Sundholm on pitänyt taukoa työnteosta mennessään naimisiin vuonna 1905 tai saatuaan lapsensa vuosina 1906 ja 1908. Tästä ei kuitenkaan ole merkintää, joten on myös mahdollista, että hän toimi kuten Elin Munsterhjelm, ja palkkasi lapsenvahdin päästäkseen takaisin työelämään.

Blenda Holmroos meni ylioppilaista ensimmäisenä naimisiin vuonna 1902. Hän teki joitain kieliopintoja yliopistossa ja toimi oppikoulun opettajana useissa kouluissa vuoteen 1917 asti, jonka jälkeen hän toimi rahatoimistossa virkailijana vuoteen 1944 asti. Holmroos sai valtiolta kaksi matka-apurahaa kieliopintoja varten vuosina 1907 ja 1916. Hän sai miehensä kanssa yhden lapsen vuonna 1908, mutta tietoa mahdollisista lapsen hoitoon käytetyistä lomista ei ole löytynyt tämän tutkielman yhteydessä.¹²⁶

Naimattomiksi jääneistä neljästä ylioppilaasta kaksi teki pitkän uran opettajana ja johtajana tai varajohtajana eläkkeelle asti. Alma Keso aloitti työskentelyn opettajana yliopistosta valmistumisensa jälkeen ja lopetti opettajanuransa vuonna 1945, hieman ennen kuolemaansa. Hän toimi väliaikaisesti Lahden yhteiskoulun johtajana, ja muuten opetti samassa koulussa kasvi- ja eläinoppia sekä maantietoa. Hän teki muutamia tieteellisiä julkaisuja ja toimi aktiivisesti luonnontieteellisissä seuroissa.

Eine Kerkkonen kävi ylioppilastutkinnon suorittuaan käsityökoulun, teki joitakin opintomatkoja ulkomaille ja pääsi Orimattilan kotitalousopistoon käsityönopettajaksi. Hän toimi koulun varajohtajana ainakin 33 vuotta ja vaikuttaa työskennelleen koulussa tauotta eläkkeeseensä asti. Kerkkonen ehti nauttia eläkkeestä neljä vuotta ennen kuolemaansa vuonna 1949.¹²⁷

Fanny Davidson sekä Hanna Pispä työskentelivät molemmat itsenäisesti, Davidson kulttuuriaktiivina ja Pispä maanviljelijänä. Davidson opiskeli useita vuosia yliopistolla suorittamatta kuitenkaan tutkintoa. Hän matkusteli ulkomailla ja kirjoitti muutamia kaunokirjallisia teoksia. Hän toimi

---

¹²⁵ Mikola 2006; Järvinen 1964.

¹²⁶ Järvinen 1964; Rintanen & Kärkkäinen 1955.

¹²⁷ Järvinen 1964; Hosiainluoma-Karppinen 1993, 29, 253.

suomentajana, kulttuuritoimittajana, uutisreportterina ja taidearvostelijana useissa lehdissä. Davidson oli näkyvä hahmo Tampereen kulttuuripiireissä ja kuului Tampereen taiteilijaseuran johtokuntaan sekä Aleksis Kiven patsastoimikuntaan.

Hanna Pisman vaiheista löytyy muita jatkoluokkalaisia epäselvempää tietoa matrikkeleista, joten olen joutunut yhdistelemään erilaisia tiedon murusia useasta eri lähteestä. Hän opiskeli ylioppilastutkinnon suorittamisen jälkeen Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisen osaston matrikkelin mukaan kursseja yliopistolla ainakin vuoteen 1902 asti. Opiskeluaikanaan hän asui opiskelijatoverinsa Fanny Davidsonin kanssa yhdessä Tant Leymanin täyshoitolassa Helsingissä. Hän ei suorittanut yliopistossa mitään tutkintoa, vaan kävi vielä maanviljelyskoulun ja toimi maanviljelijänä Teiskossa kuolemaansa saakka. Helsingin yliopiston matrikkelissa mainitaan, että Pispala olisi toiminut jonkin aikaa lehtinaisena Yhdysvalloissa. Internetistä löytyvästä siirtolaisrekisteristä löytyy merkintä, että Hanna Pispala olisi lähtenyt Illinois'hin ja ilmoittanut lähtevänsä sinne pyykkäriksi. Siirtolaisinstituutin mukaan Pispala lähti Ruotsin ja Englannin kautta kohti Yhdysvaltoja elokuussa 1909. Lähteistä ei selviä lähdön syytä. Hänellä on mahdollisesti voinut olla jokin kontakti määränpäässään Chicagossa ja tiedossa työ jolla kykeni elättämään itsensä, mutta on myöhemmin perillä ollessaan löytänyt työtä lehtinaisena. Tietoa hänen paluustaan Suomeen ei löytynyt siirtolaisrekisteristä. Pispala kuoli jatkoluokkalaisista ensimmäisenä, ollessaan vasta 57-vuotias. Neljästä naimattomasta jatkoluokkalaisesta kolme kuoli ryhmästä ensimmäisinä ja nuorimpina. Keskimäärin ylioppilaat kuitenkin elivät pitkän elämän ja ryhmäläisistä jopa kuusi eli yli 80-vuotiaaksi.¹²⁸

5.3 Vaihtoehtona järjestötoiminta

Yhdistystoiminta muodostui 1800–1900-lukujen vaihteessa keskeiseksi ja tärkeäksi tavaksi naisille vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Naisilla ei ollut samanlaisia mahdollisuuksia edetä urallaan kuin miehillä, eivätkä hallinnolliset ja autoritääriset roolit olleet heille avoimia. Kansalaistoiminnan ja järjestöjen kautta naiset pystyivät vaikuttamaan sosiaalityöhön ja jopa lainsäädäntöön. Koulutetut naiset venyttivät yhteiskunnallisesti hyväksytyyn naisen toiminnan rajoja, auttoivat naisten aseman viemistä eteenpäin ja loivat itselleen uudenlaisia tehtäviä yhteiskunnallisessa järjestyksessä.¹²⁹

Naisten yhteiskunnallinen toiminta järjestöjen kautta alkoi 1800-luvun puolessa välissä ompeluseurojen ja hyväntekeväisyystyön kautta. Niiden kautta naiset jakoivat avustuksia ja muun

---

¹²⁸ SFHS 2009; Siirtolaisinstituutti, siirtolaisrekisteri; Jokinen 1962, 38–39.

¹²⁹ Pohls 2003, 19–20.

muassa perustivat lastenkoteja sekä köyhille kouluja. Näin he laajensivat naisellista äidin tehtäväänsä yhteiskuntaan ja ulos omasta perhepiiristään.¹³⁰

Järjestöt, joissa naiset vaikuttivat, jatkoivat edelleen naisten roolin määrittämistä ylhäältä päin ja työväenluokan naisten sivistämistä. Tällä kertaa niissä kerrottiin naisen äänellä toisille naisille, millainen oli hyvä nainen ja taitava perheenäiti, ja jälleen naisellisuus määriteltiin äidillisyydeksi. Irma Sulkunen on kiinnittänyt tähän huomiota raittiusseuraa ja naisjärjestöjä käsittelevässä artikkelissaan *Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus*. Raittiusliikkeessä perheenäidin tuli itse tietenkin olla raitis, kasvattaa lapsensa kuuliaisuuteen ja itsehillintään, ja luoda miehelle miellyttävä koti eli ”voitettava mies kapakalta kodille”.¹³¹

Anne Ollila pitää Helmikuun manifestia tietynlaisena rajapyykkinä, jonka jälkeen suomalainen sivistyneistö otti asiakseen puolustaa suomalaista kansakuntaa ja kulttuuria venäläistoimenpiteitä vastaan. Vuosisadan vaihteessa syntyneiden kansalaisjärjestöjen johtajat ja toimintaa määrittelevä ydin muodostui uudesta nousevasta keskiluokasta, joka koostui kauppiaista, teollisuuden ja kaupan toimihenkilöistä, opettajista ja alemmista virkamiehistä.¹³²

Opettajat olivat jo ammattinsa puolesta valistuneita ja ikään kuin velvollisia toimimaan kansanvalistajina myös vapaa-aikanaan. Suomalaisuusliike ja naisliike kietoutuivat yhteen, ja sivistyneistönaisten aktiivisuus kansanvalistustoiminnassa perustui ajatukseen naisten omasta tehtävästä yhteiskunnan rakentamisessa. Ensimmäiset naiskansanedustajat ottivat ajaakseen erityisesti naisen aseman parantamisen sekä huono-osaisempien tukemisen – toisin sanoen he ryhtyivät työskentelemään heille ”sopivien” teemojen ympärillä.¹³³

Taulukossa 10 on esitetty suosituimpien kansanliikkeiden naisjärjestöjen jäsenmäärät vuonna 1906. Suurin osa järjestöistä on perustettu 1800-luvun lopussa tai aivan 1900-luvun alussa, ja jäsenmäärät demonstroivat sitä, kuinka uudessa kansalaisyhteiskunnassa naiset lähtivät joukoittain muuttamaan ja rakentamaan yhteiskuntaa. Muun muassa raittiusliike ja puoluetoiminta aktivoivat naisia ennennäkemättömällä tavalla.

---

¹³⁰ Ollila 1993, 54.

¹³¹ Suora lainaus: Sulkunen 1989, 160.

¹³² Ollila 1993, 10.

¹³³ Ibid., 28–30, 52–53.

Taulukko 10. Joidenkin naisjärjestöjen ja kansanliikkeiden naisjäsenten määrä

Naisten määrä järjestöissä vuonna 1906	
Raittiusliike	n. 21 000
Sosialidemokraattinen puolue	18 986
Suomenk. Nuorisoseuraliike	n. 15 000
Marttayhdistys	5 076
NNKY	3 496
Työläisnaisliitto	3 440
Suomen Naisyhdistys	1 388
Unioni Naisasialiitto	553
Valkonauhayhdistys	389

Lähde: Sulkunen 1989, 165.

Naiskäsitukset siveys- ja sivistysjärjestöissä sekä emansipatorisissa naisjärjestöissä eivät poikenneet toisistaan, vaan molemmissa nainen rajattiin feminiiniseen elämänpiiriin. Irma Sulkunen näkee emansipatorisen naiskuvan hahmottuneen naisjärjestöissä sellaiseksi, jota vastaan naisasianaisten on myöhemmin nähty taistelleen. Siinä keskiöön nousi äidillisyyys samalla kun perhe alkoi rajautua isän, äidin ja lasten muodostamaksi yhteiseksi. Naisjärjestöt määrittivät 1900-luvun alkuvuosikymmeninä kodin naisen valtakunnaksi ja naisliikkeen sisältö tiivistyi äidillisyyssideologiaan. Nainen irrotettiin miehen vastakohtaksi.¹³⁴

Naisjärjestöt alkoivat erityisesti 1900-luvun alussa mukaila vallalla olevia luokkasuhteita ja hierarkioita, joissa eliitti vaati poliittisia ja koulutuksellisia oikeuksia. Keskiluokan naiset omaksuivat tehtäväkseen olla roolimallina ja osallistuivat erityisesti sivistys- ja raittiusliikkeisiin. Alimpiin luokkiin kuuluvat naiset pyrittiin sitomaan kotiin ja ottamaan vastaan ylempien luokkien tarjoama sivistys ja koti-ideologia. Naisista tehtiin naisliikkeissä yhteiskunnan moraalinvartijoita.¹³⁵

Suomalaisten kansalaisjärjestöjen erityispiirteenä voidaan pitää sitä, että naiset tulivat liikkeisiin mukaan alusta alkaen. Monissa suosituissa kansalaisjärjestöissä, kuten raittiusliikkeessä ja nuorisoseuroissa, naisia oli 1800–1900-lukujen vaihteessa noin puolet jäsenistä.¹³⁶ Jatkoluokkalaisista muutama on koulun matrikkelin mukaan kuulunut kansalaisjärjestöihin. Täydellisiä tietoja siitä, kuinka moni heistä on kuulunut seuroihin ja kansalaisjärjestöihin, ei ole mahdollista tämän työn yhteydessä selvittää. Kuitenkin Laura Sileniuksen on mainittu toimineen

¹³⁴ Sulkunen 1989, 162–164; Jallinoja 1983, 52–56.

¹³⁵ Sulkunen 1989, 165–167.

¹³⁶ *Ibid.*, 166.

Lotta Svärd- yhdistyksen jonkin osaston puheenjohtajana ja Hilja Paavolan Mannerheim-liiton Evijärven osaston puheenjohtajana. Tämä tarkoittaa, että ainakin kaksi jatkuoluokkalaisista on toiminut perinteisissä paikallisissa kansalaisjärjestöissä aktiivisesti. Heidän osuutensa järjestötoiminnassa on luultavasti mainittu matrikelissa siksi, että he ovat toimineet puheenjohtajina. Pelkkä jäsenyys seuroissa ja yhdistyksissä ei välttämättä ole ollut mainittavan arvoista, eikä tällaisia tietoja löydy koulujen matrikeleista. Kuitenkin kirjeistä, muistelmista ja internetistä on löytynyt mainintoja muutamista seuroista, joihin jatkuoluokkalaiset ovat kuuluneet. Fanny Sirén on toiminut Napialassa kansakoulunopettajana toimiessaan paikallisessa ompeluseurassa, Dagmar Sundholm ottanut ainakin jossain määrin osaa naisasiaan naisten äänioikeuskysymyksen yhteydessä, Elin Munsterhjelm on organisoinut Hangon Suomalaisen seuran toimintaa ja Agnes Lindgren on kuulunut Jyväskylän kirjaliittoon.¹³⁷

Naisopettajat olivat perinteisesti olleet aktiivisia järjestötoiminnassa. Esimerkiksi 1800-luvun lopussa Nasiasialiitto Unionin perustajista ja Suomen naisyhdistyksen jäsenistä enemmistö oli opettajia, ja Marttajärjestön johtajista 1900-luvun alussa merkittävä osa oli opettajia. 1920-luvulla oli lähes itsestään selvää että Pohjanmaalla opettajat kuuluivat asuinpaikkansa Lotta Svärd -yhdistyksen paikallisosastoon. Naisopettajat toivat ja vakiinnuttivat Lotta Svärd -yhdistyksen toiminnan opetuskuntaansa ja yhdistyksen puheenjohtajissa ja johtokunnissa oli järjestäen opettajia keskeisissä rooleissa. On siis erittäin todennäköistä, että monet jatkuoluokkalaisista ovat kuuluneet ainakin johonkin järjestöön. Muutaman jatkuoluokkalaisen on myös mainittu Tampereen suomalaisen tyttökoulun matrikelissa ottaneen osaa järjestötoimintaan kuulumalla akateemisiin, tieteellisiin tai kulttuuritoimintaan liittyviin järjestöihin.¹³⁸

5.4 Naisylioppilaat ja miesten maailma

Tyttökoulujen perustaminen ja naisten koulutusmahdollisuuksien lisääntyminen ei sinänsä liittynyt naisten vapautumiseen, vaan sillä pyrittiin suurempaan yhteiskunnalliseen hyvään: naisista haluttiin kasvattaa taitavia äitejä. Se perustui siis muiden hyötyyn, ei heidän itsensä hyötyyn. Jos poikien koulutuksella pyrittiin kasvattamaan tämä virkauralle ja opiskelu palkittiin viralla ja statuksella, niin tyttöjä ei pyritty valmistamaan ammattiin tai työuralle, vaan muiden auttamiseen ja palvelemiseen. Tyttöjen kunnianhimoa ja tiedonhalua pidettiin usein itsekkäänä ja vasta 1880-luvulla perustettiin

---

¹³⁷ Järvinen 1965; Virkkunen 1998, 136; SKS, Elin Munsterhjelm in arkisto. Päiväkirja 1; Kruhse 2006; Audejev-Ojanen 2014.

¹³⁸ Nevala-Nurmi 2012, 134, 141–142, 146–147; Ollila 1993, 28; Järvinen 1965.

tytöille kouluja, joka valmistivat näitä jatko-opintoihin. Tytöt pyrittiin kasvatuksen avulla samaan sopeutumaan naisen kohtaloon. Itsenäistä ajattelua tai lahjojen kehittämistä ei korostettu eikä niihin kannustettu tyttöjä. Tyttöjen tuli pitää kunnianhimo ja tiedonhalu piilossa, sillä niitä ei pidetty naisellisina ominaisuuksina.¹³⁹

Naisylioppilaiden määrä alkoi kohota nopeasti 1880-luvulla perustettujen yhteiskoulujen lähettäessä ensimmäiset ylioppilaansa yliopistoon. Ensimmäiset naisylioppilaat olivat motivoituneita ja lähtivät ennakkoluulottomasti etsimään paikkaansa ennen vain miehille tarkoitettussa akateemisessa maailmassa, yliopistossa. Monet olivat joutuneet hankkimaan ylioppilastutkintonsa useamman mutkan kautta mutta yliopistoon päästyään törmäsivät uusiin haasteisiin: heidän sukupuolensa asetti heille rajoituksia. Miehet menivät yliopistoon opiskellakseen tuomareiksi, valtion virkamiehiksi ja papeiksi, mutta korkeat virat ja tuomivaltaa sisältävät työtehtävät olivat naisilta kiellettyjä.¹⁴⁰

Naiset eivät aluksi olleet toivottu näky yliopiston käytävillä ja luentosaleissa. Miesylioppilaat kokivat naisten tunkeutuneen heidän miehiseen tieteen maailmaansa ja jopa vievän heidän istumapaikkansa salissa. Asenteet eivät muuttuneet nopeasti ja naiset saivat kestää ylenkatsomista ja vakuutella miehiä vilpittömästä halustaan oppia ja tulla osaksi tiedemaailmaa. Hanna Elomaan tutkiman Helsingin yliopiston ylimääräisen professorin Oskar Hultmanin puheista ja päiväkirjoista paistaa halveksunta yliopiston suomenkielisiä ja alempiluokkaisia uusia tulokkaita kohtaan ja mielipiteet kärjistyivät erityisesti naisten kohdalla. Hultmanin halveksunta naisopiskelijoita kohtaan alkoi hänen itse opiskellessaan Helsingin yliopistossa vuosisadan lopussa. Hultmanin isä rauhoitteli poikaansa ja vakuutteli pojalleen naisten olevan yliopistossa osoittaakseen miehille olevansa kiinnostuneita tieteistä, jotta nämä taas kiinnostuisivat heistä. Hultmanin asenne jatkui hänen aloittaessaan opetuksen dosenttina yliopistossa.¹⁴¹ Hultman kirjoitti päiväkirjaansa ”suomenkielisiä maistereita ja tyttöjä – siinä minun kuulusteltavani; ei ainutkaan vakavuudella ja kiinnostuksella opiskele aineitani.”¹⁴²

Vuosien 1885–1890 välillä yliopistoon tulleet naisylioppilaat olivat erityisen aktiivisia ja näkyviä henkilöitä, jotka toimivat vallitsevia asenteita vastaan uranuurtajina ja yhteiskunnallisina vaikuttajina. Ensimmäiset yliopistoon kirjautuneet naiset eivät voineet kuulua osakuntiin ja joutuivat opiskelemaan rehtorin yksityisen valvonnan alaisina. Naiset pyysivät päästä osallistumaan osakuntien

---

¹³⁹ Ollila 1998, 35, 226; Vattula 1989, 13.

¹⁴⁰ Kaarninen 2015, 163–165.

¹⁴¹ Elomaa 2006, 112–113.

¹⁴² ”Finnmagistrar och flickor – det är mina examinander; ingen enda, som med allvar och intresse skulle studera mitt ämne.” Kirjoittajan suomennos. Lainaus Elomaa 2006, 113.

toimintaan, mutta muun muassa Viipurilainen osakunta kieltäytyi aluksi ottamasta heitä vastaan, joten naisylioppilaat päättivät perustaa oman yhdistyksensä ”De Kvinnliga”. He kokoontuivat säännöllisesti, julkaisivat omaa lehteään, kannustivat toisiaan ja esimerkiksi osallistuivat toistensa väitöstilaisuuksiin.

De Kvinnliga -ryhmään kuului ensimmäisenä suomalaisena naisena lääketieteen ja kirurgian tohtoriksi väitellyt Karolina Eskelin, ensimmäinen suomalainen naisprofessori Alma Söderhjelm, Tilastollisen päätoimiston toisena aktuaarina ja kansanedustajana toiminut Tekla Hultin ja esimerkiksi presidentti Paasikiven puoliso Anna Forsman. Ensimmäiset naisylioppilaat erotti miehistä myös heidän erilainen ylioppilaslakkinsa, joka säilyi heidän tunnusmerkkinään 1890-luvun puoleen väliin asti. Naisylioppilaat perustivat oman kuoron ja järjestivät erilaisia huvituksia, kuten Lucia-juhlia ja naamiaisia.¹⁴³

1890-luvun alussa naisia alettiin kutsua mukaan osakuntien toimintaan. Osakuntien iltamissa väiteltiin toisinaan muun muassa naisten asemasta ja monella naisylioppilaalla oli omakohtaisia kokemuksia yhteiskunnassa vallitsevasta kaksinaismoralismista. Iltamissa väiteltiin naisten äänioikeudesta ja esimerkiksi naisten poistamista holhouksen alaisuudesta. Vuonna 1897 keisari määräsi, että kaikkien naisten on liityttävä osakuntiin.¹⁴⁴ Jatkoluokkalaisten saivat nauttia tästä uudistuksesta, vaikka heidänkin aikanaan osakuntalehdissä keskusteltiin kiivaasti naisylioppilaista ja heidän tehtävästään osakunnassa. Vaikka jatkoluokkalaisten tultua yliopistoon oli naisylioppilaiden määrä kasvanut jo 23 prosenttiin vuonna 1899 kirjautuneista, muistelee Elin Munsterhjelm olleensa ainoa nainen eläintiedon luennolla. Kemian luennolla hän muistelee olleen neljä naista yhteensä, jolloin hän ja toinen jatkoluokkalainen Alma Keso olivat puolet ryhmän naisista.¹⁴⁵

Mervi Kaarninen on huomannut tutkiessaan ensimmäisen sukupolven naisylioppilaita (1870–1900), että heistä noin kaksi kolmasosaa opiskeli naisille erityisen sopivana pidetyssä historiallis-kielitieteellisessä tiedekunnassa,¹⁴⁶ ja noin kolmannes matemaattis-luonnontieteellisessä. Vain muutamat opiskelivat lainopillisessa tai teologisessa tiedekunnassa. Ensimmäiset naisylioppilaat suorittivat yliopistollisia tutkintoja innokkaammin, 41 prosenttia ennen vuotta 1893 opintonsa aloittanutta naisylioppilasta suoritti yliopistossa tutkinnon. Vuosien 1885–1900 naisylioppilaista akateemisen tutkinnon suoritti noin kolmasosa. Myös jatkoluokkalaisista kaksi kolmasosaa kirjautui

---

¹⁴³ Kaarninen 2015, 170; Hällström 1956, 323–345.

¹⁴⁴ Kaarninen 2015, 171.

¹⁴⁵ Munsterhjelm-Harva 1949, 119.

¹⁴⁶ Ibid.; Lappalainen 1997, 164.

historiallis-kielitieteelliseen tiedekuntaan sekä kolmasosa suoritti akateemisen tutkinnon. Naisylioppilaiden määrän kohotessa yliopistotutkintojen suorittamisen suhteellinen määrä naisten keskuudessa väheni. Tiedenaaisia oli tuolloin vielä vähän, joten tieteen opiskelu tieteen itsensä takia ei ollut kovinkaan realistinen tulevaisuuden toimeentulo huomioitaessa. Akateemisista opinnoista ei ollut naisille yhtä paljon käytännön hyötyä kuin miehille, sillä akateemisia töitä ei ollut naisille tarjolla. Ylioppilastutkinnolla itsellään saattoi päästä hyvin työtehtäviin, joten monelle siitä muodostui tavoite.¹⁴⁷

Naisten astuminen julkisuuteen ei tapahtunut kivuttomasti, sillä valokeilaan päätnyt nainen sai tottua arvosteluun ja ihmettelyyn. Kunniainhimoista, julkisesti puhuvaa ja ”miehiseen maailmaan” päätyntä naista pidettiin epänaissellisenä. Menestyneet, ansioituneet ja lukeneet naiset epäilivät omia kykyjään ja harjoittivat välillä rankkaakin itsekritiikkiä. Naiset luettelivat omia heikkouksia joita sitten puitiin kirjeissä, päiväkirjoissa ja jopa keskenään naisten omissa keskustelupiireissä.¹⁴⁸ Koulutettujen naisten oli vaikeampaa todistaa omaa älykkyyttään, sillä naisten älykkyyttä ei tunnustettu samalla tavalla kuin miesten. Naisen oli mahdotonta olla sekä nainen että älykäs. Hormonit tai kuukautiset viimeistään estivät naisia ajattelemasta järkevästi ja liian lukeneen naisen naiselliset vaistot katosivat josta seurasi, että ”nainen on sekaisin päästään”.¹⁴⁹

Kukaan jatkoluokkalaisista ei varsinaisesti lähtenyt haastamaan tiedemaailman miehisyyttä rupeamalla tiedenaiseksi, sillä kukaan yliopistotutkinnon suorittaneista ei jatkanut akateemisessa maailmassa. Muutama heistä kuitenkin saavutti jonkun verran näkyvyyttä. Fanny Davidson ja Elin Munsterhjelm saivat näkyvyyttä toimimalla kirjailijana ja Agnes Lindgren kunnanvaltuutettuna. Annika Puukka on käsitellyt historian pro gradu -tutkielmassaan Fanny Davidsonin kohtaamaa vähättelyä merkittävän kirjallisen uransa aikana ja sitä kuinka myöhemmille polville jääneissä kirjallisissa henkilökuivissa Davidson on järjestäen määritelty tuntemiensa miesten, erityisesti J. H. Erkon kautta. Puukka nostaa esille muun muassa Davidsonia koskevat kollegoiden antamat vähättelevät arviot ja alentamisen taiteilijasta muusaksi.¹⁵⁰

---

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Ollila 1997, 120–125; Lappalainen 1997, 164–165; Sulkunen 1995, 53–55.

¹⁴⁹ Lappalainen 1997, 165–166; Åström 1933, 98. Lainaus on Agathon Meurmanin lausahdus illalliskutsuilla.

¹⁵⁰ Puukka 2015, 77.

6 Perhe

1900-luvulle saavuttaessa sääty-yhteiskuntaa leimannut perhekäsitys ja perheen muoto olivat käyneet läpi murroksen. Perhe oli tiivistynyt huushollista, eli isäntäperheen ja palvelusväen muodostamasta yksiköstä, ydinperheeseen. Perheen tehtävä tuotantoyksikkönä oli muuttunut ja esimerkiksi äidin rooli oli määritelty entistä tarkemmin ja entistä kuuluvammin. Muun muassa yhteiskoulun johtaja, kansanedustaja ja Naisasialiitto Unionin perustaja Lucina Hagman kertoi puhuessaan Sivistystä Kodeille -yhdistyksen kokouksessa vuonna 1899 koko kansakunnan tulevaisuuden riippuvan siitä, ymmärtävätkö naiset tärkeän roolinsa äiteinä, kasvattajina ja kansalaisina. Asioiden esittämisjärjestys kertoo paljon ajan yhteiskunnasta: naisen todetaan olevan ensisijaisesti äiti ja kasvattaja. Nämä roolit määrittivät hänen roolinsa kansalaisena. Hagman piti sivistystä edellytyksenä hyvälle kodinhoidolle ja lasten kasvatukselle.¹⁵¹

Kun sääty-yhteiskunta alkoi muuttua kohti kansalaisyhteiskuntaa, ei kansalainen enää tarkoittanutkaan alamaista. Kansallisvaltion rakentamisen aloitti nouseva sivistyneistö. Kai Häggman on väitöskirjassaan *Perheen vuosisata: perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa* argumentoinut 1800-luvun kollektiivisen ihmiskuvan murtuneen ja ihmisten oivaltaneen yksilöllisyytensä. Itsetietoisuuden valtaamat kansalaiset halusivat luopua yhteiskunnan, perinteiden ja suvun asettamista rajoista ja vähitellen sukupolvi sukupolvelta vapautua vanhanaikaisesta tavasta määritellä itsensä säätynsä ja sukupuolensa mukaan.¹⁵²

Liberalismi alkoi pesiä myös suomalaiseen sivistyneistöön, ja uudet ajatukset yksilön vapaudesta lisäsivät koulutusmyönteisyyttä ja halua kouluttaa työt. Yhteiskunta avautui naisille monella muullakin tavalla ja naiset löysivät paikkansa työelämästä ja järjestöistä. Myös poikien ammatinvalinnan mahdollisuudet laajenivat niin, ettei ammattia enää perittykään samalla tavalla isältä kuin ennen.¹⁵³

Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella pitikö 1900-luvun alussa vallalla ollut käsitys akateemisia naisia odottavasta vääjäämättömästä naimattomuudesta paikkansa. Olivatko oppineet naiset todellakin kelpaamattomia emänniksi, kuten suomalaiset kansallisromantikot J. V. Snellman ja Agathon Meurman julistivat? Luvussa selvitetään myös millaisia perheitä jatkoloukkalaiset

---

¹⁵¹ Ollila 1993, 10.

¹⁵² Häggman 1994, 27.

¹⁵³ Häggman 1994, 24–27; 131.

perustivat, ja kuinka heidän koulutustaustansa vaikutti heidän perheenmuodostamiseen sekä perhe-elämäänsä.

Taulukkoon 11 on koottu keskeisimmät tiedot jatkoluokkalaisten perheistä. Taulukosta löytyy heidän aviopuolisoidensa nimet ja ammatit, avioitumisiät, lasten määrä sekä lasten tulevaisuuden ammatit. Vihreällä on korostettu sellaiset aviopuolisot, jotka ovat suorittaneet ylioppilastutkinnon ja keltaisella yliopistotutkinnon suorittaneet jatkoluokkalaiset. Kerätyissä tiedoissa on joitain puutteita, eikä kaikista lapsista löydy nimen lisäksi muuta tietoa eikä kaikkien aviomiesten syntymäajat selvinneet käyttämieni tietokantojen avustuksella.

Taulukko 11. Yleistä tietoa jatkoluokkalaisten aviomiehistä sekä lapsista

Nimi	Synt.	Miehen nimi	Miehen ammatti	Miehen synt. vuosi	Naimisiin	Naisen avioitumisikä	Miehen avioitumisikä	Lapsia	Lasten koulutus/ammatti
Agnes Lindgren	17.10.1871	Kaarlo Arvi Sipola	Kansakoulun-tarkastaja	1870	1906	35	36		
Hanna Pispala	5.8.1878								
Lydia Willgrén	10.10.1877	Juho Kustaa Tuori	Agronomi, metsänhoitaja, YO	1877	1907	30	30	2	Diplomi-insinööri, varatuomari
Fanny Davidson	18.11.1877								
Laura Silenius FM	13.12.1878	Johan Samuel W. Koponen	Seminaarin lehtori, YO, FK	1882	n/a	n/a	n/a	1	Näyttelijä/teatteriohjaaja
Eine Kerkkonen	10.6.1880								
Alma Keso FM	7.8.1877								
Elin Munsterhjelm FM	3.8.1880	Uno Harva	Uskontotieteen professori, FT	1882	1914	34	32	3	Diplomi-insinööri/vuorineuvos, kaksi kuoli lapsena
Hilja Paavola FM	18.3.1878	Antti Fabian Oja	Rovasti, YO	1876	1908	30	32	6	Professori, maatalous- ja metsätiet. kandidaatti, fil. ylioppilas
Fanny Sirén	2.3.1880	Johan Mikael Mikkola	Pappi, kouluneuvos, seminaarin johtaja, FM	1875	1903	23	28	7	Metsätieteiden tohtori, Ye-eversti fil. kunniatohtori, filosofian tohtori, lääkintäneuvos, diplomi-insinööri
Dagmar Sundholm	24.9.1877	Martti Keravuori	Veturin kuljettaja, vakuutusvirkailija	n/a	1905	28	n/a	2	Filosofian maisteri/toimitusjohtaja
Blenda Holmroos	5.2.1878	Johan H. Pesonen	Maanmittausinsinööri, YO	1873	1902	24	29	1	Liikkeenharjoittaja
Keskiarvo						29,14	31,16	3,14	

Lähteet: Autio 2012a; Autio 2012b; Autio 2012c; Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853–1899; Helsingin yliopiston kaatuneet 1939–1945; Järvinen 1964; Nordman 2010; Kirjasampo; Keski-Suomen Lääkäriyhdistys; Mikola 2006; Mäkelä 2007; Talvisotayhdistys ry; Tervasmäki 2001.

6.1 Sivistyneistön naiset ja avioliitto

*Mitä kaikki maailman ylioppilas- ja kandidaattitutkinnot ovat sellaisen eukon rinnalla, joka pystyy laittamaan tällaisen illallisen!*¹⁵⁴

Useimpien jatkoluokkalaisten mennessä naimisiin 1900-luvun alussa, oletettiin naisten luopuvan työstään ja opinnoistaan ja omistautuvan perheelleen. Työntekoa pidettiin välttämättömänä pahana naimattomille naisille. 1900-luvun kuluessa naiset nousivat miestensä taustalta itsenäisiksi ja aktiivisiksi julkisiksi toimijoiksi. Naiset kuitenkin edelleen määriteltiin miestensä kautta. He näyttäytyivät miestensä taka-alalla ja heidän julkinen osallistumisensa alkoi yleensä miesten kautta. Miehen ura asetettiin naisen uran edelle ja naiset jäivät monesti puolisoaan avustaviin tehtäviin. Urastaan luopuneista korkeakoulutetuista avioituneista naisista tuli näin lähinnä alansa harrastajia. Ja koska kulttuurin edustajat ja esikuvat tieteessä olivat perinteisesti kaikki miehiä, piti tieteentekijöiksi haluavien naisten häivyttää sukupuolensa ja pysytellä kaukana naisasialiikkeistä.¹⁵⁵

Avioliittoihin vaikuttivat vallalla olevat perinteet ja oletukset, ja niitä vastaan toimiminen saattoi pahimmillaan aiheuttaa suvusta eristämistä ja kasvojen menettämisen. Puolison löytäminen oman säädyn sisältä oli ensisijaista ja vaikka luokkayhteiskuntaan siirryttäessä luokkien väliset rajat tasoittuivatkin hiukan, niiden räikeä huomiotta jättäminen puolison valinnassa oli edelleen hyvin epätavallista.¹⁵⁶

Säätyläismiehiltä odotettiin ammattia ja vakaata toimeentuloa, ennen kuin he voivat perustaa perheen. Naisella ja miehellä oli säätyläispiireissä täysin erilaiset tehtävät, jotka vaikuttivat myös heidän avioitumisikänsä. Miehen tuli huolehtia perheen säädynmukaisesta toimeentulosta ja pitää perheen elintaso mahdollisimman korkealla. Naisen taas tuli synnyttää paljon lapsia. Naisen tuli avioitua mahdollisimman nuorena, jotta ehtisi synnyttää paljon lapsia ja tämän takia avioitumisen tuli tapahtua yleensä ennen 26. ikävuotta. Tämän iän jälkeen säätyläisnaisten mahdollisuudet avioitua vähenivät tuntuvasti, kun taas saman ikäisillä miehillä se ei ollut yhtäläillä ikään sidottua ja heidän oli mahdollista siirtää avioitumista myöhemmäksi. Jos nainen halusi opiskella ja mennä ansiotyöhön, oli ihanteellinen avioitumisikä nopeasti ohitettu. Säätyläisnaisten avioitumisiän rajoittava vaatimus ja toisaalta hienostuneen seurapiirileidin kallis ylöspito lisäsi naisten naimattomuutta.¹⁵⁷

---

¹⁵⁴ Åström 1933, 96. Näin kehui illan emäntää Agathon Meurman yhdessä illallisella Emma Åströmin kanssa.

¹⁵⁵ Elomaa 2006, 114–121.

¹⁵⁶ Häggman 1994, 89.

¹⁵⁷ Jallinoja 1983, 92–93.

Helsinkiläisistä vuosina 1870–1889 syntyneistä säätyläisistä jäi naimattomiksi jopa 46–52 prosenttia. Erityisesti säätyläisnaisten naimattomuuden yleistymisen on tulkittu johtuneen siitä, että säätyläisten elämäntyyli oli muuttunut elintason noustua 1800-luvun puolivälin jälkeen. Säätyläisnaisesta tuli leidi, jonka piti ulkonaisesti osoittaa asemansa. Säätyläismies saattoi naida säätynsä alapuolelta, mutta naisen ei katsottu voivan tehdä samaa. 1800-luvun puolivälin jälkeen aatelismiesten ja porvarisnaisten väliset avioliitot yleistyivät, mutta porvarismiehen ja aatelisnaisen sopimat avioliitot säilyivät harvinaisuutena.¹⁵⁸

Säätyläismiesten keskimääräinen avioitumisikä oli 30–31 vuotta ja naisten 23–24 vuotta läpi 1800-luvun. Suuri aviopuolisoiden välinen ikäero oli nimenomaan säätyläistön tunnuspiirre, sillä säätyläismiehen oli suoritettava koulunsa loppuun ja luotava ura ennen naimisiin menoa. Säätyläispiireissä naimisissa olevat naiset jäivät kotiin, joten elatus jäi perinteisesti yksin miehen harteille.¹⁵⁹ Maaseudulla ja alemmissa yhteiskuntaryhmissä aviopuolisoiden välinen ikäero oli keskimäärin pienempi. Työläisnaiset avioituivat säätyläisnaisia vanhempina, ja esimerkiksi Tampereella oli 1800-luvun loppuun asti yleistä, että nainen oli miestä vanhempi. Suomessa vuosina 1901–1920 solmituissa avioliitoissa naisten keski-ikä oli 25 ja miesten 27.¹⁶⁰

Rahatalouteen siirtyminen muutti naisen roolia kotona ja pakotti nuoret naiset palkkatyöhön. Myös naimattomuus aiheutti sen, että niin ylemmissä kuin alemmissakin säädyissä naisten oli ryhdyttävä väliaikaisesti tekemään töitä ja osallistumaan perheensä elättämiseen. Toisille palkkatyö oli kuitenkin kutsumus, ja monet naiset pitivät työtä yhteiskunnan hyväksi tärkeimpänä tehtävänä. Palkkatyö myös aiheutti sen, että avioituminen ei ollutkaan naisille välttämätöntä tai akuuttia. Elantonsa ansainneen naisen ei tarvinnut suostua kenen tahansa kosintaan, vaan erityisesti nousevassa sivistyneistössä voimistuvat ajatukset romanttiseen rakkauteen perustuvasta avioliitosta ja naisen taloudellinen itsenäisyys lisäsivät muun muassa opettajien keskuudessa yleistä naimattomuutta. Muun muassa Jyväskylän opettajaseminaarissa opiskelleista naisista melkein kaksi kolmasosaa jäi naimattomiksi.¹⁶¹

Monet yliopistotutkinnon suorittaneista naisista olivat tutkinnon saatuaan ylittäneet ihanteellisen naimaikänsä. Heillä oli erinomaiset mahdollisuudet työllistyä nopeasti kasvavassa koulumaailmassa,

---

¹⁵⁸ Ibid., 80–81; Häggman 1994, 98.

¹⁵⁹ Jallinoja 1983, 86–93; Ollila 1993, 60.

¹⁶⁰ Markkola 1994, 48–51; STV 1982, 61.

¹⁶¹ Jallinoja 1983, 80–81, 86–89; Jalava 1997, 25.

joten taloudellisista syistä heille ei ollut ensisijaisen tärkeää avioitua. Mutta jäivätkö akateemiset naiset naimattomiksi, kuten 1900-luvun alkupuoliskolla yleisesti kuviteltiin?¹⁶²

Kahdeksan jatkoluokkalaisista meni naimisiin, ja neljä jäi naimattomiksi. Kolme vuotta ylioppilaaksi kirjoittamisen jälkeen naimisiin mennyt Blenda Holmroos oli ensimmäinen jatkoluokkalaisista avioitunut. Viimeisenä naimisiin meni Elin Munsterhjelm, joka maisterin tutkinnon suorittuaan ehti vielä toimia yhdeksän vuotta yhteiskoulun johtajana ja avioitui 15 vuotta ylioppilaaksi kirjoittamisen jälkeen. Jatkoluokkalaiset olivat keskimäärin 20,75 vuotiaita ylioppilaaksi valmistuessaan ja 29,14 vuotiaita naimisiin mennessään. Ylioppilaaksitulon ja naimisiinmenon väliin mahtui kaikilla jatkoluokkalaisilla jatko-opintoja ja työntekoa. Ainoastaan Blenda Holmroos ja Fanny Sirén menivät naimisiin ennen ”ihanteellisen avioitumisiän” päättymistä. Fanny Sirén oli 23-vuotias ja Blenda Holmroos 24-vuotias avioituessaan. Heillä oli myös suurimmat ikäerot aviomiehiinsä ja molemmat heistä menivät naimisiin viisi vuotta vanhemman miehen kanssa. Heidän avioitumisensa siis käytännössä täytti säätyläisavioliiton ikäihanteen.

1800-luvun lopulla avioliitto alkoi erityisesti nousevassa keskiluokassa demokratisoitua. Tämä tarkoittaa sitä, että avioparien ikäero oli pienempi, kuin säätyläisten ihanteellisena pitämä 6–7 vuotta, ja puolisoiden yhteensopivuutta ja rakkautta korostettiin huomattavasti enemmän kuin aiemmin. 1880–89 syntyneillä säätyläisillä, jotka pääasiassa menivät naimisiin samaan aikaan kuin jatkoluokkalaiset eli 1900-luvun alussa, ikäero avioituessa oli kaventunut neljään vuoteen.¹⁶³ Jatkoluokkalaisten keskimääräinen avioitumisikä eikä keskimääräinen kahden vuoden ikäero puolison kanssa noudattaneet ajan yläluokan ihanteita. Samoin se, että kaksi jatkoluokkalaisista olivat aviomiehiään vanhempia, soti ajan ihanteita vastaan. Jatkoluokkalaiset menivät keskimäärin neljä vuotta vanhempina naimisiin, kuin suomalaiset 1900-luvun alussa.

Vuonna 1920, jolloin jatkoluokkalaiset olivat 40–49 vuotiaita, Suomessa 40–45-vuotiaista naisista naimattomia oli 25 prosenttia ja säätyläisnaisista lähes puolet. Jatkoluokkalaisista naimattomiksi jäi 33 prosenttia kuten myös kaikista 108:sta vuoden 1899 naisylioppilaasta. Naimattomien osuus naisylioppilaista oli siis matalampi kuin säätyläistön naisilla keskimäärin, mutta korkeampi kuin suomalaisten naisten keskimäärin. Kahdentoista ihmisen otoksesta ei tietenkään voida vetää yleistäviä johtopäätöksiä, mutta kun huomioidaan monen vuoden 1899 ylioppilaan säätyläistausta, ei aikalaisen käsitys akateemisesta naimattomuudesta näytä pitävän paikkaansa.¹⁶⁴

---

¹⁶² Kaarninen 1995, 238.

¹⁶³ Häggman 1994, 100–102; Jalava 1997, 108; Jallinoja 1983, 92.

¹⁶⁴ Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853–1899; STV 1928, 41.

6.2 Suomenmieliset puoliset

Miehet avioituivat 1800-luvun suomalaisen sivistyneistön piirissä selvästi vanhempina kuin naiset. Miehen vanhemmuus oli keskeinen elementti julkisuudessa esitetyissä perheihanteissa. Miehet omaksuivat mielellään opastavan ja kasvattavan roolin. Säätyläismiesten ja säätyläisnaisten poikkeuksellisen suuri keskinäinen ikäero avioliitossa selittää osaltaan säätyläistön levittämiä epäsymmetrisiä ja miehen valta-asemaa korostavia perheihanteita. Kansan parissa miehen ja naisen ikäero oli avioiduttaessa selvästi pienempi. Kukaan ei halunnut avioitua kenen tahansa kanssa, mutta toisaalta vielä mahdollisempi oli ajatus säätyrajat ylittävästä rakkausliitosta. Säätyläishäät pidettiin vasta kun mies oli turvannut itselleen ja perheelleen riittävän toimeentulon.¹⁶⁵

Jatkoluokkalaiset menivät naimisiin tavallista korkeammin koulutettujen miesten kanssa ja heidän aviomiestensä ammatteja tarkastelemalla voi päätellä, että nämä kaikki kuuluivat sivistyneistöön. Kuudella aviomiehistä oli ylioppilastutkinto, joista yhdellä kandidaatin tutkinto, yhdellä maisterin sekä yhdellä tohtorin tutkinto. Opettajan ura sekä pappius olivat aviopuolisoiden suosituimmat uravalinnat. Viisi aviopuolisista toimi jossain vaiheessa opettajana, vain yksi heistä oli opettaja läpi uransa. Kolme aviopuolisista vihittiin papiksi ja yksi heistä jatkoi kirkon palveluksessa uransa loppuun asti.

Dagmar Sundholmin miehen Martti Renvallin isä oli asemapäällikkö Josef Renvall. Martti Renvall ei itse opiskellut ylioppilaaksi, mutta hänen veljensä Akseli ja Hannes suorittivat ylioppilastutkinnon. Myös hänen siskonsa Martta valmistui ylioppilaaksi vuonna 1899, eli samana vuonna jatkoluokkalaisten kanssa. Martti oli veturinkuljettaja ja toimi myöhemmin vakuutusvirkailijana vaimonsa Dagmar Sundholmin veljen kanssa perustamassaan yrityksessä. Martti suomensi myöhemmin sukunimensä Keravuoreksi.

Hilja Paavolan miehen Antti Ojan isä oli suntio ja talollinen. Antti valmistui ylioppilaaksi 1897 ja opiskeli yliopistossa teologiaa. Hänet vihittiin papiksi vuonna 1902 jonka jälkeen hän toimi muun muassa kirkkoherrana ja rovastina.

Agnes Lindgrenin miehen Kaarlo Sipolan, joissain yhteyksissä Arvi Sipolan, isä oli pientilallinen. Kaarlo Sipola toimi vuosia Tampereella kansakoulun opettajana, osallistui aktiivisesti kansakoulunopettajayhdistyksen toimintaan ja sai myöhemmin kansakouluntarkastajan viran.¹⁶⁶

---

¹⁶⁵ Häggman 1994, 24–27; 86–90; 131

¹⁶⁶ Suomen kansakoulunopettaja- ja naisyhdistyksen kolmivuotiskertomus v. 1905–1908.

Lydia Willgrénin miehen Juho Kustaa Foudilan isä oli kirkkoherra ja ylioppilas. Juho Kustaa Foudila valmistui ylioppilaaksi, jonka jälkeen hän jatkoi opintojaan Evon metsäopistossa suorittaen metsänhoitajan tutkinnon. Valmistuttuaan hän toimi aluemetsänhoitajana. Myös hänen siskonsa Helmi valmistui ylioppilaaksi. Koko perhe muutti sukunimensä vuonna 1906 Tuoriksi luultavasti heidän isänsä aloitteesta.¹⁶⁷

Laura Sileniuksen mies Johan, joissain yhteyksissä Johannes tai Samuel, Koponen oli suutarin poika. Hän suoritti ylioppilastutkinnon vuonna 1903 ja filosofian kandidaatin tutkinnon vuonna 1914. Hän oli aviopuolisoista nuorin ja vaimoan Laura Sileniusta neljä vuotta nuorempi. Hän toimi seminaarin lehtorina Kajaanin seminaarissa yhdessä puolisonsa Laura Sileniuksen kanssa. Hän opetti seminaarissa maantiedettä, maataloutta ja luonnonhistoriaa.¹⁶⁸

Elin Munsterhjelmien miehen Uno Holmbergin isä oli kirkkoherra ja ylioppilas. Uno opiskeli ylioppilaaksi kuten veljensäkin ja kirjautui Helsingin yliopistoon vuonna 1902. Ensin hän opiskeli papiksi, mutta halusikin jatkaa opintojaan, ja valmistui filosofian tohtoriksi vuonna 1914. Hän toimi jonkin aikaa uskonnon ja filosofian lehtorina, jonka jälkeen hän siirtyi yliopistolle uskonnontutkimuksen dosentiksi. Hän sai Turun yliopiston ensimmäisen sosiologian professorin viran vuonna 1926. Pariskunta otti perheen yhteiseksi sukunimeksi Harvan, jonka Elin Munsterhjelm oli suomalaistanut Holmberg-nimestä heille vuonna 1920. Nimi tosin virallistettiin vasta vuonna 1927. Veikko Anttonen on Uno Harvasta kirjoittamassa muistelmassaan arvellut sukunimen vaihtamisen johtuneen siitä, että ”vaihtamalla ruotsinkielisen sukunimensä suomenkieliseen, hän osoitti olevansa kielipoliittisesti korrekki.”¹⁶⁹

Fanny Sirénin mies Juho Mikkola oli maanviljelijän poika ja hän suoritti ylioppilastutkinnon. Hän opiskeli yliopistossa teologiaa ja hänet vihittiin papiksi vuonna 1900. Hänet promovoiitiin samana vuonna filosofian maisteriksi. Valmistuttuaan hän toimi uskonnon lehtorina, seminaarin johtajana ja vuodesta 1938 eteenpäin kouluhallituksen kouluneuvoksena.

Blenda Holmroosin mies Johan Pesonen oli viipurilaisen liikemiehen poika ja ylioppilas. Lyseon jälkeen hän opiskeli polyteknillisessä opistossa insinööriksi ja toimi matemaattisten aineiden opettajana yhteiskoulussa. 1910-luvulla hän siirtyi maanmittariksi, ja toimi Turun kaupungin geodeettina.

---

¹⁶⁷ Loppi, Papit ja pappilat; Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853–1899.

¹⁶⁸ Autio 2012b.

¹⁶⁹ Anttonen 2008, 40.

Kuudella kahdeksasta aviomiehestä, kahdella miesten isistä, kahden veljillä sekä kahden siskolla oli ylioppilastutkinto. Jatkoluokkalaiset menivät siis naimisiin sellaisten miesten kanssa, joiden perheissä lapset koulutettiin hyvin sukupuolesta riippumatta. He eivät kaikki olleet mahdollisesti edes keskiluokkaisia taustaltaan, vaan joukkoon mahtuu niin pientilallisen, maanviljelijän kuin suutarin poika. Papit ovat Suomessa perinteisesti kouluttaneet lapsensa hyvin,¹⁷⁰ ja ei olekaan ihme, että kolmen puolison isällä oli kirkollinen ura.

Jatkoluokkalaiset opiskelivat suomenkielisessä koulussa ja heidän puolisonsakin opiskelivat suomenkielisissä kouluissa. Avioituttuaan jatkoluokkalaiset kuuluivat suomenkieliseen sivistyneistöön. Kolmen jatkoluokkalaisten puoliso vaihtoi sukunimensä ruotsinkielisestä suomenkieliseen ja lopuilla olikin jo suomenkielinen sukunimi. Myös jatkoluokkalaisten omissa perheissä vaihdettiin sukunimiä. Esimerkiksi Willgrén muuttui Veneskoskeksi, Sundholm Salmisaareksi, Silenius Sormaksi ja Lindgren Leiniöksi. Fanny Davidson muutti oman nimensä Sartoksi. Muiden jatkoluokkalaisten kohdalla nimenmuunnos koski heidän koko perhettään. 1900-luvun alussa nimien suomentaminen oli suosittua suomalaisuusaatteen levitessä. Perheen suomalaisuutta ja suomenmielisyyttä haluttiin ensin sivistyneistön keskuudessa korostaa nimen suomalaistamisella. Kirjailija Johannes Linnankoski teki vuonna 1906 vetoamuksen, jolla kannusti koko kansaa nimenmuuttoon Snellmanin 100-vuotispäivänä. Suomalaisuuden liiton mukaan 35 000 ”perheen päätä” ilmoitti osallistuneensa nimenmuutoskampanjaan. Suomalaisuuden liitto arvioikin, että ilmoittaneiden muut perheenjäsenet mukaan lukien noin 100 000 ihmistä vaihtoi nimensä Snellmanin 100-vuotisjuhlan kunniaksi.¹⁷¹

6.3 Usko koulutukseen – jatkoluokkalaisten koulutetut lapset

Yleensä vuosisadan vaihteen avioliitoissa lapsia saatiin hyvin pian avioitumisen jälkeen, joka sai useat naiset keskeyttämään työnteon ja keskittymään perhe-elämään. Jatkoluokkalaisista lapsia saaneiden keskimääräinen lapsiluku oli 3,14, avioituneiden 2,75 ja koko ryhmän keskimääräinen lapsiluku oli 1,83.

Avioitumisikä vaikutti lapsilukuun ja vanhempana naimisiinmenneet eivät ehtineet synnyttää yhtä paljon lapsia kuin nuorempina avioituneet. Alemmissä sosiaaliluokissa suhteellisesti korkeampi lapsiluku johtui osittain siitä, että he avioituivat nuorempina. Ylemmissä luokissa lapsiluku alkoi pienentyä 1880-luvulta alkaen ja 1890-luvulle mennessä avioliittojen keskimääräinen lapsiluku oli

---

¹⁷⁰ Kaarninen & Kaarninen 2002, 26–27, 70.

¹⁷¹ Järvinen 1964; Hanhivaara 1994.

laskenut vuosisadan alun 5,7:stä 3,5:een.¹⁷² Väestöliiton tekemän perhesuunnittelun historiaa käsittelevän teoksen mukaan naisten kokonaishedelmällisyys oli vuonna 1880 keskimäärin 5,2 lasta ja vuonna 1910 se oli laskenut 4,6:een. Tutkimuksessa lapsiluvun aleneminen yhdistetään naimattomuuden yleistymiseen sekä avioitumisiän kohoamiseen.¹⁷³

Internetissä olevien sukututkimusten ja tyttökoulun matrikkeliin mukaan jatkoluokkalaisten saivat yhteensä 22 lasta. Jatkoluokkalaisten perustamien perheiden koissa oli suuria eroja. Jatkoluokkalaisten yhteenlaskettu hedelmällisyys jäi huomattavasti alle kansallisen keskiarvon, eivätkä edes naimisiinmenneet ylittäneet kansallisiin lukuihin. Yksi naimisiin menneistä ei saanut lapsia, kaksi sai yhden lapsen, ja eniten lapsia saaneella oli jopa seitsemän lasta. Elin Munsterhjelmiltä kuoli kaksi lasta kouluikäisenä ja Hilja Paavolan lapsista kuoli sota-aikana kaksi alle 30-vuotiaana. Myös Fanny Sirénin poika Erkki Mikkola kuoli jatkosodassa. Hän oli ehtinyt jo suorittaa tohtorin tutkinnon sekä perustaa perheen ennen sotaa.

Jatkoluokkalaisten 22 lapsesta 20:lla oli mahdollisuus korkeakoulututkinnon suorittamiseen tai ainakin opintojen aloittamiseen. Jopa yhdellätoista jatkoluokkalaisten lapsista oli internet-haun mukaan korkeakoulututkinto ja yhdellä jäi kuoleman takia yliopisto-opinnot kesken. Lapsista kerätyt tiedot ovat jääneet vajavaisiksi, sillä vuoden 1907 jälkeen ylioppilaisiksi kirjoittaneista ei ole yhtenäistä ylioppilasmatrikkeliä, kuten sitä ennen valmistuneilla. On siis todennäköistä, että ainakin osalla niistä yhdeksästä jatkoluokkalaisten lapsista, joiden suorittamista opinnoista ja tutkinnoista ei ole internet-haun perusteella löytynyt tietoa, on silti ainakin ylioppilastutkinto suoritettuna. Fanny Sirénin miehen Juho Mikkolan muistelmissa ainakin mainitaan heidän vanhimpien lastensa opiskelleen 1920-luvulla Helsingissä, mutta kolmesta vanhimmasta lapsesta löysin kuitenkin tietoa vain yhden opinnoista. Tiedot opiskelusta löytyisivät koulujen omista arkistoista, joita ei ole digitaalisesti saatavilla.¹⁷⁴

Heikki Waris tutki koulutuksen periytymistä 1800-luvulla ja löysi selvää korrelaatiota isien kouluttautumisen ja poikien kouluttautumisen välillä. Yliopisto demokratisoitui vuosisadan vaihteessa, jolloin myös säätykierto nopeutui, mutta koulutuksen periytyminen ei ole missään vaiheessa lakannut. Jatkoluokkalaisten perheitä tarkastellessa voidaan huomata, että jatkoluokkalaisten kouluttautuivat paremmin kuin heidän vanhempansa ja jatkoluokkalaisten lapset taas kouluttautuivat paremmin kuin omat vanhempansa. Koulutukseen liittyvät asenteet ja koulutuksen arvostaminen

---

¹⁷² Jallinoja 1983, 95.

¹⁷³ Ritamies 2006, 35.

¹⁷⁴ Helsingin yliopiston kaatuneet 1939–1945; Mikola 2006; Nordman 2010; Keski-Suomen Lääkäriyhdistys; Mäkelä 2007; Talvisotayhdistys ry; Tervasmäki 2001.

siirrettiin sukupolvelta toiselle. Selvää yhteyttä ei tässä tapauksessa ole yliopistotutkinnon suorittaneiden vanhempien ja lasten välillä. Esimerkiksi Laura Sileniuksella ja hänen miehellään oli molemmilla yliopistotutkinto, mutta heidän tyttärensä opinnoista ei ole mitään merkintää. Lydia Willgrén ja hänen miehensä eivät opiskelleet yliopistossa, mutta toisesta heidän lapsistaan tuli diplomi-insinööri ja toisesta varatuomari.

Vaikka jatkoluokkalaiset itse tulivat perheistä, joissa myös tytöt haluttiin kouluttaa hyvin ja moni heistä jatkoi opintojaan yliopistossa, en löytänyt varmistusta yhdenkään jatkoluokkalaisen tyttären lukio- tai korkeakouluopinnoista. Poikia lapsista oli 13, ja heistä 12:lta löytyi merkintä korkeakouluopinnoista. Taulukossa 11 on lisää tietoa jatkoluokkalaisten lasten ammateista.

Tyttöjen koulutukseen liittyvien tietojen puutteellisuudesta huolimatta vaikuttaa, että tytöt ovat ainakin avioliiton tai ammatin kautta säilyttäneet asemansa sivistyneistössä. Laura Sileniuksen tyttärestä Inarista tuli teatteriohjaaja, Fanny Sirénin tytär Tuovi meni naimisiin kihlakunnan tuomarin kanssa ja Blenda Holmroosin tytär liikkeenharjoittajana toiminut Ilma meni naimisiin kultakaupan toimitusjohtajan Akseli Hanhinevan kanssa.

6.4 Uran ja perheen ristivedossa

*Olin aamusta iltaan menossa ja juoksussa kuin puimakone.*¹⁷⁵

Jatkoluokkalaisista moni mahdollisesti tunsu yhteiskunnan naisille luoman paineen perheenäitiydestä ja elämän omistamisesta kodille. Hilja Paavola ja Fanny Sirén ratkaisivatkin suurperheen ja työuran yhdistämisen vaikeuden luopumalla päivätyöstä ja omistautumalla perheelleen. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut opintojensa hukkaan heittämistä, vaan he pystyivät käyttämään koulutustaan aviopuolisoidensa ja lastensa hyödyksi. Fanny Sirénin mies Juho Mikkola kirjoittikin muistelmissaan kiireisestä elämästään seminaarinjohtajana, ja vaimonsa roolista emäntänä:

Kun opettajakokeita oli, silloin kutsuttiin kouluhallituksen edustaja, kokeilijat ja koko oma opettajakunta. Tällaisia tilaisuuksia karttui siis koko usein, ja niistä oli paljon huolta ja vastuuta varsinkin talon emännälle. Ilman muistutuksia ja valittamatta meidän emäntä niistä kuitenkin selvisi.¹⁷⁶

---

¹⁷⁵ SKS, Elin Munsterhjelm arkisto. Päiväkirja 2. Elin Munsterhjelm muistelee vuoden 1926 joulua ja kontolleen jäänyttä vastuuta järjestelystä joululahjoista joulukuusen hankintaan.

¹⁷⁶ Mikkola 2006.

Koulutettu vaimo oli julkisessa työssä toimivalle kouluneuvokselle suuri apu, kun piti kasvattaa seitsemän lasta ja kestittää miehen alati vierailevia kollegoita. Sirénin omat opinnot ja koulutustausta heijastuivat myös hänen lapsiinsa, sillä seitsemästä lapsesta ainakin viisi suoritti korkeakouluopintoja. Fanny Sirén sai hyödyntää opintojaan ja ylioppilastutkintoaan ensin kansakoulunopettajana, sitten aviopuolisona ja äitinä.

Hilja Paavola luopui päivätyöstään pian avioiduttuaan, mutta jatkoi paikallisaktiivina ja toi koulutuksellaan ja työkokemuksellaan hankkimansa tietotaidon asuinkuntansa kirjastotoimen ja koulutoimen käytettäväksi. Hän toimi muun muassa Evijärvellä kirjaston ja kansakoulun johtokunnissa, joissa varmasti tarvittiin korkeasti koulutettuja naisia. Paavola sai kuusi lasta, ja myös hänen arkeensa, kuten Fanny Sirénin arkeen varmasti kuului aviomiehensä vieraiden kestittämistä. Korkeasti koulutettu pappilan emäntä pystyi toimimaan monin tavoin seudun ihmisten hyväksi. Myös hänen lapsistaan tuli korkeasti koulutettuja. Paavola onnistui tartuttamaan poikaansa innostuksensa sukututkimukseen, ja hänen lapsestaan Aulis Ojasta tuli tunnettu historioitsija.

Muut jatkoluokkalaiset jäivät joko naimattomiksi, tai jatkoivat työskentelyä avioiduttuaan. Jatkoluokkalaisista seitsemän kahdeksasta jatkoi päivätyössään avioitumisen jälkeen. Tosin Fanny Sirén lopetti työuransa muutama vuosi avioitumisensa jälkeen kolmannen lapsensa synnyttyä. Lydia Willgrén ja Laura Silenius taas pitivät taukoa työnteosta avioitumisen jälkeen. Willgrén kuitenkin palasi töihin miehensä kuoltua ja Silenius ryhtyi tuntiopettajaksi tyttärensä ollessa viisivuotias.¹⁷⁷

Ei ole mahdollista tietää johtuiko neljän jatkoluokkalaisen naimattomuus omistautumisesta työuralle, omasta haluttomuudesta tai esimerkiksi siitä, ettei sopivaa puolisoa sattunut löytymään. Naimattomaksi jääneellä Fanny Davidsonilla oli kyllä kosijoita, mutta runoilija Kössi Kaatran kanssa solmittu kymmenen vuotta kestänyt kihlaus ei koskaan johtanut avioliittoon ja Annika Puukka mainitsee liiton kaatuneen sisällissodan aiheuttamiin ongelmiin. Punaisiin kuulunut Kaatra pakeni Ruotsiin valkoisten vallattua Oulun, eikä tämän ollut sodan päätyttyä helppoa pitää valkoisiin muodollisesti lukeutuvaan Davidsoniin yhteyttä.¹⁷⁸

On mahdotonta arvioida kuinka haastavaa työuran ja perheen yhdistäminen oli tai miten he kokivat roolinsa työssäkäyvänä äitinä. Jatkoluokkalaisista ainoastaan Elin Munsterhjelmin muistelmat käsittelevät tätä aihetta. Hän kirjoitti vuonna 1920 päiväkirjaansa: ”Minulla on 28t viikossa. Se on liikaa - -. Lapset vaativat jo enemmän seuraani, täytyy ajatella heitä ja itseänikin, ettei voimat petä

---

¹⁷⁷ Järvinen 1964.

¹⁷⁸ Puukka 2015, 1, 41, 53.

ennen aikojaan.”¹⁷⁹ Elin Munsterhjelm pohtiikin useassa kohtaa muistelmiaan, että pitäisikö hänen vähentää työtuntejaan tai lopettaa työnteko, mutta kolmannen raskauden aikaista lyhyttä virkavapaata lukuun ottamatta hän jatkoi työntekoa ja projektejaan väsymyksestään huolimatta. Elin Munsterhjelmien muistelmista kumpuaa omistautuneisuus työuralle ja opettajuuden tärkeys. Hän myöntää myös taloudellisten seikkojen olleen vaikuttimena. Perheen elättäminen Helsingissä aviomiehen työssä käymisestä huolimatta teki välillä tiukkaa, erityisesti sisällissodan jälkeisen hintojennousun aikana. Kolmannen lapsen kohdalla kodinhoito, kirjojen kirjoittaminen, lastenkasvatus ja työskentely yhteiskoulussa alkoivat selkeästi painaa Munsterhjelmää, jonka työelleen omistautuneesta miehestä ei ollut apua sairaiden lasten hoidossa ja joulun järjestelyssä. Munsterhjelmillä oli kuitenkin kotona tukena kaksi apulaista, lasten isovanhemmat sekä perhetuttuja.¹⁸⁰

Työssäkäyvien perheenäitien työtaakka siis kasvoi lastensaannin jälkeen aivan eri tavalla kuin miesten, ja vaikka päävastuu perheen elatuksesta oli miehillä, todellisuudessa naisten ansiotulot olivat monelle perheelle välttämättömiä. Leskeksi jääneellä Willgrénillä oli kaksi lasta elätettävänäan miehensä kuoltua, joten koulutus ja työkokemus varmasti helpottivat Willgrénin mahdollisuuksia elättää perheensä. Hän pääsi pian ravintolan johtajaksi Riihimäen rautatieasemalle, ja yhdessä kollegansa kanssa johti 30 työntekijän joukkoa.¹⁸¹

Riitta Jallinoja tarkastelee sosiologian väitöskirjassaan *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet 1800–1900-luvuilla* naisliikkeeseen osallistuneita naisia ja esittelee tilastotietoa muun muassa keskiluokan naisten avioitumisesta ja ansiotyössä käynnistä. Hänen käyttämistään lähteistä paljastuu Helsingin suomalaisen tyttökoulun naisopettajiston matala avioitumisprosentti sekä 1800-luvun lopulla alkanut hidas lastensaannin jälkeisen työntöön lisääntyminen. Kun 1840-luvulla syntyneistä Helsingin suomalaisen tyttökoulun naisopettajista vain 13 prosenttia jatkoi työntekoa naimisiinmenon jälkeen, niin 1880-luvulla syntyneistä naisopettajista ansiotyöhön jäi 30 prosenttia. 1880-luvulla syntyneistä naisopettajista naimattomaksi jäi 40 prosenttia, joka oli huomattavasti vähemmän kuin aiempien sukupolvien naisopettajien keskuudessa. 1840-luvulla syntyneistä naimattomiksi oli jäänyt jopa 74 prosenttia. Työntöön jatkamisesta ja työn ja perheen yhdistämisestä tuli hiljalleen hyväksytympää myös ylemmissä luokissa.¹⁸²

---

¹⁷⁹ SKS, Elin Munsterhjelmien arkisto. Päiväkirja 2.

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ Riihimäen asemaravintola.

¹⁸² Jallinoja 1983, 91–96.

On kiinnostavaa verrata jatkoluokkalaisia muihin vuonna 1899 valmistuneisiin naisylioppilaisiin vertailemalla ylioppilastutkinnon jälkeen töitä tehneitä ja naimisiin menneitä. Olen jaotellut jatkoluokkalaiset ja kaikki vuoden 1899 naisylioppilaat neljään ryhmään: niihin jotka tekivät töitä tutkinnon jälkeen ja menivät naimisiin, niihin jotka eivät tutkinnon jälkeen tehneet töitä ja menivät naimisiin, niihin jotka eivät menneet naimisiin ja tekivät töitä, ja niihin jotka eivät tehneet kumpaakaan. Näitä tietoja vertaillaan taulukoissa 12 ja 13.

Taulukko 12. Vuoden 1899 Tampereen suomalaisen tyttölyseon naisylioppilaat jaoteltuna siviilisäädyn ja työuran mukaan

1899 TSTK	Naimisiin ja teki töitä	Naimisiin eikä tehnyt töitä	Ei naimisiin ja teki töitä	Ei naimisiin eikä tehnyt töitä	Kuoli pian
Opettaja	6 (50 %)	0	2 (16,7 %)	0	0
Muut ammatit	2 (16,7 %)		2 (16,7 %)		
Yht 12	8 (66,7 %)	0	4 (33,3 %)	0	0

Lähde: Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853–1899.

Kaikille jatkoluokkalaisille kertyi työkokemusta, joten he hyödynsivät heti tutkintoaan työmaailmassa. Kolmannes heistä jäi naimattomaksi, joista puolet antautui opettajan uralle. Avioituneisiin ja muihin, kuin opettajan ammattiin päätyneisiin olen laskenut Blenda Holmroosin, joka toimi virkailijana suurimman osan urastaan, vaikka kouluttautuikin aluksi opettajan työtä varten, sekä Lydia Willgréinin, joka siirtyi pysyvästi elintarvikepuolelle.

Vuonna 1899 lähes neljäsosa yliopisto-opiskelijoista oli naisia. Kaksi kolmasosaa vuoden 1899 kaikista naisylioppilaista teki töitä ylioppilastutkinnon suoritettuaan. Naimisiinmenneiden keskuudessa suosituin uravalinta oli opettajuus. Kaikista vuoden 1899 naisylioppilaista opettajiksi ryhtyi noin 40 prosenttia, kun jatkoluokkalaisista opettajiksi ryhtyi aluksi 83 prosenttia ja pääasialliseksi uraksi se muodostui 67 prosentille. Opettajan työ saattoi olla perheelliselle ihmiselle sopiva vaihtoehto, sillä opettajana ei välttämättä tarvinnut tehdä pitkää työviikkoa. Naisylioppilaista opettajiksi ryhtyneistä 40 prosenttia jäi naimattomiksi. Luku käy yhteen Jallinojan tutkimustuloksen kanssa. Yli kolmasosa opettajiksi ryhtyneistä naimisiinmenneistä naisylioppilaista suoritti yliopistossa kandidaatin tutkinnon, mutta kaikista naimisiin menneistä vuoden 1899 naisylioppilaista vain kuudennes suoritti yliopistossa tutkinnon. Osa tähän kategoriaan kuuluvista kylläkin lopetti työnteon jossain vaiheessa, mutta hyödynsivät koulutustaan jonkin aikaa työmaailmassa.

Taulukko 13. Koko Suomen vuoden 1899 naisylioppilaat jaoteltuna siviilisäädyn ja työuran mukaan

Kaikki 1899 naisylioppilaat	Naimisiin ja teki töitä	Naimisiin eikä tehnyt töitä	Ei naimisiin ja teki töitä	Ei naimisiin eikä tehnyt töitä	Kuoli pian
Opettaja	25 (23,2 %)	27 (25 %)	17 (15,7 %)	5 (4,6 %)	4 (3,7 %)
Muut ammatit	15 (13,8 %)		15 (13,8 %)		
Yht 108	40 (37 %)	27 (25 %)	32 (29,6 %)	5 (4,6 %)	4 (3,7 %)

Lähde: Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853–1899.

Joka kolmannelta vuoden 1899 naisylioppilaalta ei löydy yliopiston matrikelista minkäänlaista merkintää työnteosta ja suurin osa heistä meni naimisiin. Reilu kolmannes naisylioppilaista teki jossain vaiheessa työtä ja menivät naimisiin. Hieman alle kolmannes taas ei mennyt naimisiin ollenkaan, vaan omistautuivat uralleen. Muutama vuoden 1899 naisylioppilas ei mennyt naimisiin tai tehnyt työtä ja neljä naista kuoli pian ylioppilaaksi tultuaan.

Taulukko 14. Kaikkien vuoden 1899 naisylioppilaiden suorittamien korkeakoulututkintojen määrä

Kaikki 1899 naisylioppilaat	Naimisiin ja teki töitä	Naimisiin eikä tehnyt töitä	Ei naimisiin ja teki töitä	Ei naimisiin eikä tehnyt töitä	Kuoli pian
Opettaja	9/25 (36 %)	1/27 (4 %)	8/17 (47 %)	0/5	0/4
Muut ammatit	1/15 (6,6 %)		8/15 (53 %)		
Yht 27	10/40 (25 %)	1/27 (4 %)	16/32 (50 %)	0/5	0/4

Lähde: Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853–1899.

Taulukossa 14 on vuoden 1899 naisylioppilaiden suorittamat yliopistotutkinnot jaoteltuna samoihin kategorioihin kuin edellä. Neljännes, eli 27 naisylioppilasta vuonna 1899 ylioppilaaksi kirjoittaneista naisista suoritti yliopistossa tutkinnon, useimmat heistä suorittivat kandidaatin tutkinnon ja promovoiitiin maisteriksi, ja joukkoon mahtui 8 joko lisensiaatin tai tohtorintutkinnon suorittanutta.¹⁸³ Pääosa tutkinnon suorittaneista oli joko naimisiinmenneitä opettajia tai naimattomaksi jääneitä, mutta ei opettajana toimivia.

Naimisiinmenneet muodostivat suurimman osan naisylioppilaista, mutta naimattomiksi jääneet jatkoivat yliopisto-opintoja muita ahkerammin. Muihin kuin opettajan ammatteihin päätyneistä naimattomista naisylioppilaista lähes puolet suoritti yliopistossa tutkinnon, ja heistä jopa kuusi

¹⁸³ Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikkeli 1853–1899.

suoritti joko lisensiaatin tai tohtorin tutkinnon. Jatkoluokkalaisten kohdalla tilanne oli päinvastainen, sillä 3 neljästä yliopistotutkinnon suorittaneesta jatkoluokkalaisesta avioitui ja he kaikki toimivat opettajina pääosan urastaan.

Ainoastaan yksi naisylioppilas joka suoritti yliopistossa tutkinnon, ei matrikkelin keräämien tietojen mukaan tehnyt ylioppilastutkinnon jälkeen töitä. Toisin sanoen suurin osa, eli 96,3 prosenttia jonkun yliopistotutkinnon suorittaneista myös hyödynsi sitä työmaailmassa, osa naimisiinmenoon tai lapsensaantiin asti ja osa eläkkeelle asti. Moni yliopistotutkinnon suorittaneista jatkoi työntekoa naimisiinmentyään, mutta tarkkaa lukua tästä ei ole saatavilla ylioppilasmatrikkeliin tehtyjen puutteellisten tietojen vuoksi.

Kaikille jatkoluokkalaisille kertyi työkokemusta ylioppilaaksi valmistumisen jälkeen. Muutama ehti olla työelämässä vain muutaman vuoden, naimattomat tekivät töitä ainakin kuusikymmentävuotiaiksi asti ja avioituneistakin jäi kolme neljäsosaa työelämään lähes eläköitymiseen asti. Jatkoluokkalaisista jäi siis työelämään huomattavasti suurempi osuus, kuin Jallinojan tutkimista Helsingin suomalaisen tyttökoulun naisopettajista. Luvut eivät ole verrannolliset, sillä ei ole tiedossa palasiko Helsingin suomalaisen tyttökoulun opettajia töihin myöhemmin, tai vaihtoiko joku alaa. Avioitumisen ja työelämään jäämisen suhdetta ei voida vertailla myöskään kaikkiin vuoden 1899 naisylioppilaisiin, sillä monen opiskelijan ylioppilasmatrikkeliin merkityissä tiedoissa ei ole mainittu aktiivisten työvuosien vuosilukuja.

Lopuksi

Tampereen suomalaisen tyttökoulun alkuvuosien toiminnassa näkyy aikalaiskeskustelussa määritellyt suomenkielisen naissivistuksen päämäärät eli henkinen sivistys, suomenkielisyys sekä perheenäidin taidot. Koulussa opeteltiin paljon kieliä, uskontoa ja käsitöitä, ja kuusivuotisesta tyttökoulusta valmistunut nuori nainen sai koulussa keskimääräistä korkeamman sivistyksen, joka koettiin naisille varsin riittäväksi. Vuoden 1895 tyttökoulun kuudesluokkalaisille tämä sivistys ei kuitenkaan riittänyt, vaan he anoivat koululta mahdollisuutta suorittaa yliopistoon johtavan tutkinnon, eli ylioppilastutkinto. Opetussisältöjä muokattiin lähemmäksi poikalypseoiden opetusohjelmia ja ylemmillä tyttölukioluokilla lukujärjestyksestä oli jo poistettu kodinhoitoon tarvittavien taitojen opettamiseen liittyvät aineet.

Asenneilmasto köyhässä Suomessa ei ollut kehittynyt samaan suuntaan ihmisten elämän arkisen todellisuuden kanssa. Harva nainen saattoi toimeentuloa odotella kosijoita, tai avioiduttuaan ainoastaan omistautua perheelleen. Naiset kuuluivat olennaisena osana työmaailmaan ja naisten panosta tarvittiin turvaamaan perheen toimeentulo. Kuitenkin julkisessa keskustelussa, järjestöissä ja politiikassa naisen toiminta-alue rajattiin edelleen kotiin. Pidettiin sopimattomana, että nainen toimi omaan yhteiskuntaryhmäänsä kuuluvan miehen esimiehenä ja useat valtiolliset virat pidettiin naisten ulottumattomissa. Naisilla ja miehillä ajateltiin olevan aivan erilainen perusluonne ja naisten ominaisuudet tekivät heidät sopiviksi rutiininomaisiin tai ”äidillisiin” töihin.

Vuonna 1896 Tampereen suomalaisen tyttökoulun ensimmäisellä jatkoluokalla aloittaneet 12 opiskelijaa rikkoivat käsityksiä siitä, millainen naisylioppilas oli. 1900-luvun alkuun asti ylioppilaat olivat joko miehiä tai ruotsinkielisen sivistyneistön tyttäriä, mutta Tampereen tyttölyseosta valmistui keskiluokkaisten ja myös vähävaraisten perheiden suomenkielisistä tyttäristä ylioppilaita. Tyttökoulun keskiluokkaisesta oppilaskunnasta lukioluokalle valikoitui monia lahjakkaita, mutta vähävaraisista perheistä tulleita tyttöjä. Ylioppilastutkinnon saavutettuaan nämä nuoret naiset nousivat sivistyneistöön koulutuksensa, työtehtäviensä sekä aviopuolisoidensa myötä.

Lähtöoletukseni tutkimusta aloittaessani oli, että jatkoluokkalaisten yliopistoon johtavaan koulutukseen päätyminen perustui heidän lahjakkuuteensa tai kunnianhimoonsa. Myöhemmät urat tai kouluarvosanaluetelot eivät kuitenkaan täysin puolla tätä käsitystä, vaan opiskelijoiden taustoja tarkastellessa selvemmäksi muodostui heidän perheidensä koulutusmyönteisyyden vaikutus opiskeluinnokkuteen. Ainoastaan Hilja Paavola sopii ennako-oletuksiini, sillä hän vaikuttaa olleen perheensä ainoa hyvin koulutettu ja oli ensimmäiseltä luokalta ylioppilaskirjoituksiin asti ryhmänsä

lahjakkaimpia. Hän oli myös vuosimaksuihin tukia saaneista jatkoluokkalaisista ainoa, joka suoritti yliopistossa tutkinnon.

Historiallisesti näiden nuorten naisten ylioppilaaksitulo osui sellaiseen vaiheeseen, jolloin virat, pääasiassa opetustoimen virat, alkoivat hiljalleen aueta myös naisväestölle ja suomenkielisille opettajille oli alati kasvavaa kysyntää. Jopa kymmenen kahdestatoista vuonna 1899 Tampereella ylioppilaaksi valmistuneesta nuoresta naisesta teki valmistumisensa jälkeen opettajan töitä, joita pidettiin erityisen sopivana ammattina yläluokkaisille sekä koulutetuille naisille. Monet heistä opiskelivat jonkin aikaa yliopistossa ja neljä suoritti kandidaatin tutkinnon sekä promovoiitiin maisteriksi. Vaikka muutaman jatkoluokkalaisen vähävaraisuus ei rajoittanut opiskelua ylioppilaaksi asti, niin yliopisto-opintoja jatkoivat pääasiassa vakavaraisemmista perheistä tulleet. Yliopisto-opintojen sijaan monet jatkoluokkalaiset keskittyivät opettajanopintoihin.

Tarkastelemani 12 tamperelaista ylioppilasta olivat vuosisadan vaihteen yhteiskunnassa edistyksellisiä yksilöitä ja rikkoivat yhteiskunnassa vallalla olevia sukupuoli- ja luokkarajoja. He olivat kuitenkin oman aikansa ihmisiä, eikä yhteiskunta tarjonnut kunnianhimoisimmille tai älykkäimmillekään naisille samanlaisia mahdollisuuksia kuin miehille. Valmistumisensa jälkeen suurin osa jatkoluokkalaisista eli pitkälti sellaista elämää, mitä naisille pidettiin sopivana. He ryhtyivät opettajiksi, kotiäideiksi, yksi toimi virkailijana ja yksi ruokalan johtajana. Ainoastaan kulttuurivaikuttajana ja teatterin parissa toiminut Fanny Davidson ja naimattomana maanviljelijänä itsensä elättänyt Hanna Pispa poikkesivat muutoin perinteiset urat valinneista ryhmäläisistä.

Useimmat heistä menivät valmistumisensa jälkeen naimisiin ja perustivat perheen. Ainoastaan kaksi jatkoluokkalaisista jättäytyi lastensaannin jälkeen säännöllisen työelämän ulkopuolelle. Perheenperustamisessaan sekä työurien ja perheen yhdistämisessä jatkoluokkalaiset eivät olleet kuitenkaan yhtä konservatiivisia, kuin ammatinvalinnoissaan. Useimmat jatkoivat ajan ideologian vastaisesti työelämässä perheenperustamisenkin jälkeen ja toimivat asiantuntijoina opetusalan tehtävissä ja koulujen johtokunnissa, kuten monet muutkin aikansa kouluttautuneen naissivistyneistön jäsenet.

Yksi tutkielman mielenkiintoisimmista havainnoista on se, kuinka jatkoluokkalaiset olivat perheissään se sukupolvi, joiden kohdalla käynnistyi periytyvä usko koulutukseen. Heidän vanhemmillaan oli vaatimatonta koulutustausta, mutta jatkoluokkalaisten perheet säännönmukaisesti kouluttivat lapsensa hyvin. Jatkoluokkalaiset valitsivat hyvin koulutetut aviopuolisot ja saivat lapsia, jotka koulutettiin heitä itseäänkin paremmin. Ylioppilastutkinnon suorittaminen ei ainoastaan muovannut jatkoluokkalaisten elämää uran kannalta, vaan se heijastui myös heidän perhe-elämäänsä.

He menivät tavallista vanhempina naimisiin ja sivistyneistönaiseksi sopivat yllättävän demokraattisia avioliittoja – kaksi jatkoluokkalaisista nai itseään nuoremman miehen ja neljä itseään matalammin koulutetun. Jatkoluokkalaiset eivät siis halunneet itseään vanhempaa miestä, joka hellästi mutta auktoriteetilla ohjaisi heitä äidillisiin tehtäviin. He vaikuttavat löytäneen itselleen sopivat kumppanit, jotka arvostivat itsenäistä ja koulutettua puolisoaan. Vain kaksi jatkoluokkalaisista sai ensimmäisen lapsensa ennen 30 ikävuottaan ja lapsia saaneiden keski-ikä ensimmäisen lapsen saatuaan oli 31 vuotta. Naimattomien osuus jatkoluokkalaisista oli kansallista keskiarvoa korkeampi, mutta huomattavasti matalampi kuin vuosisadan vaihteen säätyläistön keskuudessa.

Jatkoluokkalaiset elivät keskimäärin pitkän ja tuotteliaan elämän. Monet heistä työskentelivät eläkeikänsä saakka joko päivätyön parissa, tai lautakuntien ja järjestöjen johtokunnissa. Fanny Davidson jatkoi aktiivista uraansa kulttuurin parissa viimeisiin elinvuosiinsa asti ja Elin Munsterhjelm eläköityi vasta 70 vuotiaana. Ylioppilastutkinnon suorittaminen säilyi monelle merkittävänä asiana, jota muisteltiin vielä eläkepäivinäkin. Jatkoluokkalaiset kokoontuivat muutamia kertoja muistelemaan opiskeluaan. Heidän ylioppilaaksi tulonsa noteerattiin Aamulehdessä useamman kerran ja Elin Munsterhjelminkin kirjoittamia muistelmia julkaistiin Tammerkoski-lehdessä seitsemään otteeseen.

Vaikka kukaan jatkoluokkalaisista ei voimakkaasti profiloitunut naisasianaiseksi tai omistautunut työlle naisasialiikkeissä, on heidän roolinsa naiskasvatuksen edistäjinä Tampereella kiistaton. Elin Munsterhjelm muisteli vuonna 1949 Tammerkoski-lehdessä rooliaan naisena ja ylioppilaana:

Me olemme siis tavallaan olleet edelläkävijöitä, joiden jälkiä ovat seuranneet tuhannet tamperelaiset nuoret naiset. Nyt jo kaikkialla tunnustetaan ja ymmärretään, mikä merkitys eri paikkakunnille ja niiden kodeille – niin koko maalle on naissivistystä vaalivalla oppilaitoksella.¹⁸⁴

---

¹⁸⁴ Munsterhjelm-Harva 1949, 119.

Lähdeluettelo

Arkistolähteet

Helsingin yliopiston Keskusarkisto (HYKA)

Opiskelijamatrikkeli 1892–1901

Matemaattis-luonnontieteellisen osaston matrikkeli 1898–1905

Matemaattis-luonnontieteellisen osaston tutkintoluettelo 1892–1935

Historiallis-kielitieteellisen osaston matrikkeli 1898–1905

Hämeenlinnan maakunta-arkisto (HMA)

Tampereen tyttölyseon arkisto (TTA)

Johtokunnan pöytäkirjat 1883–1903

Kartat, asemakaavat, piirustukset, valokuvat: Tunnistetut valokuvat

Lukuvuosikertomukset 1884–1900

Opettajakokouksen pöytäkirjat 1883–1899

Tampereen suomalaisen tyttökoulun historiikki

V–IX luokkien arvosanaluettelot 1888–1913

Yliopistosta saapuneet kirjeet 1899–1920

Kansalliskirjasto (KK)

Hämäläis-osakunnan arkisto (HO)

Hälläpyörä 1899–1903

Hämäläis-osakunnan pöytäkirjat 1897–1900

Vuosikertomus 1899–1900

Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjallisuusarkisto (SKS)

Elin Munsterhjelmin arkisto

Päiväkirja 1, 25.11.1916–16.3.1924. Elin Vega Munsterhjelmin ja Uno Nils Oskari Holmbergin yhteisistä vaiheista kert. Elin Holmberg

Päiväkirja 2, 26.6.1925–3.3.1952. Elin Vega Munsterhjelmin ja Uno Nils Oskari Holmbergin yhteisistä vaiheista kert. Elin Holmberg

Painetut lähteet

Anttonen, Veikko, 'Uno Harva suomalaisen kulttuuriperinnön vaalijana ja tutkijana.' *Auraica*.

Scripta a Societate Porthan edita 2008:1, 39–46.

[<http://ojs.tsv.fi/index.php/Aur/article/download/646/536>]. Katsottu 24.3.2015.

Godenhjelm, Bernhard F., 'Naissivistys ja nais-opistot'. *Valvoja* 1883, 103–110.

Mantere, Oskari, J. V. Snellmanin ajatuksia nykyaikaisesta naiskysymyksestä. *Valvoja* 1899, 411–439.

Munsterhjelm-Harva, Elin, 'Tampereen ensimmäiset naisylioppilaat ja muita muistelmia Tampereelta puolen vuosisadan takaa'. *Tammerkoski* 1949:5, 115–119.

Munsterhjelm-Harva, Elin, 'Tampereen nuorten iloja ja harrastuksia 50–60 vuotta sitten'. *Tammerkoski* 1950:9–10, 287–290.

Munsterhjelm-Harva, Elin, 'Koulumuistoja 55 vuoden takaa'. *Tammerkoski* 1954:6, 153–155.

Munsterhjelm-Harva, Elin, '60 vuoden taival Tampereen ensimmäisillä naisylioppilailta'. *Tammerkoski* 1959:5, 5.

Munsterhjelm-Harva, Elin, 'Insinööri Richard Munsterhjelm, Pellavatehtaan konepajan johtaja vv. 1881–96'. *Tammerkoski* 1960:1, 11–15.

Jokinen, Heivi, 'Elämä kulttuurityön parissa – Kirjailija Fanny Sarto Tammerkosken haastateltavana'. *Tammerkoski* 1962:2, 38–39.

Rein, Thiodolf 'Naisten valituksista'. *Valvoja* 1882, 666–674.

Suomenmaan tilastollinen vuosikerta (STV)

STV 1900. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1900.

STV 1901. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1901.

STV 1928. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1928.

STV 1982. Tilastollinen päätoimisto, Helsinki 1982.

Kirjallisuus

Antikainen, Marjo-Riitta, *Sääty, sukupuoli, uskonto – Mathilda Wrede ja yhteiskunnan muutos 1883–1913*. SKS, Helsinki 2003.

Caine, Barbara, *Biography and History*. Palgrave Macmillan, New York 2010.

Elomaa, Hanna, 'Mikrohistoria johtolankojen jäljillä'. Teoksessa Kari Immonen & Maarit Leskelä-Kärki (toim.) *Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen*. SKS, Helsinki 2001.

Elomaa, Hanna, *Idylliä etsimässä. Identifikaatiot ja itseymmärrys tammisaarelaisessa sivistyneistöperheessä 1880-luvulta 1930-luvulle*. Turun yliopisto, Turku 2006.

Gripberg, Alexandra, *Naisasian kehitys eri maissa IV Suomi*. WSOY, Porvoo 1909.

Haapala, Pertti, *Sosiaalhistoria. Johdatus tutkimukseen*. SHS, Helsinki 1989.

Heikkinen, Antero, *Perinneyhteisöstä kansalaisyhteiskuntaan - koulutuksen historia Suomessa esihistorialliselta ajalta itsenäisyyden aikaan*. Yliopistopaino, Helsinki 1989.

Helsingin Suomalainen Yhteiskoulu 1886–1911. 25-vuotisen toiminnan muistoksi julkaisivat nykyiset opettajat ja entiset oppilaat. Helsingin Uusi Kirjapaino-Osakeyhtiö, Helsinki 1912.

Hosiaislouma-Karppinen, Alli (toim.), *Emäntäkoulusta tähän päivään Orimattilassa: Orimattilan emäntäkoulu 1893–1919, Orimattilan kotitalousopisto 1920–1988, Orimattilan koti- ja laitostalousoppilaitos 1988-*. Päijät-Paino, Lahti 1993.

Häggman, Kai, *Johdatus perhehistoriaan*. Historian laitoksen julkaisusarja 11, Helsinki 1996.

Häggman, Kai, *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. SKS, Helsinki 1994.

Hällström, Elli, Naisylioppilaat ”De kvinnliga” 1893-1895. Teoksessa Eino E. Suolahti (toim.) *Muistikuvia III. Suomalaisia muistelmia*. Otava, Helsinki 1956.

- Immonen, Kari, Uusi kulttuurihistoria. Teoksessa Immonen, Kari & Leskelä-Kärki, Maarit (toim.) *Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen*. SKS, Helsinki 2001.
- Kaarninen, Mervi & Kaarninen, Pekka, *Sivistyksen portti. Ylioppilastutkinnon historia*. Otava, Helsinki 2002.
- Kaarninen, Mervi, 'Koulu ja kansa', teoksessa *Suomalaisen arjen historia. Säätyjen Suomi*. WSOY, Porvoo 2007.
- Kaarninen, Mervi, 'Valkolakin valloittajat'. Teoksessa Mäkinen, Riitta & Engman, Marja (toim.) *Naisten aika*. Gaudeamus, Helsinki 2015.
- Ketonen, Liisa, *Suomen tyttöoppikoulu autonomian aikakaudella*. Helsingin yliopiston kasvatus-tieteen laitos. Tutkimuksia 53. Helsinki 1977.
- Kiuasmaa, Kyösti, *Oppikoulu 1880–1980. Oppikoulu ja sen opettajat koulujärjestyksestä peruskouluun*. Pohjoinen, Oulu 1982.
- Klinge, Matti, 'Traditionalismia ja radikalismia. Naisylioppilaat, naismaisterit, naistohtorit'. Teoksessa Rainer Knapas (toim.), *Helsingin yliopisto 1640–1990. II. Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto 1808–1917*. Otava, Helsinki 1989.
- Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (toim.), *Avainsanat. 10 askelmaa feministiseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere 1996.
- Konttinen, Esa, *Perinteisesti moderniin. Profioiden yhteiskunnallinen synty Suomessa*. Vastapaino, Tampere 1991.
- Kuusisto, Seppo, *Kansallishenkeen uskoen. Hämmäläis-osakunnan historia 1865–1918*. Hämmäläis-osakunta, Helsinki 1978.
- Lahden yhteiskoulu 1896–1971*. Lahden yhteiskoulun seniorit, 1971.
- Lappalainen, Päivi, 'Naisintellektuellin ehdot ja mahdollisuudet.' Teoksessa Pertti Karkama & Hanne Koivisto (toim.), *Älymystön jäljillä. Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä*. SKS, Helsinki 1997.
- Levas, Naemi, 'Piirteitä Tampereen suomalaisen tyttökoulun ja jatkoluokkien sekä Tampereen tyttölyseon vaiheista'. Teoksessa *Tampereen suomalainen tyttökoulu 1883–1918; Jatkoluokat 1896–1918; Tampereen tyttölyseo 1918–1933*. Tampereen Kirjapaino Osakeyhtiö, Tampere 1934.

- Jalava, Maria, ”*Kokonainen elämä on ihmisen pyhin oikeus*” - Rolf Lagerborgin seksuaaliradikalismi ja ylempien yhteiskuntaryhmien keskinäiset esiaviolliset suhteet 1900-luvun alun Suomessa. Historian pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto 1997.
- Jallinoja, Riitta, *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet*. WSOY, Porvoo 1983.
- Järvinen, Laina, *Tampereen suomalainen tyttökoulu 1883–1916; Jatkoluokat 1896–1916; Tampereen tyttölukio 1916–1918; Tampereen tyttölyseo 1918–1964*. Tampereen Kirjapaino Osakeyhtiö, Tampere 1964.
- Markkola, Pirjo, 'Suomalaisen naisen ja miehen elämänkaari', teoksessa *Suomalaisen arjen historia. Säättyjen Suomi*. WSOY, Porvoo 2007.
- Markkola, Pirjo, *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle*. SHS, Helsinki 1994.
- Miettinen, Tiina, *Ihanteista irrallaan. Hämeen maaseudun nainen osana perhettä ja asiakirjoja 1600-luvun alusta 1800-luvun alkuun*. Tampereen yliopisto, Tampere 2012. [<https://tampub.uta.fi/handle/10024/66932>]. Katsottu 23.6.2015.
- Munsterhjelm-Harva, Elin, 'Muistelmia vanhan koulun ajalta'. Puhe tyttölyseon viisikymmenvuotisjuhlassa. *Tampereen suomalainen tyttökoulu 1883–1918; Jatkoluokat 1896–1918; Tampereen tyttölyseo 1918–1933*. Tampereen Kirjapaino Osakeyhtiö, Tampere 1934.
- Mustakallio, Sinikka, *Naisten itsenäisyshistoriaa Suomessa*. Kansan sivistystyön liitto, Helsinki 1988.
- Nevala-Nurmi, Seija-Leena, *Perhe maanpuolustajana. Sukupuoli ja sukupolvi Lotta Svärd- ja suojeluskuntajärjestöissä 1918–1944*. Tampereen yliopisto, Tampere 2012. [<https://tampub.uta.fi/handle/10024/66873>]. Katsottu 8.7.2015.
- Ollila, Anne, 'Naishistoria ja sukupuolijärjestelmä'. Teoksessa Immonen, Kari & Leskelä-Kärki, Maarit (toim.) *Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen*. SKS, Helsinki 2001.
- Ollila, Anne, *Suomen kotien päivä valkenee... Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939*. Historiallisia tutkimuksia 193. SHS, Helsinki 1993.

- Ollila, Anne, 'Toimeliaat virkanaiset. Sivistyneistönaiset 1800-luvun lopussa'. Teoksessa Pertti Karkama & Hanne Koivisto (toim.), *Älymystön jäljillä. Kirjoituksia suomalaisesta sivistyneistöstä ja älymystöstä*. SKS, Helsinki 1997.
- Ollila, Anne, *Jalo Velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa*. SKS, Helsinki 1998.
- Peltonen, Matti, 'Aatelisto ja eliitin muodonmuutos'. Teoksessa Pertti Haapala (toim.) *Talous, valta ja valtio. Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*. Vastapaino, Tampere 1992.
- Pohls, Maritta, *Korkeasti koulutetut naiset – Suomen akateemisten naisten liiton historia*. SKS, Helsinki 2013.
- Pohls, Maritta, Postineidin virat ja verkostot. Naisten tulo keskiluokkaiseen ammatteihin'. Teoksessa Marjatta Rahikainen & Tarja Räisänen (toim.), *"Työllä ei oo kukkaan rikastunna". Naisten töitä ja toimeentulokeinoja 1800- ja 1900-luvulla*. SKS, Helsinki 2001.
- Puukka, Annika, *Fanny Davidson-Sartto – Erään kirjoittavan naisen elämä. Historian pro gradu – tutkielma*. Tampereen yliopisto 2015.
- Rahikainen, Marjatta, "'Naiset näkyvät Suomessa tekevän vaikka mitä'". Teoksessa Marjatta Rahikainen & Tarja Räisänen (toim.), *"Työllä ei oo kukkaan rikastunna". Naisten töitä ja toimeentulokeinoja 1800- ja 1900-luvulla*. SKS, Helsinki 2001.
- Rasila, Viljo, *Tampereen historia 2, 1840-luvulta vuoteen 1905*. Tampereen keskuspaino, Tampere 1984.
- Rintanen, Irja & Kärkkäinen, Irja, *Porin suomenkielinen yksityis-tyttökoulu ja Porin tyttölyseo 1880–1955*. Matriikkelitoimikunta, Pori 1955.
- Ritamies, Marketta, *Sinappikylvystä ehkäisy pilleriin. Suomalaisen perhesuunnittelun historia*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 44/2006. Väestöntutkimuslaitos, Helsinki 2008.
- Strömberg, John, 'Ylioppilaat. Lukumäärä, osakunnat ja alueellinen jakautuminen sekä ylioppilaiden tausta, opinnot ja elämänvaiheet'. Teoksessa Rainer Knapas (toim.), *Helsingin yliopisto 1640–1990. II. Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto 1808–1917*. Otava, Helsinki 1989.
- Sulkunen, Irma, *Mandi Granfelt ja kutsumusten ristiriita*. Hanki ja jää, Helsinki 1995.
- Sulkunen, Irma, 'Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus'. Teoksessa Risto Alapuro et al. (toim.) *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki 1989.

Tampereen klassillinen lyseo. Tampereen klassikot, Tampere 1969.

Tampereen realilyseo ja Tampereen lyseo 1884–1924. Tampereen lyseon julkaisutoimikunta, Tampere 1924.

Tampereen suomalainen yhteiskoulu 1895–1920. Tampere, 1921.

Utrio, Kaari, *Suomen naisen vuosisadat. Piikasesta maisteriksi*. Tammi, Helsinki 2005.

Vattula, Kaarina, 'Lähtöviivallako? Naisten ammatissa-toimivuudesta, tilastoista ja kotitaloudesta'. Teoksessa Leena Laine & Pirjo Markkola, *Tuntematon työläisnainen*. Vastapaino, Tampere 1989.

Virkkunen, Paavo, *Kangasalan Katri*. WSOY, Helsinki 1998.

Waris, Heikki, Oppikoulu sosiaalisen kohoamisen väylänä industrialismin murtautumiskaudella. Teoksessa *Valtio ja yhteiskunta*. Valtiotieteellisen yhdistyksen vuosikirja 1947, 235–245.

Waris, Heikki, *Yliopisto sosiaalisen kohoamisen väylänä. Tilastollinen tutkimus säätykierrosta Suomessa 1810–67*. Historiallinen Arkisto XLVII. SHS, Helsinki 1940.

Wilkama, Sisko, *Naissivistuksen periaatteiden kehitys Suomessa 1840–1880-luvuilla*. SKS, Helsinki 1938.

Åström, Emma Irene, *Elämäni ja ystäväni*. Muistelmateos. Toim. Elsa Enäjärvi-Haavio. WSOY, Porvoo 1933.

Internet-lähteet

Arkistojen portti, Opettajakorkeakoulut ja seminaarit.

[http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Opettajakorkeakoulut_ja_seminaarit]. Katsottu 28.3.2015

Audejev-Ojanen, Pirkko, Tietue – Jyväskylän yliopiston kirjaston lehti. Mikä oli Jyväskylän kirjaliitto? 2014. [<http://tietue.blog.jyu.fi/2014/09/10/mika-oli-jyvaskylan-kirjaliitto/>]. Katsottu 22.4.2015.

Autio, Veli-Matti, Ylioppilasmatrikkeli 1900–1902. Helsingin yliopisto 2012a.

[http://www.helsinki.fi/keskusarkisto/matrikkelit/yomatrikkeli_1900_1907/Ylioppilasmatrikkeli_1900_1902.pdf]. Katsottu 17.6.2015.

Autio, Veli-Matti, Ylioppilasmatrikkeli 1903–1904. Helsingin yliopisto 2012b.

[http://www.helsinki.fi/keskusarkisto/matrikkelit/yomatrikkeli_1900_1907/Ylioppilasmatrikkeli_1903_1904.pdf]. Katsottu 17.6.2015.

Autio, Veli-Matti, Ylioppilasmatrikkeli 1905–1907. Helsingin yliopisto 2012c.

[http://www.helsinki.fi/keskusarkisto/matrikkelit/yomatrikkeli_1900_1907/Ylioppilasmatrikkeli_1905_1907.pdf]. Katsottu 17.6.2015.

Hanhivaara, Timo, Nimivalistus. Teoksesta Timo Hanhivaara, *Sukunimiopas: Suojatut sukunimet*. Suomalaisuuden liitto, Helsinki 1994. Katkelma Suomalaisuuden liiton sivustolta.

[http://www.suomalaisuudenliitto.fi/?page_id=310]. Katsottu 14.8.2015.

Helsingin yliopiston kaatuneet 1939–1945.

[<http://www.helsinki.fi/keskusarkisto/kaatuneet/Havub.pdf>]. Katsottu 12.7.2015.

Ikonen, Pauli, Virtasalmen kanavasta lisätietoa. 2010.

[<http://www.joroistenlehti.fi/Mielipiteet/10568503.html>]. Katsottu 6.8.2015.

Juhani Kerkkonen's Genealogy Site [<http://www.jkerkkonen.com/suku/info.htm>]. Katsottu 27.4.2015.

Keravuori Oy. [elma.elka.fi/ArkHistory/K019.DOC]. Katsottu 16.6.2015.

Keski-Suomen Lääkäriyhdistys, Yhdistyksen historia. [<http://www.ksly.fi/historia/>]. Katsottu 1.5.2015.

Kirjasampo, Ritva Haavikko.

[http://www.kirjasampo.fi/fi/kulsa/kauno%253Aperson_123176005997923#.VcJZjPmmT-k]. Katsottu 15.6.2015.

Kivikuru, Ullamaija, Keson isäntä, vastakohtien mies. 2014.

[<http://www.aitoniemihirvenniemi.com/blogitesti/wp-content/uploads/2015/01/Hirviniemi-osa-V-TA-lehti-18.12.2014.pdf>]. Katsottu 18.6.2015.

Kruhse, Pauli, Kvinnornas allmänna rösträttsmöte, mottagna adresser och telegram - naisten yleinen äänioikeuskokous, saapuneita adresseja ja sähkösanomia 7.11.1904. 2006.

[<http://www.histdoc.net/varia/uniooni4.html>]. Katsottu 22.4.2015.

- Lakanneet yritykset, Turku, Elisa.net. [<http://www.kolumbus.fi/drillsoft/online-katka/lakanneet-527fcbf9d80a049cd345b36ab98ee010.html>]. Katsottu 6.8.2015.
- Lempäälän talonhaltijaluettelo [<http://users.utu.fi/iso/talot/lempaala.htm>]. Katsottu 25.6.2015.
- Loppi, Papit ja pappilat. [<http://www.loppi.fi/Loppi/Palvelut/Kuntapalvelut/Vapaa-aikapalvelut/Kulttuuri/Opaskurssi/6088/>]. Katsottu 7.8.2015.
- Mikola, Erkki, Isoisäni Juho Mikael Mikkolan muistelmat. 2006.
[<http://www.saunalahti.fi/~mikolat/erkki/vaari/muistelmat.htm>]. Katsottu 1.5.2015.
- Myrskylä, Pekka, Koulutus periytyy edelleen. Tilastokeskuksen hyvinvointikatsaus 1/2009.
[http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html?s=0]. Katsottu 14.8.2015.
- Mäkelä, Riitta, Erkki Mikkola tutki ja kuvasi Pohjois-Suomea. 2007.
[<http://www.kaleva.fi/uutiset/kulttuuri/erkki-mikkola-tutki-ja-kuvasi-pohjois-suomea/48453/>].
Katsottu 1.5.2015.
- Nordman, Kurt, Muistot: Martti Harva. 2010. [<http://www.hs.fi/muistot/a1364353003030>]. Katsottu 6.5.2015.
- Osakuntien yhteisvaltuuskunta, Osakunnat [<http://osakunta.fi/osakunnat/historiaa>]. Katsottu 25.6.2015.
- Project Runeberg, Kuka kukin on. [<http://runeberg.org/kuka/1954/0532.html>]. Katsottu 15.6.2015.
- Riihimäen asemaravintola, Häme-wiki.
[http://www.hamewiki.fi/wiki/Riihim%C3%A4en_Asemaravintola]. Katsottu 14.8.2015.
- SFHS, Cook County, Illinois Declarations of Intention 1906–1929. 2009.
[http://finlander.genealogia.fi/sfhswiki/index.php/Cook_County,_Illinois_Declarations_of_Intention._It_covers_the_years_1906-1929]. Katsottu 16.6.2015.
- Siirtolaisinstituutti, siirtolaisrekisteri. [http://maine.utu.fi/emregfree/ml_finresults2.asp]. Katsottu 17.6.2015.
- Sinisalo, Henna, Naiset yliopistossa. 2006.
[http://www.museo.helsinki.fi/nayttelyt/naiset_yliopistossa/naiset_etusivu.htm]. Katsottu 22.3.2015.

Siperiaan karkotettavat. [<http://siperiaan.blogspot.fi/2007/02/siperiaan-karkoitettavat.html>].
Katsottu 17.6.2015.

Sukuselvitys Anna Johansdotter Forsman. [<http://www.annelikotisaari.net/margarethab5.htm>].
Katsottu 6.5.2015.

Sukuselvitys Susanna Olofsdotter Laureus. [<http://www.annelikotisaari.net/sarac2.htm>]. Katsottu
18.6.2015

Suomen kansakoulunopettaja- ja naisyhdistyksen kolmivuotiskertomus v. 1905–1908.
[<https://ykxa.darchive.fi/YKSA3/public/files/20130226-YAM100201-136188566531300.jsessionid=A77F01C11FA0A0397253EAB028F79FCC>]. Katsottu 2.8.2015.

Talvisotayhdistys ry. Peitsa Mikolasta kunniajäsen.
[<https://sites.google.com/site/talvisotayhdistys/yhdistyksen-toiminta/peitsa-mikolasta-kunniajaesen>]. Katsottu 17.6.2015.

Tervasmäki, Vilho, Ye-eversti fil.tohtori HC. Keijo Johannes Mikola 1909–2001. 2001.
[<http://ojs.tsv.fi/index.php/ta/article/view/47839>]. Katsottu 15.6.2015.

Verboven, Koenraad & Carlier, Myriam & Dumolyn, Jan, A Short Manual to the Art of
Prosopography. Teoksesta *Prosopography Approaches and Applications A Handbook*, toim.
Keats-Rohan, K.S.B. *Prosopographica et Genealogica* 13. Oxford 2007.
[<http://prosopography.modhist.ox.ac.uk/images/01%20Verboven%20pdf.pdf>]. Katsottu
25.5.2015.

Wikiaineisto, Kuka kukin oli. [http://fi.wikisource.org/wiki/Kuka_kukin_oli:_S]. Katsottu
15.6.2015.

Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Fanny Davidson. Helsingin yliopisto 2003–2015.
[<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/1853-1899/henkilo.php?id=26401>]. Katsottu
20.2.2015.

Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Blenda Holmroos. Helsingin yliopisto 2003–2015.
[<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/1853-1899/henkilo.php?id=26402>]. Katsottu
20.2.2015.

- Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Eine Kerkkonen. Helsingin yliopisto 2003–2015.
[<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/1853-1899/henkilo.php?id=26403>]. Katsottu 20.2.2015.
- Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Alma Keso. Helsingin yliopisto 2003–2015.
[<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/1853-1899/henkilo.php?id=26404>]. Katsottu 20.2.2015.
- Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Agnes Leiniö. Helsingin yliopisto 2003–2015.
[<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/1853-1899/henkilo.php?id=26405>]. Katsottu 20.2.2015.
- Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Elin Munsterhjelm. Helsingin yliopisto 2003–2015.
[<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/1853-1899/henkilo.php?id=26406>]. Katsottu 20.2.2015.
- Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Hilja Paavola. Helsingin yliopisto 2003–2015.
[<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/1853-1899/henkilo.php?id=26407>]. Katsottu 20.2.2015.
- Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Ilma Johanna Pispä. Helsingin yliopisto 2003–2015.
[<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/1853-1899/henkilo.php?id=26408>]. Katsottu 20.2.2015.
- Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Fanny Sirén. Helsingin yliopisto 2003–2015.
[<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/1853-1899/henkilo.php?id=26409>]. Katsottu 20.2.2015.
- Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Dagmar Sundholm. Helsingin yliopisto 2003–2015.
[<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/1853-1899/henkilo.php?id=26410>]. Katsottu 20.2.2015.
- Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Lydia Willgrén. Helsingin yliopisto 2003–2015.
[<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/1853-1899/henkilo.php?id=26590>]. Katsottu 20.2.2015.

Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Laura Silenius. Helsingin yliopisto 2003–2015.

[<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/1853-1899/henkilo.php?id=26588>]. Katsottu 20.2.2015.

Ylioppilasmatrikkeli 1853–1899: Opiskelijat 26153–26625. Helsingin yliopisto 2003–2015.

[<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/1853-1899/vuosittain.php?year=1899>]. Katsottu 28.6.2015.

Liitteet

Liite 1 Tampereen suomalaisen tyttökoulun ja sen jatkoluokan opetustunti-kaava lukuvuonna 1898–1899. Lähde: Tampereen suomalainen tyttökoulu. Kertomus lukuvuodesta 1898–1899.

Tyttökoulun oppiaineiden tuntijako

Lukujärjestys	I	II	III	IV	V	VI
Uskonto	2	2	2	2	2	2
Suomenkieli	5	3	3	3	3	3
Ruotsinkieli		4	3	3	2	2
Venäjänkieli				2	3	3
Saksankieli	4	4	4	4	3	4
Ranskankieli						
Historia		2	2	2	3	3
Maantieto	4	2	2	1	1	1
Matematiikka	5	3	3	3	4	3
Eläin- ja kasvioppi			2	2	2	
Fysiikka						2
Terveysoppi						1
Piirustus		2	2	2	2	2
Kaunokirjotus	3	2	1			
Laulu	2	2	2	2	2	2
Voimistelu	2	2	2	2	2	2
Käsityöt	2	2	2	2	1	
Yht	29	30	30	30	30	30

Jatkoluokkien oppiaineiden tuntijako

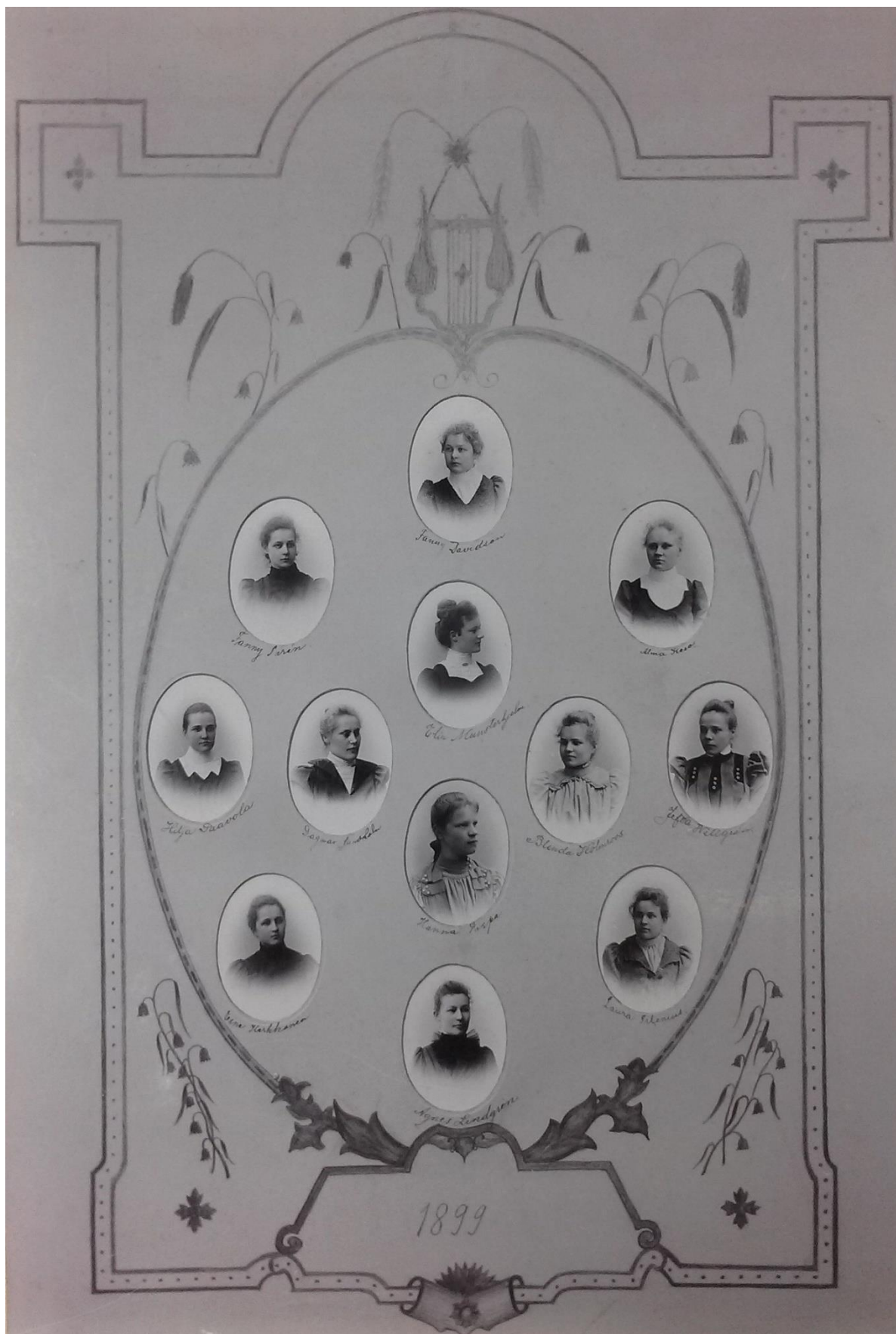
Lukujärjestys	VII	VIII	IX	
Uskonto	2	2	2	
Suomenkieli	2	2	2	
Ruotsinkieli	2	2	2	
Venäjänkieli	5	4	4	
Saksankieli	2	2	2	
Ranskankieli	4	4	3	
Historia	4	4	4	
Matematiikka	6	7	7	
Eläin- ja kasvioppi	2	1		
Fysiikka		1	2	
Voimistelu	1	1	1	
Yht	30	30	29	

Liite 2 Tampereen reaalilyseon lukion opetustunti-kaava vuosille 1893–1901. Lähteet: Tampereen reaalilyseo ja Tampereen lyseo 1884–1924.

Taulukossa eivät näy valinnaiset aineet.

Lukujärjestys	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Uskonto	2	2	2	2	2	2	2	2
Suomenkieli	4	3	2	2	2	2	2	2
Ruotsinkieli	6	4	3	2	2	2	1	1
Venäjänkieli		4	3	3	3	3	4	4
Saksankieli			4	4	4	3	3	2
Englanti							2	2
Ranskaa						5	4	5
Maantieto & Historia	4	4	4	3	4	3	3	3
Luonnonhistoriaa	2	2	2	2	2			
Matematiikka	6	6	5	5	5	5	4	5
Fysiikka & kemiaa				2	2	2	2	2
Kirjanpitoa								
Kaunokirjotus	2	2						
Piirustus			2	2	2	1	1	
Laulu	2	1	1	1				
Voimistelu	2	2	2	2	2	2	2	2
Yht	30	30	30	30	30	30	30	30

Liite 3 Tampereen suomalaisen tyttökoulun ensimmäiset ylioppilaat 1899. HMA, TTA, Kartat, asemakaavat, piirustukset, valokuvat: Tunnistetut valokuvat.

'Aamulehti 50 vuotta sitten'.

misti Edward C. Kendall sekä tutkijat Slocumb ja Polley.

He toteusivat, että krooninen nivelreumatismi on puutostauti, joka aiheutuu lisämunaisten kuorikerroksessa olevan hormonin puuttumisesta.

Tämä aine onnistuttiin eristämään, ja sen nimeksi annettiin aluksi "aine E" ja myöhemmin "cortisone". Kendall eristi sitä v. 1946 lehmien lisämunaisten kuorikerroksesta, mutta nykyään sitä valmistetaan synteettisesti sapesta. Se kuuluu ns. steroniryhmään, joka sisältyy mm. sukuhormoneihin ja sappeen.

Bostonissa ja New Yorkissa suoritetuissa kokeissa cortisonella on saavutettu suorastaan hämmästyttäviä tuloksia.

Tampereen ensimmäiset naisylioppilaat 50-vuotisjuhlaansa viettämässä.

Ensimmäiset Tampereella valmistuneet naisylioppilaat kokoontuivat eilen viettämään ylioppilaaksitulonsa 50-vuotisjuhlaa.

V. 1899 Tampereen suomalaisesta tyttökoulusta eli nykyisestä Tyttölyseosta valmistuneista 12 ylioppilaasta on elossa 10, joista juhlaallisuuksiin oli saapunut 8,

nimittäin rouvat Agnes Sipola, Hilja Oja, Lyidia Tuori, Dagmar Keravuori, Blenda Pesonen, Fanny Mikkola ja Elin Munsterhjelm-Harva sekä kirjailijatar Fanny Sarto. Päivällä kokoontuivat juhlaylioppilaat rva Agnes Sipolan kotiin, jossa kahvitarjoilun

kestäessä kerrottiin vanhoja koulumuistoja. Rva Sipola selosti käyntiään vanhan koulun äskeisessä keväthuhlassa, joka vietettiin nyt koolla olevien koulun oppilaiden kunniajuhlan merkeissä. Maisteri Laura Koponen Kajaanista, joka sairauden vuoksi oli

estynyt tulemasta, lähetti tovereilleen sähkösanoman. Illalla syötiin juhlaillallinen Tuotannon suurravintolassa.

Tänään käyvät juhlaylioppilaat entisten opettajiensa haudoilla. toveripäivällinen nautitaan ravintola Hämeensillassa.

Istumassa vasemmalta rouvat Agnes Sipola, Hilja Oja ja kirjailija Fanny Sarto, seisomassa rouvat Lyidia Tuori, Dagmar Keravuori, Blenda Pesonen, Fanny Mikkola ja Elin Munsterhjelm-Harva. - Aamulehti 19.6.1949.